

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
DÖVLƏT TORPAQ VƏ XƏRİTƏÇƏKMƏ KOMİTƏSİ

**1:10000 MIQYASLI
TOPOQRAFİK XƏRİTƏLƏRİN
ŞƏRTİ İŞARƏLƏRİ**

Tabeçiliyindən asılı olmayaraq geodeziya, topoqrafiya
və kartoqrafiya işlərini yerinə yetirən bütün müəssisə,
təşkilat və idarələr üçün məcburidir.

BAKI – 2005

18.2.2.

4 536
1157

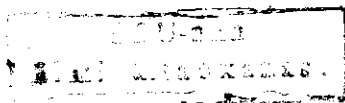
AMEA-nın müxbir üzvü **Q.Ş.Məmmədovun** və mühəndis **İ.H.Əhmədovun** tərcümə və tərtib etdikləri "1:10000 miqyaslı topoqrafik xəritələrin şərti işarələri" kitabı Dövlət Torpaq və Xəritəçəkmə Komitəsinin 27 aprel 2005-ci il tarixli kollegiya iclasında baxılmış və kollegiyanın 8 sayılı protokolu ilə təsdiq edilmişdir.

Q.Ş.Məmmədov, İ.H.Əhmədov. 1:10000 miqyaslı topoqrafik xəritələrin şərti işarələri, "Nafta-Press" nəşriyyatı, Bakı – 2005

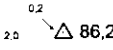
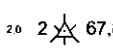
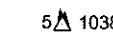

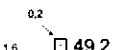

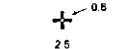

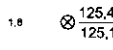
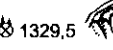

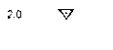
Rusiya Federasiyasının
Geodeziya, Aerofotoplanalma və Kartoqrafiya
Mərkəzi Elmi Tədqiqat İnstitutunda
tərtib edilmiş şərti işarələr əsasında
Dövlət Torpaq və Xəritəçəkmə Komitəsində
yenidən işlənilib hazırlanmışdır.

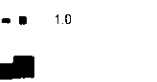

253402

Q 1802020000 Qrifli nəşr
071-2005

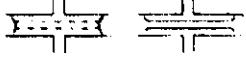
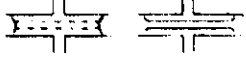

© Azərbaycan Dövlət Torpaq və Xəritəçəkmə Komitəsi

Şərt. işar. №	Şərti işarələrin adları	Təsviri
Geodeziya məntəqələri		
1	Dövlət geodeziya şəbəkəsi məntəqələri [12,14,15]	
2	Həmçinin [12,14,15] 1) Təpələrdə (kurqanlarda) (2-təpənin yüksəkliyi m-lə) 2) Tək-qayalarda (5-tək-qayanın yüksəkliyi m-lə) 3) Binaların üstündə	1 2 3
3	Ərazidə mərkəzlə bərkidilmiş, sıxlaşdırılmış geodeziya şəbəkəsi məntəqələri və planalma şəbəkəsi nöqtələri [13,14,15]	
4	Həmçinin [13,14,15] 1) Kurqanlarda (1-təpənin yüksəkliyi m-lə) 2) Tək-qayalarda (4-tək qayaların hündürlüyü m-lə)	1 2
	a	
	b	
5	Astronomiya məntəqələri [15]	
6	Nivelir nişanları və qırt reperləri (surətdə- işarənin mərkəzinin hündürlüyü, məxrəcə-səthin hündürlüyü m-lə) [14,15]	
7	Nivelir markaları və qaya reperləri (5-tək- qayanın hündürlüyü m-lə) [14,15,16]	5
8	Oriyentir əhəmiyyətli (ara nişanları) sərhəd dirəkləri	1.2 2.0

Şerti işar. №№	Şerti işarələrin adları	Təsviri	
		planalma orijinalında	rəngli basmada
	Yaşayış məntəqələri və ayrı-ayrı tikililər		
9	Şəhər məhəllələri və şəhər tipli qəsəbələr 1) odadavamlı tikililəri üstünlük təşkil edənler(daş, kərpiç, beton və s.) 2) odadavamsız tikililəri çox olan (ağaç, gil, saman və s.) [17,18,19,20,21]		
10	Odadavamlılığa görə bölünməyən bağ və şəhər tipli qəsəbələrin məhəllələri [18,19,20,21]		
11	Lahiyləşdirilən məhəllələr [22]		
12	Şəhər tipli qəsəbələrin və şəhərlərin məhəllələrində odadavamlılığınə görə bölünən yaşayış və qeyri yaşayış tikililəri. həmçinin bu məhəllənin xaricində yerləşən odadavamlı yaşayış və qeyri yaşayış tikililəri [19,20,21]		
13	Odadavamlılığınə görə bölünmüş məhəllələrin xaricində yerləşən odadavamlı və odadavamsız yaşayış və qeyri yaşayış tikintilər [19,20,21]		
14	Odadavamlı məşhur mühüm yaşayış və qeyri yaşayış binalar [23]		
15	Mərtəbəli binalar : 1)şəhərlərdə və fəhlə qəsəbələrində (9 və daha çox mərtəbəli) 2)kənd və bağ tipli yaşayış məntəqələrində (3 və daha çox mərtəbəli) [24]		

Şert. işar. №	Şerti işarələrin adları	Təsviri	
		planalma orijinalında	rengli basmada
16	Qüllə tipli əsaslı tikintilər (su təzyiqli artırmaq və silos yemini saxlamaq üçün qurğular, kərpiçdən tikilən yanğın qüllələri, subxarlandırıcı qurğular və s.)	a b	
17	Yüngül tipli qüllələr (müşahidə, proyektor, idman və s.)	a	
18	Daş kilsələr, kostyollar*, kirkalar** [25]	a b	
19	Ağac kilsələr, kostyollar, kirkalar [25]	a b	
20	Daş məşçidlər	a b	
21	Taxta məşçidlər	a b	
22	Budda monastırları (kilsələri) və məbədləri	a b	
23	Kiçik kilsələr	a	
24	Dağılmış və yarımuçurulmuş, orientir əhəmiyyəti olan tikililər [26]	a b	

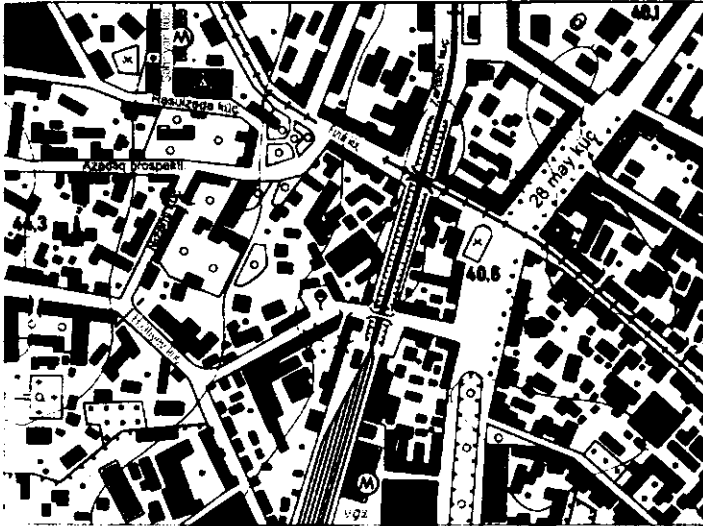
Şerti işar. №№	Şerti işarələrin adları	Təsviri	
		planalma orijinalında	rəngli basmada
25	Üstü bağlı alaqanının həyətə girişi [27]		
26	Üstü açıq qapıdan həyətə giriş [27]		
27	Yollardan və küçələrdən yeraltı keçidlər		
28	Nəqliyyatın küçə ilə hərəkəti üçün salınan körpülər-estakadalar, tunel yolları [81]		
29	Küçələrin miniklə keçilməsi mümkün olmayan hissələri (dağ yamaclarında pilləli və s.) [28]		
30	Köşklər, pavilyonlar [29]		
31	Direklər üstündə çardaqlar [29]		
32	Zirzəmilər [29]		
33	Tərəvəz anbarları, oranjereyalar, istixanalar		
34	Daimi yurd məskənləri, alaçlıqlar və s.		

Yaşayış məntəqələrinin təsviri nümunələri

Şəhərin hissəsinin təsvir nümunəsi

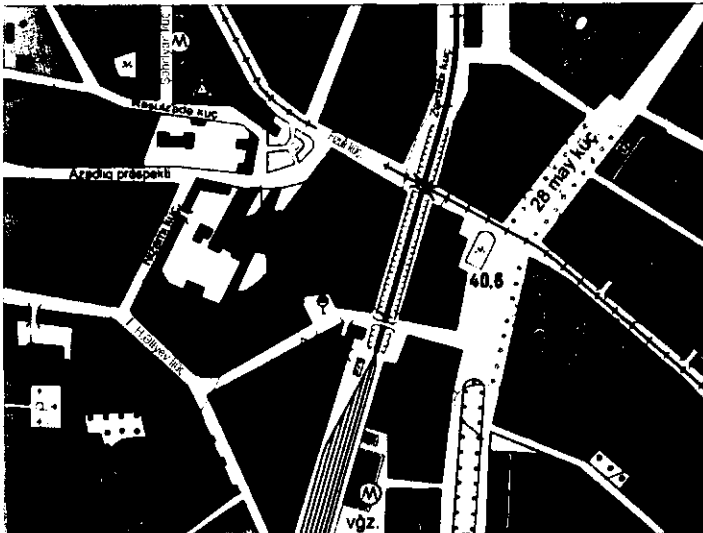
{17 18 19 20 21 23 24 27 30 31 32 33 34 66 68}

Plana məqayimlərdə

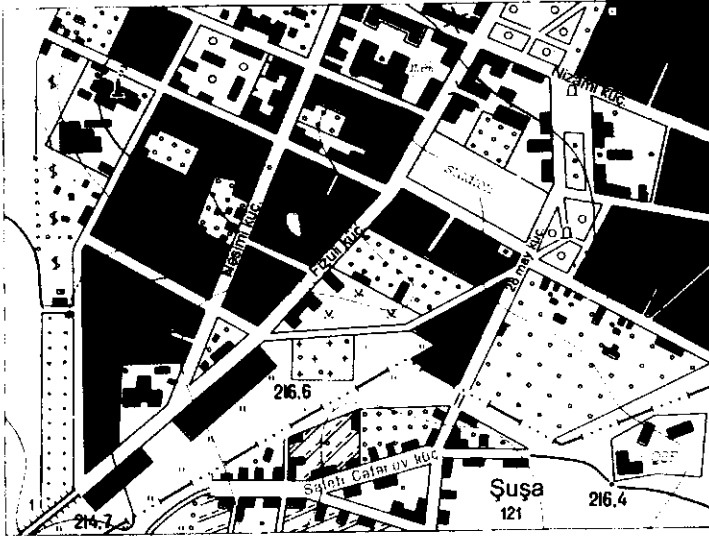
35

Rangli basmada (otitskədə)

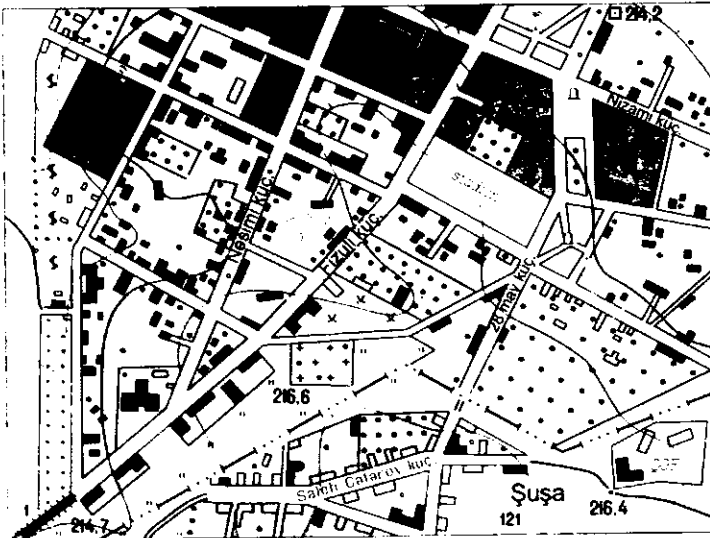
Kiçik şəhərin hissəsinin təsviri nümunəsi
[17, 18, 19, 20, 21, 23, 30, 31, 32, 33, 34]

Planalma orijinalında

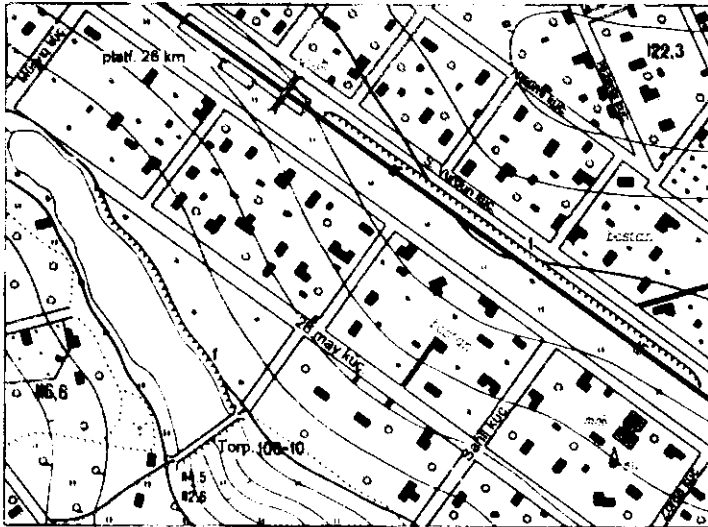

37

Rəngli basmada (oltıskda)

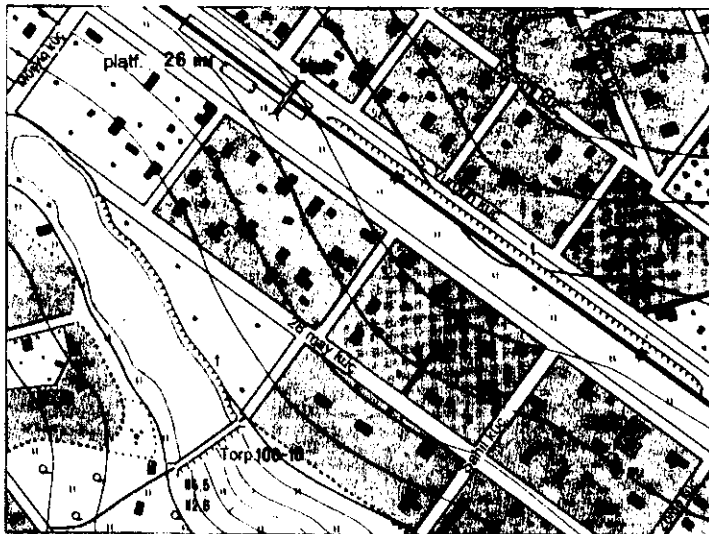

Bəq tipli qəsəbənin təsvir nümunəsi
(18, 19, 20, 21, 23, 24, 30, 31, 32, 33, 34, 60, 68, 70)
Plana məqalədə

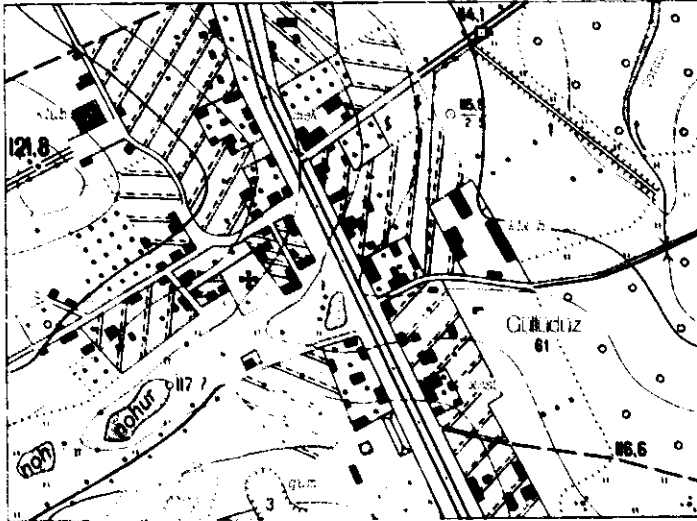

38

Rəngli bəsmədə (ottiskdə)

Kənd tipli qəsəbənin təsvir nümunəsi
[18,19,20,21,23,24,30,31,32,33,34]
Planalma orijinalında

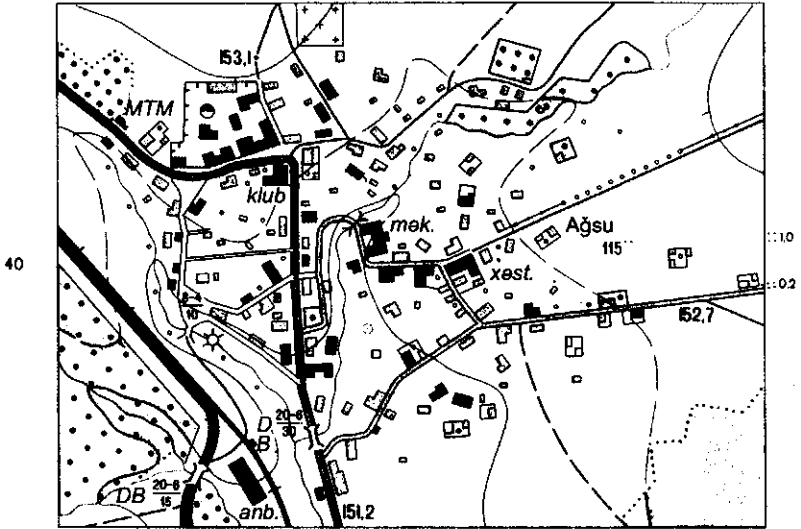

39

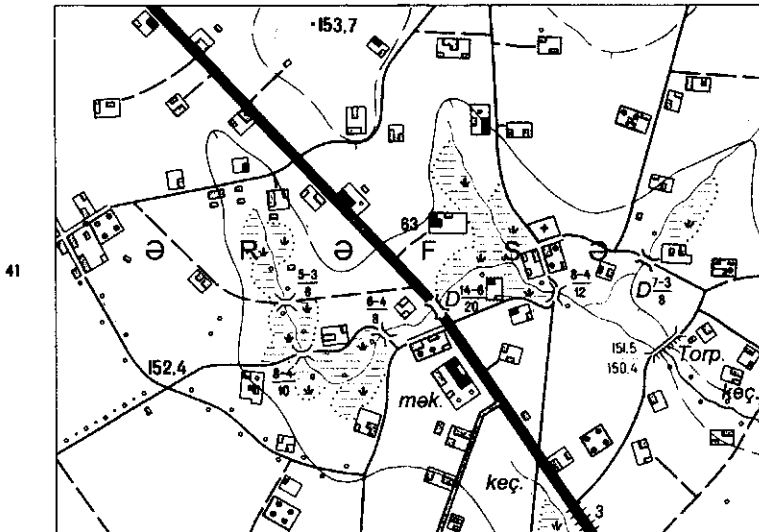
Rəngli basmada (ottiskdə)

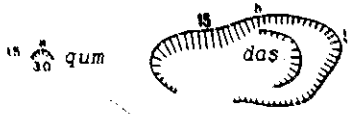
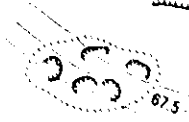
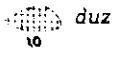
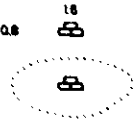
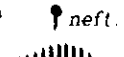

Sistemsiz tikintili qəsəbənin təsvir nümunəsi
[19,20,21,30,31,34,35,153]
Rəngli basmada

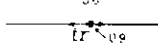

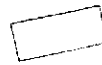

Dağınıq tipli qəsəbənin təsvir nümunəsi
[19,20,21,30,31,34,35,153]
Rəngli basmada

Şərti işar. №№	Şərti işarələrin adları	Təsviri	
		planalma orijinalında	rəngli basmada
Kənd təsərrüfatı sənaye və sosial mədəni obyektlər.			
42	Fabrik və zavod tüstü boruları (52-boruların hündürlüyü m-lə) [36]		
43	Tüstü borulu zavodlar, fabriklər və dəyirmanlar [37]	a	
		b	
44	Tüstü borusuz zavodlar, fabriklər, dəyirmanlar [37]	a	
		b	
45	Əsas şaxta dəhlizlərinin girişləri ; şaxtaların ixtisaslaşdırılması (köm. şax.); mədən qazmalarının materialı və onların hündürlüyü m-lə (kop.M 56) [38]		
46	Fəaliyyətsiz əsas şaxta dəhlizlərinin girişləri, kopyorların materialı və onların hündürlüyü m-lə (kop.DB 51) [38]		
47	Fəaliyyətsiz köməkçi şaxta dəhlizlərinin və istismar edilən şurfların girişləri [38]		
48	Köməkçi şaxta dəhlizlərinin və istismar edilən şurfların girişləri [38]		
49	Fəaliyyətdə olan ştolenlərin girişləri [38]		
50	Fəaliyyətsiz ştolenlərin girişləri [38]		
51	Geoloji kəşfiyyat şurflarının girişləri [39]		
52	Uçmuş şaxta dəhlizlərinin, şurfların, ştolenlərin girişləri (7-çalanın dərinliyi m-lə)	a	
		b	
53	1.Geoloji kəşfiyyat şurflarının xətləri [39] 2.Geoloji arxlar	1	
		2	
54	Süxur təpələri - terrikonlar (8 və 25-təpələrin hündürlüyü m - lə) [40]	a	
		b	

Şerti işar. №№	Şerti işarələrin adları	Təsviri	
55	Açıq istehsal yerləri (karxana), qum, daş, - hasilat materialı: 5 və 15-karxananın a b dərinliyi m - lə [41]		
56	Qazılmış yerlər [41]		
57	Açıq duz yataqları [41]	a	20 30
		b	
58	Torf istehsalı [43]	a	0.8
		b	
59	İstismar və qazma quyular (neft, qaz və s.), onların təyinatı və nömrələri (178, 1552); bat - batmış (atılmış) quyular [44]	<p>○ neft. ○ qaz 178 ○ q 1552 (bat)</p>	
60	Neft və qaz buruqları, onların təyini və nömrələri [44]	<p>40 12</p> <p>♠ neft ♠ qaz 24</p>	
61	Yer səthinə təbii çıxan neft [45]	a	14
		b	
62	Neft hovuzları və calaları [45]	a	0.8 0.3
		b	
63	Yanacaq anbarları, sisterlər, çənlər [46]	a	20
		b	
64	Qazqolderlər [46]	20	
65	Benzin kolonkaları, dizel yanacağı kolonkaları və yanacaq doldurma stansiyaları [47]	24 14	

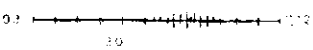
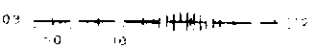

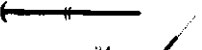
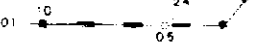
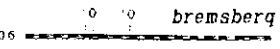

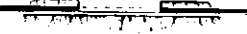
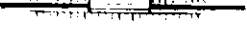

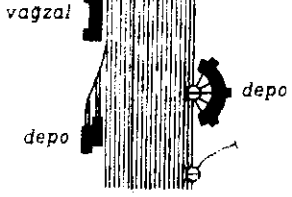

Şərt. işar. Nömrə	Şərti işarələrin adları	Təsviri
66	Yerüstü boru kəmərləri : (təyinatı :-N-neft, Q-qaz, K-kanalizasiya) [48, 54]	
67	Yerüstü boru kəmərləri və yer üzərində dayaqların üstündə (təyinatı :-N-neft, Q-qaz, K-kanalizasiya); 2-dayağın hündürlüyü m-lə [48, 54]	
68	Yeraltı boru kəmərləri (təyini : N-neft, Q-qaz) [48, 54]	
69	Xəndəyə və ya yan - yana kommunikasiya dəhlizinə qoyulmuş bir neçə boru kəmərləri [49]	
70	1)Çəkib - vurma stansiyaları (neft və s.) 2)Boru kəmərlərində kompressor stansiyaları [50]	
71	Boru kəmərlərinin yerləşdirilməsi, müxtəlif materialların və yanacaqın yüklənməsi üçün estakadalar [51]	
72	Metal və dəmir - beton dayaqqlar üzərində elektronəqliyyat xətləri (çatılar, dirəklər hündürlüyü 14 m, və daha çox), 25 - dayaqqların hündürlüyü m - lə [52, 53, 54]	
73	Hündürlüyü 14 m - dən az olan beton dirəklər və ağac dayaqqlar üzərində elektronəqliyyat xətləri [52, 53, 54]	
74	Asma rabitə xətləri və texniki idarəetmə vasitələri : telefon, teleqraf, radiotranslyasiya, siqnalizasiya və başqaları [52, 53, 54]	
75	Sualtı və yeraltı kabellər [54]	
76	Nəzarətedici və gücləndirici məntəqələr, boru kəmərləri və kabellər üstündə bunkerlər və köşklər [50]	

Şert. işar. №№	Şerti işarələrin adları	Təsviri	
		planalma orijinalında	rengli basmada
77	1. Aerodromlar və hidroaerodromlar 2. Enmə meydançaları (quruda və suda)	32 1	 2
78	1. Hidroelektrostansiyalar [37, 55] 2. Elektrostansiyalar [37, 55]	1	 HES
79	1. Transformator budkaları 2. Elektrik yarımstansiyaları [55]	30 12 2	
80	Direklər (1) və postament üstündə olan transformatorlar (2) [56]	1	
		2	
81	1. Su dəyirmanları 2. Su ilə işləyən ağacdoğrayanlar	30 15 1	 2
82	Daşdan (1) və ağacdan (2) yel dəyirmanları	34 20 1	 2
83	Külək mühərrikləri	40 20	
84	Oriyentir əhəmiyyətli əhəng və ağac kömürü emal etmək üçün sobalar	25 20	 əhəng
85	Meşə arakəsmələri [57]	a	 arakəs
		b	 arakəs
86	Mal - qara üçün ağıllar [58]	a	 15 ağıl
		b	 ağıl
87	Meteoroloji stansiyalar [59]	a	 25 22
		b	

Şert. işar. №	Şerti işarələrin adları	Təsviri	
		planalma orijinalında	rəngli basmada
88	Televiziya qülləsi (513 - qüllənin hündürlüyü m - lə DB - tikinti materialı) [60]		
89	Radio qülləsi, televiziya qülləsi, radiorele və retranslyatorlar (80 - qüllənin hündürlüyü m - lə) [60]: 1) yer səthində 2) binaların damında	1	2
90	Telefon stansiyaları, teleqraf və radioteleqraf kontorları, şöbələri [61]	25 20	
91	1. Abidələr, monumentlər, heykəltəraşlıq fiqurları 2. Abidə "Əbədi məşəl" [62]	15 10	1 2
92	Hündürlüyü 1 m və daha hündür turlar və daş direkklər [62]	15 10	tur
93	Qardaşlıq məzarları [62] a b	15 10	qar məz
94	1. Tək qəbirilər [62] 2. Oriyentir əhəmiyyəti xaçlar və dini təsviri nişanlar	10 14	2 24 10
95	Məzarlar, suburqanlar, ocaqlar və onlara oxşar başqa qurğular [63]	25 12	
96	Qəbiristanlıqlar [62, 64, 65] a b	15 10	
97	Six ağac bitkili (1) seyrek məşəli (2) və tək - tək ağaclı (3) qəbiristanlıqlar [62, 64, 65] a b	40 20	1 2 3
98_a	Xristian qəbiristanlıqları a		
98	Mal - qara qəbiristanlığı. [65] a b	20 15	m-q. qəb.

Şərt. işar. №№	Şərti işarələrin adları	Təsviri
Dəmir yolları və onların yanlarındakı qurğular		
99	Üç xətti dəmir yolları [66]	
100	İki xətti dəmir yolları [66]	
101	Bir xətti dəmir yolları və dayanacaq məntəqələrinin binaları [35, 66, 68]	
102	Elektrikləşdirilmiş dəmir yolları [35, 66, 68] 1) üç xətti; 2) iki xətti; 3) bir xətti; 4) blokqarovxanaları	
103	Monorelsl*, (bir xətti) dəmir yolları [69]	
104	Platformalar və yükləmə - boşaltma meydançaları [70, 71]	
105	Budkalar, yolayrıcılar, kazarmalar və dalanlar [35, 68, 71]	
106	Semafor və svetofor qüllələri [72, 73]	
107	Projektor qüllələri, svetofor alaqaçıları, ferma və yol qaravulxanaları [35, 68, 73]	
108	Tökme torpaqlar üstündə dəmir yolları (8- torpağın hündürlüyü m - lə) [74]	
109	Çuxurlarda dəmir yolları (7 - çuxurun dərinliyi m - lə) [74]	
110	Dayaqlı divarlarla bərkidilmiş yamaçlarda dəmir yolları (5 və 4 - dayaqlı divarların hündürlüyü m-lə) [75]	
111	Tuneller (sürətdə - hündürlüyü və eni, məxrəcədə - tunelin uzunluğu m-lə) [75]	
112	Döşəməsi sökülmüş dəmir yolunun üstünə tökülmüş topraqlar (2 - tökülmüş torpağın hündürlüyü m-lə) [74,76]	
113	Tikilməkdə olan normal enli dəmir yolları [76]	

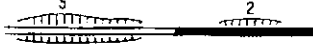
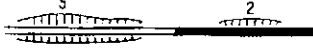
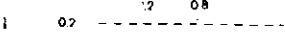

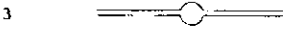
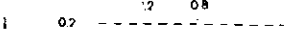

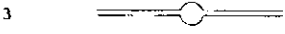
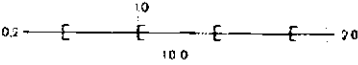
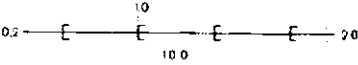

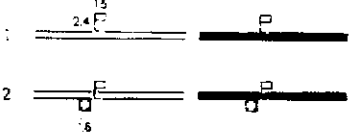
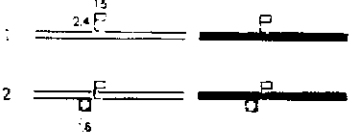
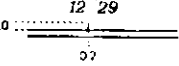
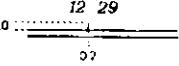
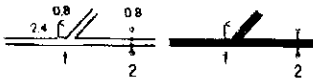
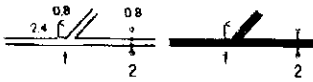
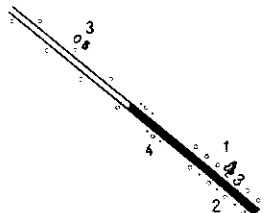
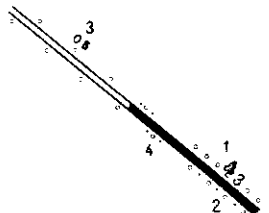
* Mono yunanca monos sözündendir. mənası tək, bir deməkdir

Şert. işar. №№	Şerti işarələrin adları	Təsviri
114	Meyilliyi çox olan dəmir yolunun bir hissəsi (0,020 və çox) [77]	
115	Ensiz demiryollar, tramvay xətləri və onların tökmə torpaqdan keçən hissəsi [74, 78]	
116	Tikilməkdə olan ensiz dəmir yolu [74]	
117	Metropoliten stansiyasına giriş	
118	Metropoliten xəttinin yerin üstünə çıxması [79]	
119	Asma yollar, dayaq dirəkləri və çatılar [69]	
120	Funikulyorlar və bremsberqlər [80]	
121	Estakadalarda dəmir yolu [81]	
122	Qaya boyu qalareya [75, 82]	
123	Yamac boyu qalareya [82]	
124	Stansiya yolları, onların şaxələnen yeri [71, 83]	
125	Dəmir yollarının altından keçən yeraltı keçidlər (tunellər) [84]	
126	Keçid körpüləri (dəmir yolunun üstündən keçən piyada viadukları) [72, 84]	
127	Stansiyaların, vağzalların binaları [68]	
128	Depo, döngə dairəsi [68, 71, 85]	

Qeyd: stansiyalarda əsas yol 0.3 mm qalın xətlə fərqləndirilir

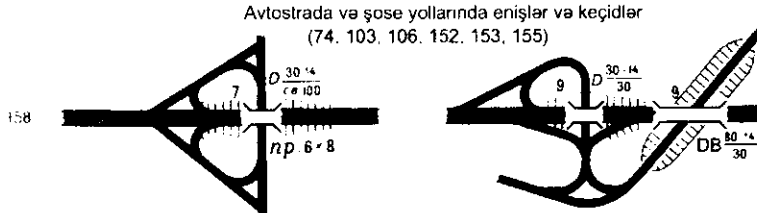
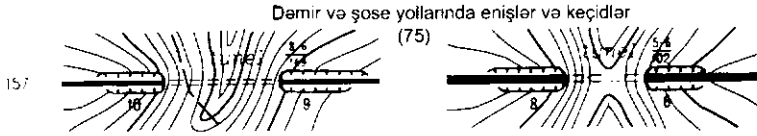
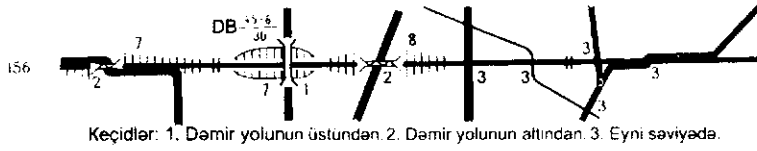
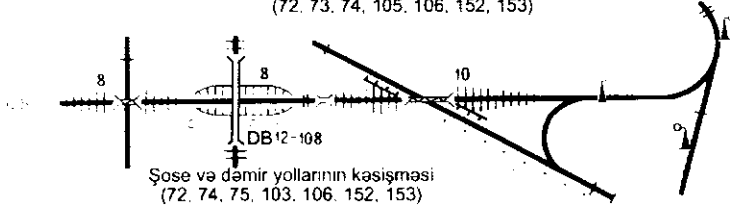
Şerti işar. №№	Şerti işarələrin adları	Təsviri	
		planalma orijinalında	rəngli basmada
Şose və qrunտ yolları			
129	Avtostradalar (8 - bir zolağın eni m-lə, 2-zolağın sayı, S - örtük materialı) [86, 87]		
130	Yaxşılaşdırılmış şose (7 - örtük hissəsinin eni, 12 - xəndəkdən - xəndəyədək yolun bütöv eni m-lə A - örtük materialı) [86, 87]		
131	Şose: avtomobil yollarının nömrəsi [86, 89]		
132	Yaxşılaşdırılmış qrunտ yolları (8 - yolun işlək hissəsinin eni m-lə, Q - əlavə material), əlavə edilmiş hissələrin sərhədi [86, 90]		
133	Taxta döşənmiş yollar [91]		
134	Kənd arası qrunտ yolları [92]		
135	Çöl və kənd yolları [92, 93, 94]		
136	Karvan yolları və yük daşıma ciğirləri [93, 94]		
137	Piyada ciğirləri [93, 94]		
138	Qış yolları [93, 95]		
139	1. Eni 10 m - dən az olan hasarlanmış, mal-qara yolu 2. Hasarsız mal-qara yolu (rayonlar arası və vilayət əhəmiyyətli) eni 10 m-dən az; eni 6 və 8 metr olan mal-qara yolu [96]		

Şert. işar. №№	Şerti işarələrin adları	Təsviri	
		planalma orijinalında	rəngli basmada
140	Tikilməkdə olan yollar [97]		
	1) Avtostradalarda çuxurlar və tökmələr (7 - təpənin hündürlüyü və çuxurun dərinliyi m-lə)		
	2) mükəmməlləşdirilmiş şose		
	3) şose		
	4) yaxşılaşdırılmış qrun		
	5) taxta örtüklü		
141	Yolun çətin keçilən hissəsi		
	1) şosedə		
	2) yaxşılaşdırılmış qrun yollarda		
	3) kəndarası qrun yollarda		
142	Dağlarda su axınının yatağı ilə və ya su anbarının axdığı zamanı, yalnız dəniz suyu çəkildikdə keçilməsi mümkün olan torpaq yol hissələri [99]		
143	Yolların faşına (bir birinə bağlanmış şax çubuq dəstəsi) hissələri, çubuq döşəmələr qalaqlar (pipiklər) [100]		
144	Yarğanlarda süni kamizlərdə çıxırın bir hissəsi (sürətdə - ən ensiz yer, məxrəcdə uzunluq m-lə) [101]		
145	Tökme torpaqda yollar (8-torpağın hündürlüyü m-lə) [74]		

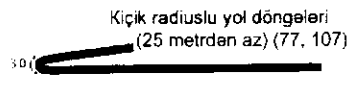
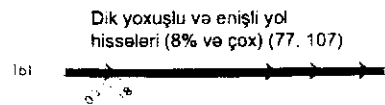
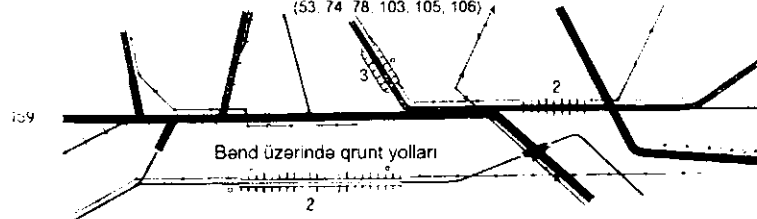
Şert. işar. №№	Şerti işarələrin adları	Təsviri	
		planalma orijinalında	rəngli basmada
146	Çuxurda yollar (5-2 - çuxurun dərinliyi m-lə) [74]		
147	Piyada üçün yollar və parklarda, alleylərdə, qəbiristanlarda və s. enləri [64] 1) 3 m - dək 2) 3 m - dən 5 m - dək 3) 5 m və çox (xəritənin miqyasında təsvir edilir)	 	
148	Ağac və başqa materialların aşağı endirilməsi üçün novlar [102]		
149	Şose yollarında örtük materiallarının dəyişmə sərhədi [86]		
150	Şose yollarında təchiz edilmiş və təchiz edilməmiş birləşmələr		
151	Avtobuslar və trolleybuslar dayanacağı (yaşayış məntəqələrindən kənarında) [104] 1) təchiz edilmiş: 2) pavilyonlu (çardaqla)		
152	Kilometrlik işarələr (direklər və daşlar) Kilometrlerin sayını göstərən yazılar [104]		
153	Yaşayış məntəqələrinin, çayların adlarını və yolların göstəricisi (1); avtomobil yollarında daimi alaqaçlar (2) [27,104]		
154	Arxlar və kanallar, çaylar, yollar boyu ağaclar [105] 1) ensiz ağaclar zolağı (növünü köstərməklə və hündürlüyü m-lə) 2) ensiz kollar zolağı 3) ayrı ağaclar və onların sırası 4) ayrı kollar		

Yol şəbəkəsinin uyğunlaşdırılmış şərti işarələrinin nümunələri

Demir yollarının qovuşan yeri və kəsişmələri
(72, 73, 74, 105, 106, 152, 153)

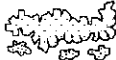
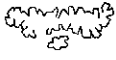
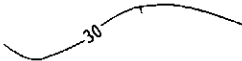

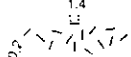
Şose yollarında qovuşmalar və kəsişmələr: yaxşılaşdırılmış qunt və şose yollarının
yanı ilə gedən tramvay xətti, rabite və elektroxtələri ilə əhatələnmiş.
(53, 74, 78, 103, 105, 106)

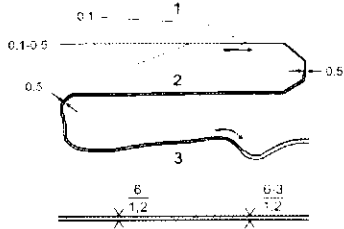
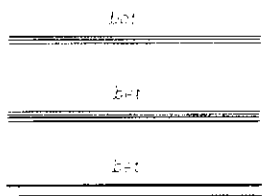
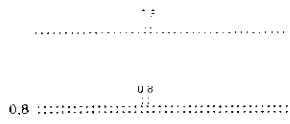
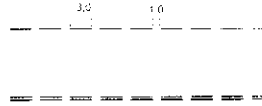
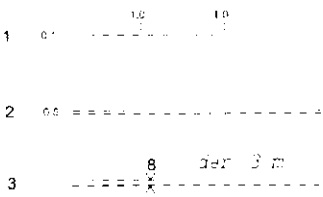

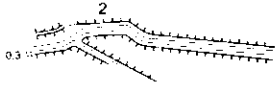
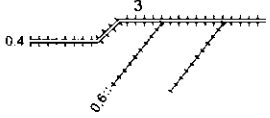

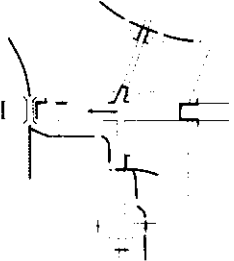
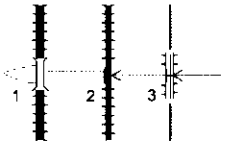
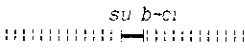
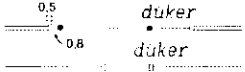
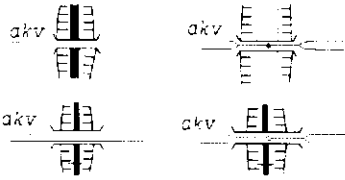
Şert. işar. №№	Şerti işarələrin adları	Təsviri
Hidroqrafiya		
162 *	Daimi və müəyyən edilmiş sahil xətləri. Sahilin yanında suyun səviyyəsi: 86,2-ölçülmüş orta səviyyə hündürlüyünə (qiymətinə) qətilmiş 87,4-15.V-ölçmənin faktiki qiyməti və tarixi [108,109]	
163 *	Dəyişən sahil xətləri:(quruyan və mövsümə uyğun sulu, göllər, çaylar). Sahil xəttinin yüksəkliyi. [110]	
164 *	Sahil xətti müəyyən olunmamış (çaylar, qamışlı göllər, bataqlıq sahilin aşağı hissəsi və s.). Sahilin yanında su səviyyəsinin yüksəkliyi [109]	
165	Sahilyanı dayaz və dayazlaşan yerlər	
166	Təhlükəli sahillər (namelum xarakterli təhlükələr) [111]	
167	Qabarma və çəkilmə zolağı (quruma) [112]	
	1)quruyan qumlu sahillər	1
	2) çəğil - çınqılı və qum - daşlı quruyan sahillər	2
	3) lilli quruyan sahillər	3
	4) qum - lilli quruyan sahillər	4
	5) qayalı quruyan sahillər	5
168	Xəritənin miqyasında təsvir olunmayan çimərlik və sıldırım sahillər (18-sıldırımın hündürlüyü m-lə)	
169	Çimərliksiz sıldırım sahillər [109,113]	
	1) xəritədə eni 1,5 mm və çox olan çaylar üçün (8-sıldırımın hündürlüyü m-lə)	1
	2) xəritədə eni 1,5 mm az olan çaylar üçün	2
170	Xəritənin miqyasında təsvir edilməyən sahillərdə bəndlər (1-bəndin hündürlüyü m-lə)	

Şerti işar. №№	Şerti işarələrin adları	Təsviri
171	<p>Çayların və kiçik çayların eni [108, 109, 114]</p> <p>1) 3 m. dək</p> <p>2) 3 m. dən 5 m. dək</p> <p>3) 5 m. və çox - xəritənin miqyasında təsvir olunur.</p> <p>Çayın axma istiqaməti və sürəti m/s</p> <p>Çayın eni m-lə (sürətdə), dərinliyi (məxrəcə m-lə) və dibin qruntı.</p>	
172	<p>Çayların və kiçik çayların yataqlarının növbə ilə quruyan və qurumayan hissələri [115]</p>	
173	<p>Vadiləri itən çaylar və kiçik çaylar (yeraltı, bataqlıqlara yayılan və s.):</p> <p>1) İki xətlə təsvir olunan</p> <p>2) bir xətlə təsvir olunan</p>	
174	<p>Göllər: şirin sulu (1), duzlu (2), acı-duzlu (3) [108, 116]</p>	
175	<p>Şəlalələr (5 və 4 - suyun tökülme hündürlüyü m - lə) [117]</p>	
176	<p>Uzunluğu xəritənin miqyasında təsvir olunmayan kandarlar * [117]</p>	
177	<p>Uzunluğu xəritənin miqyasında təsvir olan kandarlar [117]</p>	
178	<p>Göllərin və çayların daşma sahəsi və sərhədləri: yaradılmaqda və fəaliyyətdə olan, lakin suyun səviyyə səthinin normal üfüqə qalxma səviyyəsinə çatmayan su anbarları. [108, 118]</p>	

* Kandar - çayın dibində köndələn daş təpə

Şərti işar. №	Şərti işarələrin adları	Təsviri
179	Kiçik ölçülü bankalar (5 - dərinliyi m-lə) [119]	2.5
180	Sualtı daşlar [119]	T 1.5
181	Suüstü daşlar [119]	⊥ 1.5
182	Quruyan daşlar [119]	+ 1.5
183	Suüstü qayalar (12-su səthindən qayanın hündürlüyü m-lə) [119]	2.5 1.0
184	Quruyan riflər [119]	
185	Sualtı riflər [119]	
186	İzobatlar və onların yazıları [119]	
187	Dərinliklər m-lə [119]	1.8 22,5 38
188	Su bitkiləri (yosun və s.)	
189	Suyun qabarması və çəkilməsi istiqamətini göstərən oxlar (lələkli - qabarma, lələksiz - çəkilme) [119]	8,5
190	Suda üzən yığıntıların çəmləndiyi yer. [121]	1.4

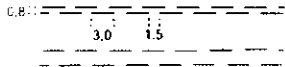
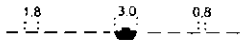

Şərt. işar. №№	Şərti işarələrin adları	Təsviri
Su nəqliyyatı və hidrotexniki obyektlər		
192	<p>Çayın kanallaşdırılmış hissəsi, kanal və arxların eni [122, 123]</p> <p>1) 3m. dək</p> <p>2) 3m-dən 5m-dək.</p> <p>3) 5m və çox (xəritənin miqyasında təsvir olunur)</p> <p>* Yuxarıda kanal və arxların dibinin və üst səthinin eni - surətdə, dərinliyi isə məxrəcdə m-lə</p>	
192	Yerüstü beton kanallar və arxlar [122, 124]	
193	<p>Yeraltı kanallar və yeraltı drenaj şəbəkəsi [122, 125]</p> <p>*</p>	
194	Tikilən kanallar [122, 127]	
195	<p>Quru arxlar, eni [122, 126]</p> <p>1) 3 m - dək</p> <p>2) 3 m - dən 5 m - dək</p> <p>3) 5 m və çox (xəritənin miqyasında təsvir edilir): 8 - arxın eni m - lə, 3 m arxın dərinliyi.</p>	

Şərt. işar. №№	Şərti işarələrin adları	Təsviri
196	Bir və iki tərəfdən bəndli və ya təpəli arxlar, kanallar və çaylar (2 - bəndin hündürlüyü m - lə) [127]	
197	Qurumuş su tutumlarındakı bəndlər, süni təpələr və təpəciklər, tökmə torpaqlar. [127]	
198	Çayların kanallaşdırılmış hissələri, çuxurun bir və iki tərəfində olan kanallar və arxlar (5 və 2 çuxurların dərinliyi m - lə) [123]	
199	Suvarma kanallarında su bölüşdürən qurğu (tənzimləyicilər və başqaları) [128]	
200	Su paylayıcı qurğularla (3) birləşdirilmiş avtoyol körpüləri (1) və boruları (2) [128]	
201	Torpaq və liman tipli suvarma bəndlərindəki suburaxıcıları	
202	Dyükerlər [129]	
203	Taylı körpü tipli kəmərləri (Akvediklar) [129]	

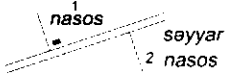

Şərt. işar. №№	Şərti işarələrin adları	Təsviri
204	Suaşırıntar (birləşdirilmiş qurğular) 1) iti axarlar və pilləli axarlar (3 - pilləli arxların hündürlüyü m - lə) 2) suyun konsolla - divardakı deşikdən (oyuqdan) azaltmaq üçün axıdılması (4 - suyun tökülmə hündürlüyü m - lə)	
205	Borudan keçən, çaylar, kanallar və arxlar [130]	
206	Eni xəritə miqyasında göstərilə bilən və nəqliyyatın hərəkəti mümkün olan bəndlər (bəndin aşağısında qurğunun materialı - Bet.-Torp., 215 - uzunluğu, 20 - eni, 115,5 bəndin zirvəsinin yüksəkliyi m-lə. Bəndin yuxarı tərəfində byefin (çay və ya kanalın iki qonşu bəndinin yüksəklikləri 112,2 m-lə) [131] 100,4	
207	Eni xəritə miqyasında təsvir edilməyən bənd üstündəki yollar [131]	
208	1) Nəqliyyatla keçilməsi mümkün olmayan bəndlər (230-uzunluğu, 3 - bəndin yuxarı hissəsinin eni m-lə). Torp.- tikintinin (qurğunun) materialı. Kəsirdə : surətdə - 110,5 su səviyyəsinin yüksəkliyi, məxrəcdə - 108,0 bənd binövresinin yüksəkliyi m - lə [131, 132] 2) Ehtiyatda olan dövreləmə (xəndək) arxları 3) Meşenin su basmış hissələri, ağaclar və kollar [132]	
209	Sualtı bəndlər [131]	
210	Suların buraxılması üçün darvazalı bəndlər [131]	
211	Yarılmış (deşilmiş) bəndlər	

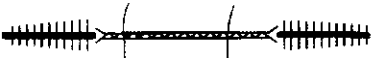
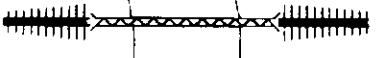

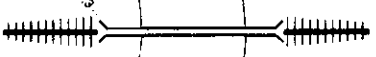
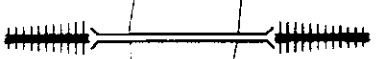

Şert. işar. №№	Şerti işarələrin adları	Təsviri
212	Xəritə miqyasında göstərilməsi mümkün olan şlüzlər* [133] 1) kamera (surətdə 90 - kameranın uzunluğu, 30 isə darvazanın enidir, məxrəcdə 3,5 - darvazanın girişinin dərinliyi m - lə) 2) şlüzlərin darvazası (sürgüsü, cəftəsi)	
213	Xəritənin miqyasında göstərilməsi mümkün olmayan şlüzlər [133]	
214	Körpüsü olan darvazalı şlüzlər [133]	
215	Daş, beton və dəmir - beton sahillər [134]	
216	Taxta sahillər [134]	
217	Sahildə enişlər və pilləkənlər [134]	
218	Plana (layihəyə) əsasən yamaqları bərkidilmiş sahil [134]	
219	Yamaqları bərkidilmiş sahillər [134]	
220	Yamaqları bərkidilmiş və eni bir metrden çox olan bermə (xüsusi materiallarla) tikilmiş sahillər. [134]	
221	1) Süolçən postlar və futştoklar [135] 2) Hidrometrik qəpəyici ilə təchiz edilmiş süolçən postlar [135]	
222	Yanalmalarla təchiz edilmiş körpülər [136]	
223	Dalğaqıran bəndlər, yanalma körpülər, pirsilər (körpülər) [137]	

* - şlyüz - çaydan kanalda suyu saxlamaq üçün və lazım olduqda buraxmaq üçün mütəhərrik qapı

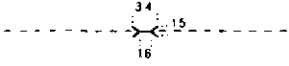
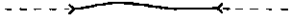
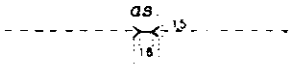

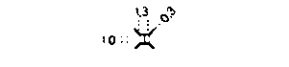

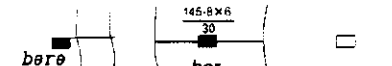
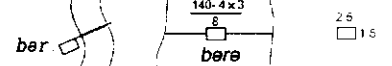
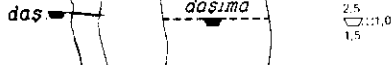

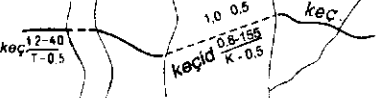
Şert. işar. №№	Şerti işarələrin adları	Təsviri
224	Lövber salma dayanacağı, dayanma mənəqələri və təchizatsız yanalma körpüləri	3.0 1.8
225	Dalğaqıran bəndlər üzərində dəmir yolları	0.6 ::
226	Dalğaqıranlar, travenslər və başqa qurğular [139]	a b
227	Dəniz kanalları [140, 141]	a b
228	Dəmiryol bərələri	
229	Mayaklar [140]	2.2 ★
230	İşıqlar (sahildə işıqsaçan naviqasiya nişanları) [140]	2.2 ☆
231	Oriyentir əhəmiyyətli daimi sahil siqnalizasiya nişanları [142]	2.0 1.8 Y
232	Bir işıqlı üzən mayaklar [140]	3.1 :: 0.7 3.8
233	İki işıqlı üzən mayaklar	3.1 :: 0.7 3.8
234	İşıqsaçan buylar (siqnal üzgəci)	3.0 1.7

Şərt. işar. №№	Şərti işarələrin adları	Təsviri	
		planalma orijinalında	rengli basmada
Su təminatı obyektləri			
235	Yerüstü su kəməri [48, 54, 144]		
236	Yeraltı su kəməri [48, 54, 144]		
237	Su ötürmək üçün novlar və novçalar [54] [145]		
	1) yerüstü		
	2) dayaqlar üstə		
238	Kəhrizlər [144]		
	1) İşləyənlər		
	2) İşləməyənlər		
239	Çöllərdə (stepələrdə) və səhralarda əsas su quyuları (surətdə - quyunun kənarında yer səthinin yüksəkliyi, məxrəcdə isə su səthinə və quyunun dibinə qədər dərinlik m-lə) [144, 146]		
240	Quyular (quyuda su olan aylar IX-VI) [146]		
241	1. Suyu mexaniki üsulla çıxarılan quyular [146, 147]		
	2. Suyu mexaniki üsulla çıxarılan betonlaşdırılmış quyular [146, 147]		
242	Külək mühərriklı su quyuları [148]		
243	Bina daxilində yerləşən quyular, su qulləsi, suçixaran maşında techiz olunmuş quyular. [148]		

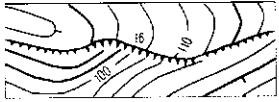
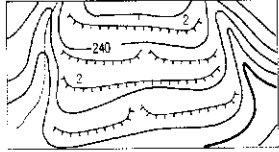

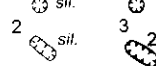
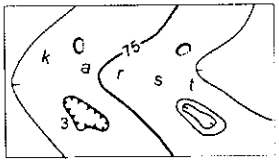
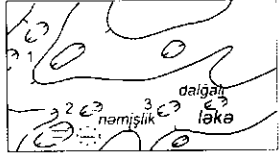

Şerti işar. №№	Şerti işarələrin adları	Təsviri
244	1. Artezian quyuları və artezian buruqları [148] 2. Suçəkme qurğulu artezian qurğuları [147,148] 3. Binaların daxilində yerləşən artezian quyuları [148] 4. Binanın daxilində yerləşən və su boşaldan qurğu ilə birləşdirilmiş artezian quyuları [147,148]	1 1.4 40.2 ● art. q. debit 1500 l/saat 2 1.4 ● art. q. <i>suvuran.</i> 3 art. q. debüt 3000 l/saat art. q. debüt 3000 l/saat 4 art. q. ,suvuran. art. q. ,suvuran.
245	Su paylayıcı kolonkalar (yaşayış məntəqələrinin kənarında)	2.5 0.5
246	Dolamaçarxlar	3.0 1.4
247	Kanallar üzərində (tikintisiz) stasionar (1) və səyyar nasoslar (2) [149]	
248	Açıq, örtülü su anbarları və yeraltı, durulducu hovuzlar, hovuzlar, yağış çalaları. (2 və 3 - bəndin hündürlüyü m-lə; III - IV aylar, o vaxt ki, su anbarlarında su var) [124, 150]	a 1.5 ■ su anb. ■ sərdabə su anb. 2 y-a su anb. 3 hov. su anb. su anb. 2 dur.
249	Mənbələr (qaynaqlar, bulaqlar) [151] 1) qurğu ilə təchiz edilməmiş 2) qurğu ilə təchiz edilmiş	1 1.4 703,4 ● kükürd 2 2.0 1.0 qəl. ● min.
250	Fəvvarələr	1.4
251	Fəvvarə vuran isti bulaqlar (qeyzerlər)	1.4

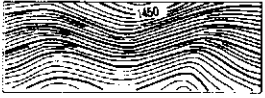

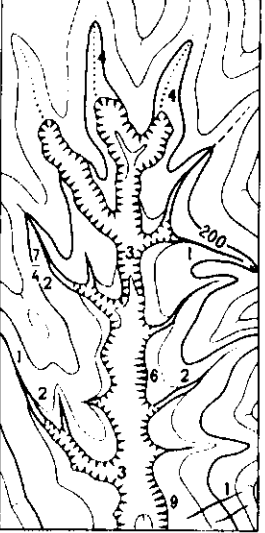
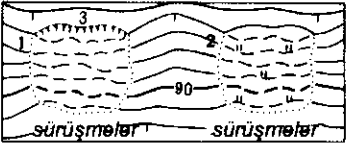
Şerti işar. №№	Şerti işarələrin adları	Təsviri
Köprülər və keçidlər		
252	Uzunluğu 13 m. dən çox olan bir gözlü metal körpü [152, 153]	
253	Çox gözlü metal körpü (iki gözlü körpünün nümunəsində) [153, 154]	
254	Qalxan və açılan metal körpülər [152, 153]	
255	Bir gözlü daş, beton və dəmir - beton körpülər [152, 153]	
256	Çox gözlü (çox keçidli) daş, beton və dəmir - beton körpülər (üç gözlü körpünün nümunəsində) [152, 153]	
257	Daş beton və dəmir - beton qalxan və açılan körpülər [152, 153]	
258	Bir gözlü taxta körpülər [152, 153, 154]	
259	Çox gözlü taxta körpülər (iki gözlü körpü nümunəsində) [152, 153]	
260	Qalxan və açılan taxta körpülər [152, 153]	
261	Üzən dayaqlar üstündəki körpülər (körpücüklerde, gemirlərdə, pontonlarda üzücü körpülərdə) [152, 153]	
262	Zəncirli və lövəzəncirli körpülər [152, 153]	
263	Demir yolunun altındakı keçən iki mərtəbəli körpüdən keçən şose yolu (nümunədə daş-beton və ya iki gözlü dəmir- beton körpü) [152, 153]	
264	Demir yolunun üstündəki iki mərtəbəli körpüdən keçən şose yolu (nümunədə bir gözlü metal körpü) [152, 153]	

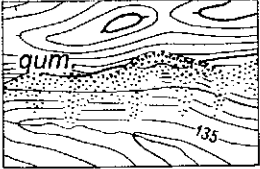
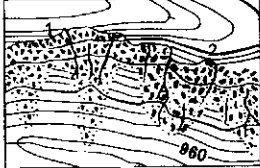
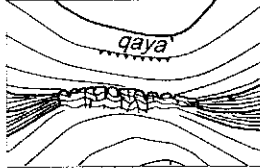

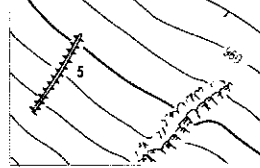
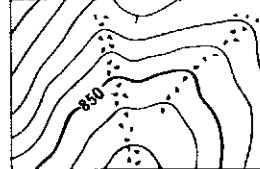
Şert. işar. №№	Şerti işarələrin adları	Təsviri
265	Paralel tikilmiş şose və dəmir yollarının yanlarındakı körpülər [152, 153] 1) ümumi keçilən tikilərdə 2) ümumi dayaqlarda, lakin müxtəlif keçidli tikilərdə	
266	Körpülərin xarakteristikası [153, 155] 8 - keçidli tikintinin alt (tərəfinin) səthinin su səviyyəsindən yüksəkliyi (gəmi üzən çaylarda) m-lə, 182 - körpünün uzunluğu, 6 - yolun işlək hissəsinin eni m-lə, 10 - körpünün yükötürmə qabiliyyəti tonla	
*	97,6 - döşəmənin dəniz səviyyəsindən yüksəkliyi m-lə	
267	Uzunluğu 3 m - dən 13 m - dək olan körpülər və onların xarakteristikası [152, 153, 154, 155] 1) metal, daş, beton və dəmir - beton körpüləri 2) taxta körpüləri 3) asma və kanat körpülər	
268	Uzunluğu 3 m - dən az olan körpülər [156]	
269	Eni 3 m. az olan körpülərin xarakteristikası [157] 112,6 - körpü döşəməsinin yüksəkliyi	
*	2- döşəmənin uzunluğu metrle; 5 - yolun işlək hissəsinin eni metrle.	
270	Yollar altında borular [157]	
271	Yolların altında olan boruların xarakteristikası [157] 157,5 və 62,8 - boruların üstündə olan yol döşəməsinin yüksəkliyi; 1,0 və 0,6 - boruların daxili diametri m-lə; 2 - boruların miqdarı; Bet, M - boruların materialı.	

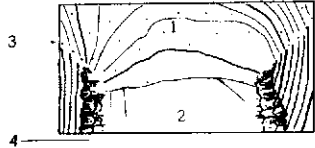
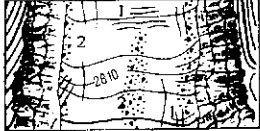

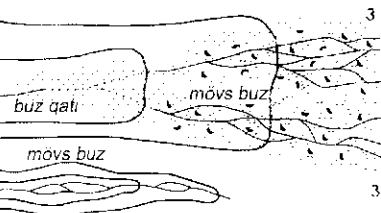
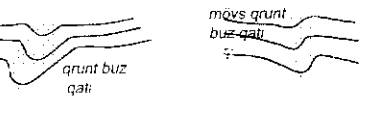
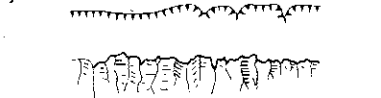

Şərt. işar. №№	Şərti işarələrin adları	Təsviri
272	Piyada körpüləri [156, 158]	<p>a</p> <p>b</p>
273	Piyada üçün asma körpülər [158]	<p>a</p> <p>b</p>
274	Piyadalar üçün pilləli körpülər [158] 1) daş, beton, dəmir-beton və metal 2) taxta	<p>a</p> <p>b</p> <p>a</p> <p>2</p> <p>b</p>
275	Mexaniki mühərrikli bərələr (145 - çayın eni, 86 - bərənin yükötürmə eninin ölçüsü m-lə, 30 yükötürmə qabliyyəti tonla) [159]	 <p>bərə</p>
276	Bərələr (140 - çayın eni, 43 - bərənin yük götürmə eninin ölçüsü m-lə, 8 yükötürmə qabliyyəti tonla) [159]	 <p>ber</p>
277	Mexaniki mühərrikli qayıqla daşımalar [160]	 <p>daş</p>
278	Qayıqla daşımalar [160]	 <p>daş</p>
279	Çay keçidləri və onların xarakteristikası: sürətdə - dərinliyi və uzunluğu m-lə, məxrəcdə - dib quruntularının xüsusiyyəti və suyun axma sürəti, m/s [161]	 <p>keç</p>

Şərti işar. №№	Şərti işarələrin adları	Təsviri
Relyef		
280	Əsas horizontallar və onların yazıları m-lə [162]	
281	Qalınlaşdırılmış əsas horizontallar və onların yazıları m-lə [162, 163]	
282	Kəsmə yüksəkliyinin yarısında əlavə horizontallar (yarım horizontallar) [164]	
283	Köməkçi horizontallar (ixtiyarı hündürlükdə) [165]	
284	Asılı yamacları təsvir etmək üçün horizontallar [166]	
285	Yamac istiqamətinin göstəriciləri (berqştrixlər) [167]	
286	Hakim təpə yüksəklik işarələri [168]	0.8 -243,8
287	Hakim təpənin yüksəklik qiyməti [169]	0.5 -123,7
288	1. Oriyentir predmetlərin yüksəkliyi [169]	1 [51,2 4 127,9 tur. 175,4
	2. Dəniz səviyyəsindən aşağı nöqtələrin yüksəklikləri [169]	2 0.5 - -13,5
289	Baş (əsas) aşırımlar, onların yüksəklikləri və istifadə olunan aylar	2.8 2.0 X 2388,6 (VI-X)
290	Keçidlər (aşırımlar), onların yüksəklikləri və fəaliyyət göstərdiyi aylar [170]	2.0 1.8 X 2683,2 (V-X)
291	Tək-qayalar (10 və 5 - qayaların hündürlüyü m-lə) [170]	2.0 10 ▲ 655,2 15 ▲ 5 20 15
292	Ayrı daşlar- oriyentirlər (2 - daşın hündürlüyü metrə)	1.5 1.0 ▲ 2
293	Daş topası	▲
294	Daş sıraları [171]	▲▲▲▲▲▲▲▲▲▲
295	Kötük çıxıntıları [172]	▲▲▲▲▲▲▲▲▲▲

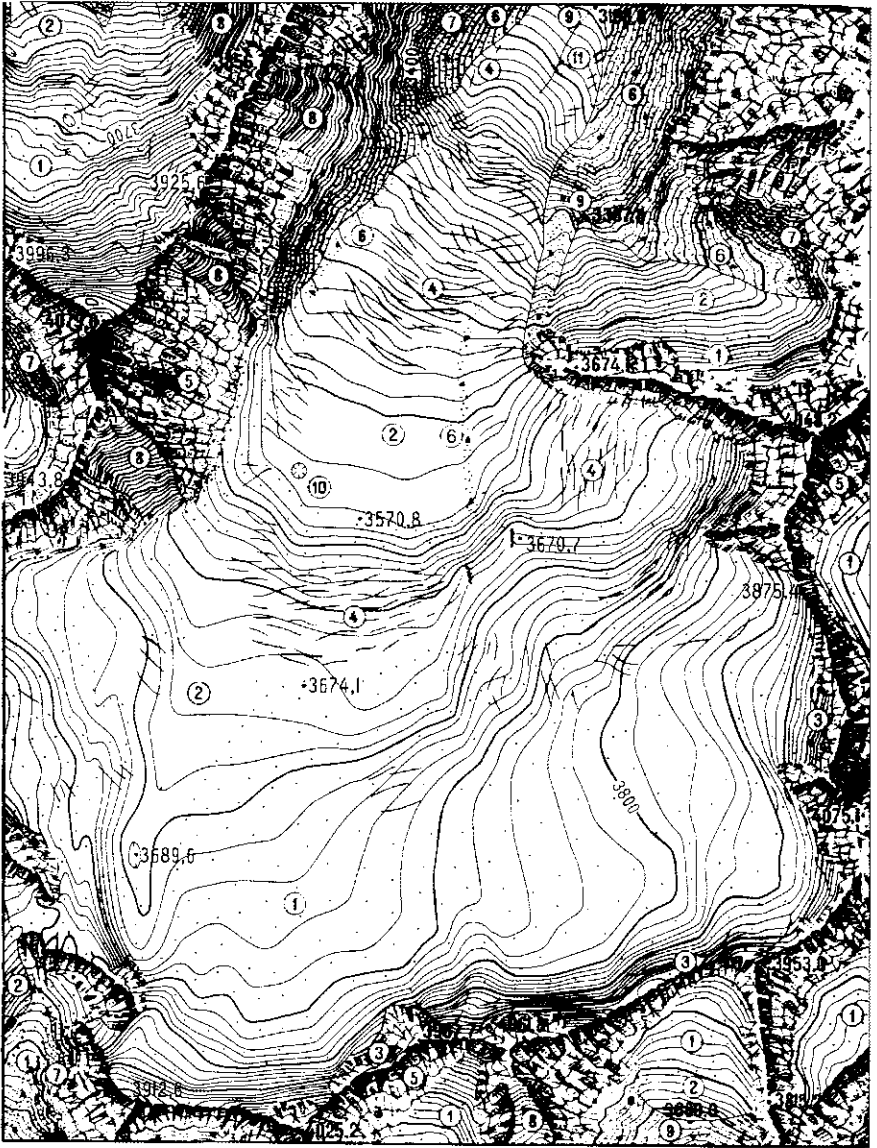
Şert. işar. №№	Şerti işarələrin adları	Təsviri
296	Uçurumlar (16 - uçurumların dərinliyi m-lə) [173]	
297	Yamaclarda bərkidilmiş pilləli çıxıntılı sahələr (2 - pillələrin hündürlüyü m-lə) [173]	
298	1. Kurqanlar (təpələr) (3 - kurqanların hündürlüyü m-lə) 2. Təbii əmələ gələn təpələr - orientirlər, horizontallarla təsvir edilməyən (buzlu, torflu, mineralı)	a 2.0 ☆ 10 1 b
299	1. Çalalar (3 - çalaların dərinliyi m - lə) 2. Silos çalaları və xəndəkləri 3. Təbii əmələ gələn çalalar (2 - çalaların dərinliyi m - lə)	a 2.0 ⊙ 1 b
300	Karst və yalançı karstlı qıflar (çalalar) və çökmələr (3 - qıfın dərinliyi m - lə) [174]	
301	1. Çökmələr (nəlbəkiyə bənzər) 2. Daimi rütubətli olan yerlər. [175] 3. Dalğalanmanın ləkələri (defilyasiyaya uğrayan yerlər) (175)	
302	Mağara və kahalara girişlər [176]	1.5 1.5 3.0 kaha
303	Vulkanların yanardağların kraterləri	a 2.0 0.8 ⊙ vul. b vul. vul.
304	Palçıqlı vulkanların yanardağların kraterləri və təpəliklər (1-kraterin dərinliyi, 2-mütəkkənin hündürlüyü m-lə)	a 2.0 3.8 ☆ b p. vul. p. vul.

Şərt. işar. Nəşə	Şərti işarələrin adları	Təsviri
305	Xəritədə uzunluğu 1 sm - dən az olan hörülmüş dik yamaclar [177]	
306	Xəritədə uzunluğu 1 sm - dən çox olan hörülmüş dik yamaclar [177]	
307	Horizontalla təsvir olunmayan (arx kənarları) hörülmüş çıxıntılar [178]	
308	Quru çay yataqları və seldən əmələ gələn çalalar (təkər izi çuxur və s.) [179]	
309	Yarğanların və çala - çuxurların eni [179] 1) 3 m - dən az 2) 3 m - dən 10 m - dek ($\frac{7}{4}$ - yarğanın xarakteristikası : sürətdə - üstünün eni, məxrəcdə dərinliyi m-lə) 3) 10 m - dən çox - xəritənin miqyasında təsvir edilir (6 və 9 - yarğanların dərinliyi m-lə) 4) eroziya şırımları	
310	Sürüşmələr [180]: 1) fealiyyətli (3 - uçurumun dərinliyi m-lə) 2) köhnələr (çəmənləşdirilmiş uçurumlar)	

Şərt. işar. №№	Şərti işarələrin adları	Təsviri
311	Yumşaq saxurlar yığıntısı (qum, gil və s.) [180]	
312	Berk saxurlar yığıntısı 1) daşlı - çınqılı 2) çağıl daşlar [180]	
313	Qayalı uçurumlar [181]	<p>a</p> <p>b</p>
314	Qayalar	
315	Daş tirələr (5 - tirələrin hündürlüyü m-lə) [182]	<p>a</p> <p>b</p>
316	Daşlı çaylar [183]	

Şert. işar. №№	Şerti işarələrin adları	Təsviri
317	Buzlaqlar [184] 1) firm sahələri 2) buzlaq dilləri 3) firm sahələrinin sərhədi 4) buzlaq dillərinin sərhədi	
318	1. Buzlaq çatlari [185] 2. Morenlər [185]	
319	Buzlu (karovlu və digər qısa dilli buzlaqlar) [184]	
320	Qar yığıntısı (toplusu) [186]	
321	Buz qatları [187] 1) çay 2) qunt 3) böyük buz qatlı sahələrin sərhədi	
322	Buz uçurumları (sədlər) 5 - uçurumun dərinliyi m-lə	

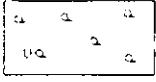
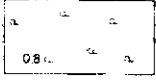

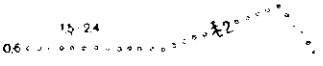

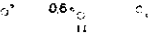

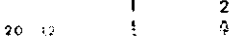

Yüksək dağlarda buzlaq relyefinin
təsviri nümunəsi
[184, 185, 186]

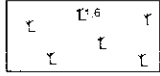
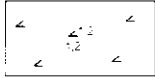
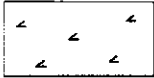
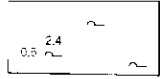
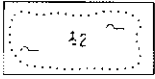
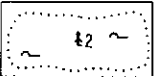
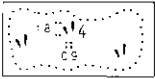
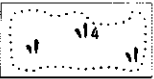

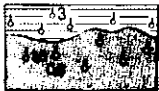

1. Buzlaqların üstündə olan bərkimiş iri denəli qar (firn) sahələri və qar yığıntıları
2. Buz dilləri
3. Kənar buz çatları (berqşrundlar)
4. Buz çatları
5. Qayalar və uçurumlar
6. Morenlar - buz yığıntıları
7. Daş çınqıl töküntüləri
8. Üzü daş sahələr (monolit (yekpare) süxurların çixıntıları)
9. Buzlaq dillərinin qurtaracaqlarının yüksəklikləri
10. Buz quyuları
11. Buzlaqlarda su axarları

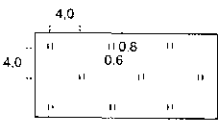
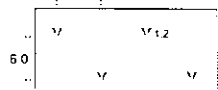
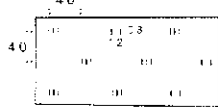
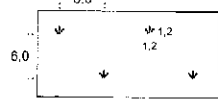

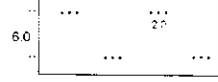

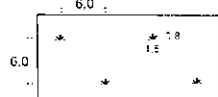
Şərt. işar. №№	Şərti işarələrin adları	Təsviri	
		planalma orijinalında	rəngli basmada
		Bitgi	
324	Bitkilərin, qruntların və s. konturları [188]		
		Ağac bitkiləri	
325	Meşələr [189] 1) iynəyarpaqlı (küknar, şam, sidr və s.) 2) enli yarpaqlı (palıd, fıstıq, tozağacı, ağcaqovaq və s.) 3) qarışıq		
326	Sürüşmə və karst sahələrində əyri meşələr ("sərxoş meşə")		
327	Ağaclıqların xarakteristikası m-lə: surətdə - orta hündürlük, məxrəcə - gövdələrin orta qalınlığı, kəsrdən sağda - ağacların arasında orta məsafə. [190]		
328	Cətiraltı alçaqboy və cırtıdan meşələr [191]		
329	Meşə pöhrələri (2 - ağacların orta hündürlüyü m-lə) [192]		
330	Cavan meşə əkmələri: 1) eni 30 m-dən az olan zolaqlar (3 - ağacların orta hündürlüyü m-lə) 2) eni 30 m və daha çox, olan sahələr.		
331	Meyvə, meşə və dekorativ növlü tingliklər. 1) eni 30 m-dən az olan zolaqlar (0,2-tingliyin orta hündürlüyü m-lə) 2) sahəsi - eni 30 m və daha çox (1-tinglilerin orta hündürlüyü m-lə)		

Şert. işar. №	Şerti işarələrin adları	Təsviri	
		planalma orijinalında	rəngli basmada
332	Eni 5 m-dən az olan meşə ciğırları (4 - ciğırların eni m-lə) [193]		
333	Eni 5 m və 10 m qədər olan meşə ciğırları [194]		
334	Eni 10 m və 20 m qədər olan meşə ciğırları [194]		
335	Eni 20 m və daha çox olan meşə ciğırları [194]		
336	Meşə məhəllələrinin nömrələri [194]		
337	Meşədəki ciğırlarla, quru arxlarla (1), hasarlarla və hörmə çərçülərlə (2) məhdudlaşmış meşə ciğırları [194]		
338	Meşədəki ciğir yollar [194]		
339	Meşə ciğırlarında salınmış rabitə xətləri [194] 1) ciğirin eni 5 m - dən 10 m - ə qədər olanda		
	2) ciğirin eni 5 m - ə qədər olanda (3 ciğirin eni m-lə)		
340	Ciğırlar sərhədlər [194]		

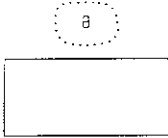

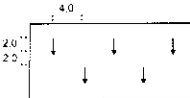
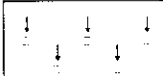

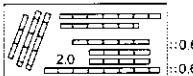
Şerti işar. №№	Şerti işarələrin adları	Təsviri
341	Seyrək meşələr (seyrəkmeşəli) [195]	
342	Seyrək sıxıntılı alçaqboyu meşələr və seyrək cırdan meşələr [195]	
343	Seyrək pöhrəli meşələr [195]	
344	Ensiz meşə zolaqları və eni 15 metrə qədər, hündürlüyü isə 4 metrdən az olan ekilmiş ağaclar [196]	
345	Ensiz meşə zolaqları və eni 15 metrə qədər, hündürlüyü isə 4 m-dən çox olan ekilmiş ağaclar (25 - ağacların orta hündürlüyü m-lə) [196]	
346	Torpaqların meliorasiya üçün planalma zamanı təyin edilmiş ağac ekililəri və ensiz meşə zolaqlarının xarakteristikası: 3 - ağacların orta hündürlüyü m-lə, 10 zolağın eni m-lə, 4 - ağac sıralarının orta miqdarı [196]	
347	Xəritə miqyasında təsvir edilməyən meşə sahələri.	
348	Oriyentir və ya mədəni - tarixi əhəmiyyətli, amma xəritə miqyasında təsvir edilməyən ağaclar 1) iynəyarpaqlı 2) yarpaqlı 3) qarışıq [197]	
349	Oriyentir və ya mədəni - tarixi əhəmiyyətli ayrı tək ağaclar 1) iynəyarpaqlı 2) yarpaqlı [197]	
350	Yaşayış məntəqələrində, şumlarda və s. oriyentir əhəmiyyəti olmayan ayrı - ayrı ağaclar	

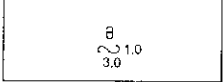
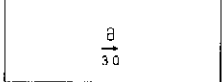
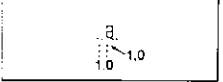
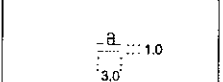
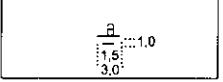
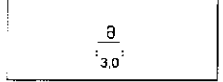
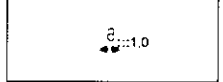
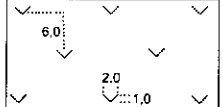

Şerti işar. №lə	Şerti işarələrin adları	Təsviri	
		planatma orijinalında	rəngli basmada
351	Məşənin qırılmış sahəsi (qırılmış) [198]		
352	Ağacları yanmış, qurumuş meşə sahələri [199]		
353	Tufanqıran (küləkəyxan) [200]		
354	Serili kiçik kolların ayrı qrupları [201]		
355	Hər yere sərilmiş kiçik kollu sahə (2 yere sərilmiş kolların hündürlüyü m-lə) [201]		
356	Bambuk cəngəlliyi (4 - bambukun orta hündürlüyü m-lə) [202]		
357	Ayrı - ayrı palmalar		
358	Kiçik palma meşələri		
359	Manqır cəngəllikləri (3 - manqırın orta hündürlüyü m-lə) [202]		

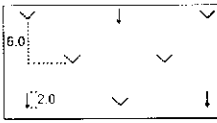
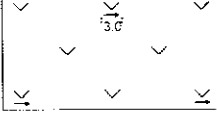
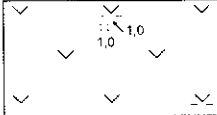
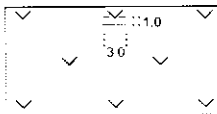
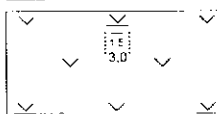
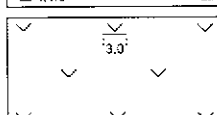
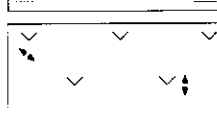

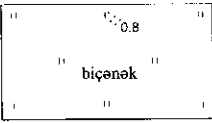
Şert. işar. №	Şerti işarələrin adları	Təsviri	
		planalma orijinalında	rəngli basmada
	Kolluqlu, yarımkolluqlu və kolçuq bitkiləri		
360	1. Ayrı kollar 2. Kollar qrupu	1 2	
361 *	Başdan - başa kollar cəngəlliyi (1 - kolların orta hündürlüyü m-lə) [203]		
362	Tikanlı kolların başdan - başa cəngəlliyi (2 - kolların orta hündürlüyü m-lə) [203]		
363 *	Kolluq və alçaq kolluqlar (yerə sərilən kolluqlar): iynəyarpaqlı (1), yarpaqlı (2) (3 və 0.5 orta hündürlüyü m - lə) [203]	1 2	
364 *	Ensiz kollar zolağı və həmişəyaşıl çəpərlər [204]		
365	Ayrı - ayrı saksaul qrupu		
366	Başdan - başa saksaul cəngəlliyi (3 - sak - saulun orta hündürlüyü m - lə)		
367	Yarımkolluqlar (yovşan, süpürge, sarsazan və s.)		
368	Kolcüqlar (süpürge kolu, ladan ağacı, qaragilə, cirmərsin və s.)		

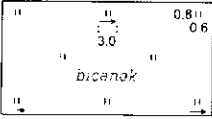
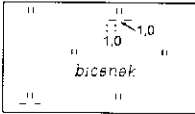

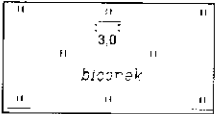
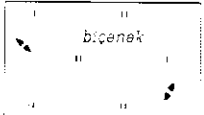

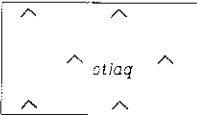
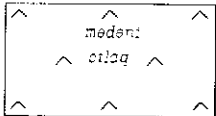
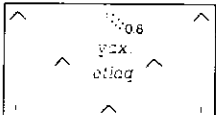
Şərti işar. №№	Şərti işarələrin adları	Təsviri
Otu, mamır və şibyə bitkiləri		
369	Hündürlüyü 1 m -dən az olan çəmen otu bitkiləri [205]	
370	Hündürlüyü 1 m -dən az olan rütubət seven alcaqboylu bitkilər (cil, tüklüce və s.) [205]	
371	Hündürlüyü 1 m -ə qədər və daha çox uca boylu ot bitkiləri [205, 206]	
372	Qamış və qarğı cəngəlliyi [205, 207]	
373	Xəritə miqyasında təsvir edilməyən moçajniklər	
374	Səhra və ot bitkiləri [205]	
375	Mamır bitkiləri [205, 206]	
376	Şibyə bitkiləri (şibyə və s.) [205, 208]	

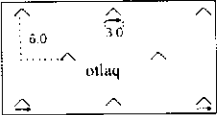
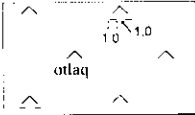
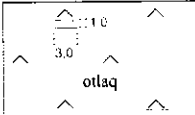
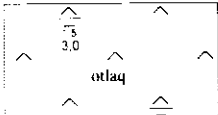
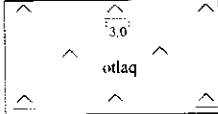
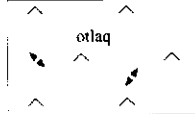
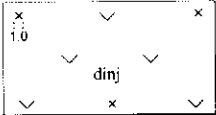

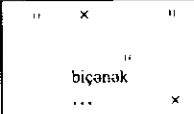
Şerti işar. №№	Şerti işarələrin adları	Təsviri	
		planalma orijinalında	rəngli basmada
Yetiştirilən bitkiləri			
377	Sitrus və meyvə bağları [209]		
378	Giləmeyvə bağları (moruq, qaracat və başqa giləmeyvə kolları) [209]		
379	Meyvə, giləmeyvə bağları [209]		
380	Üzümlük [209]		
381	Üzümlük və meyvə bağları [209]		
382	Sitrus və meyvə bağlarında xəritə miqyasında təsvir edilməyən üzüm sahəsi [209]		
383	Texniki bitkilər plantasiyaları [209]		
	1) ağaclar		
	2) kolluqlar		
	3) six otlu		

Şerti işar. №	Şerti işarələrin adları	Təsviri	
		planalma orijinalında	rəngli basmada
384	Qazon		
385	Şumlar [210]		
386	Bostanlar (yaşayış məntəqələrinin həyətəyənı sahələrində)		
387	Çəltik tarlası		
388	1. Su ilə örtülmüş çəltik zemiləri (vegetasiya dövrü)	1	
	2. Çəltik tarlalarında sahələr arası mütəkkələr (1 və 0,8 - tepələrin hündürlüyü m - lə) [127]	2	
389	Parniklər		

Şərti işar. №	Şərti işarələrin adları	Təsviri
Əsas kənd təsərrüfatı (uqodyaları) torpaqları [211]		
390	Dəmyə əkin sahələri (suarılan torpaqlı rayonlarda) [212]	
391	Qurudulmuş əkin sahələri [213]	
392	Suarma şəbəkəli əkin sahələri [214]	
393	Suarılan əkin sahələri [214]	
394	Liman üsulu ilə suvarılan əkin sahələri [215]	
395	Su basan əkin sahələri (subasar və s.)	
396	Daşlı əkin sahələri [216]	
397	Dincə qoyulmuş təmiz torpaqlar [217]	
398	Dincə qoyulmuş dəmyə torpaqlar (suarılan rayonlarda)	

Şerti işar. №№	Şerti işarələrin adları	Təsviri
399	Dincə qoyulmuş çəttik sahələri [217]	
400	Qurudulmuş dincə qoyulmuş torpaqlar [213, 217]	
401	Suvarma şəbəkəli dincə qoyulmuş torpaqlar [214, 217]	
402	Dincə qoyulmuş suvarılan torpaqlar [214, 217]	
403	Liman üsulu ilə suvarılan, dincə qoyulmuş torpaqlar [215, 217]	
404	Su basan (subasar və s.) dincə qoyulmuş torpaqlar [217]	
405	Dincə qoyulmuş daşla zibillənmiş, torpaqlar [216, 217]	
406	Təmiz biçənəklər [218]	
407	Kökündən yaxşılaşdırılmış biçənəklər [218, 219]	

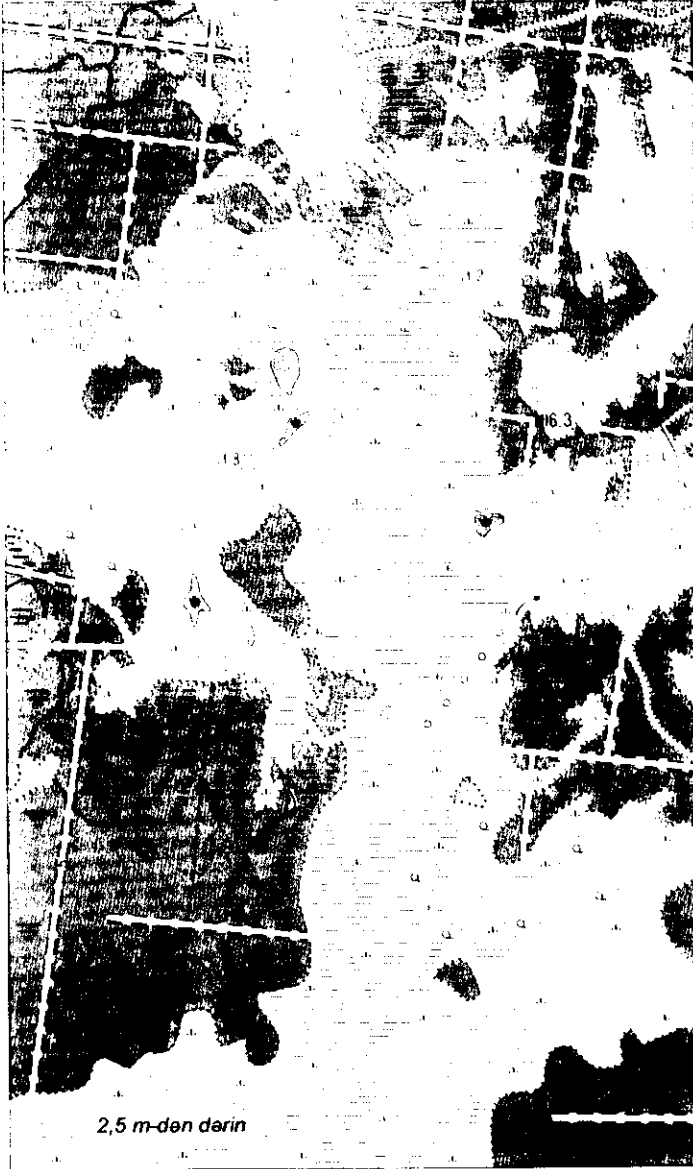
Şerti işar. №№	Şerti işarələrin adları	Təsviri	
408	Qurudulmuş biçənəklər [213, 218]		
409	Suvarma şəbəkəli biçənəklər [214, 218]		
410	Suvarılan biçənəklər [214, 218]		
411	Liman üsulu ilə suvarılan biçənəklər [215, 218]		
412	Su basan (subasar və s.) biçənəklər [218, 220]		
413	Daşlı biçənəklər [218]		
414	Təmiz otlaqlar [221]	a	
		b	
415	Mədəni otlaqlar [221, 222]		
416	Əsaslı yaxşılaşdırılmış otlaqlar [221, 219]		

Şert. işar. №№	Şerti işarələrin adları	Təsviri
417	Qurudulmuş otlaqlar [213, 221]	
418	Suvarma şəbəkəli otlaqlar [214, 221]	
419	Suvarılan otlaqlar [214, 221]	
420	Liman üsulu ilə suvarılan otlaqlar [215, 221]	
421	Su basan (subasar və s.) otlaqlar [221]	
422	Daşlı otlaqlar [221]	
423	Narın torpaq səpilməmiş və ya sənaye müəssisələrinin tullantıları ilə zibillənmiş kənd təsərrüfatı torpaqları	
424	Təsərrüfat dəyəri ayrı duran ağaclar (meyvə ağacı, qoz və s.)	1.0:0.6

Şert. işar. №№	Şerti işarələrin adları	Təsviri	
		planalma orijinalında	rəngli basmada
Yer səthinin mikroformaları və qurultları			
425	Qumlar 1) düzən 2) kələ - kötür (oyuq, təpəlik və s.)		
426	Çağıl daşlıq		
427	Gilli torpaqlar (takırlar)	a	
		b	
428	Qumlu səthlər		
429	Daşlı və çınqıllı səthlər		
430	Daşlı sahələr (monolit süxurların çıxıntıları)		
431	Poliqonal səthlər		
432	Horizontallarla təsvir olunamayan təpəli səthlər		
433	Kəsəkli səthlər		
434	Üzərində öz - özünə duz qatı əmələ gələn səthlər		

Şert. işar. №№	Şerti işarələrin adları	Təsviri
Bataqlıqlar və şoranlıqlar		
435	Keçilməz və çətin keçilən bataqlıqlar [232] 1) alçaqboy otlar (gil otu, tüklüçə və s.) 2) hündürboy otlar (qamış, qarğı və s.) 3) mamırlı :1.8 - bataqlığın dərinliyi m-lə	
436	Keçilə bilən bataqlıqlar 1) alçaqboy otlar (gil otlu, tüklüçə və s.) 2) hündürboy otlar (qamış, qarğı və s.) 3) mamırlı: 0.5 və dərin, 2.5 m-bataqlıqların dərinliyi m-lə	
437	Bataqlaşmış torpaqlar (çəmənliklər, kolluqlar, meşələr və s.) (1 və 2) [233]; bataqlaşmış ensiz dayaz dərələr (3)	
438	Keçilməz şoranlıqlar (yaş, şişmiş) [234]	
439	Keçilə bilən şoranlıqlar [234]	
440	Xəritənin miqyasında təsvir edilməyən, keçilən şoranlıqlar (1), səthinə duz ağartısı çıxmış şoranlaşmış torpaqlar (2) [235]	
Bataqlıqların təsviri nümunəsi		
Mamırlı bataqlığın ləkələrində əkilmiş seyrək, sıxılmış, alçaqboyu meşə zolaqları		
441		

Mamırlı və meşə əkilmiş keçilən və keçilməyən bataqlıqlar, bataqlaşmış torpaqlar

442

2,5 m-dən dərin

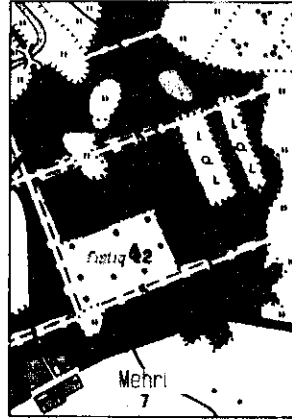
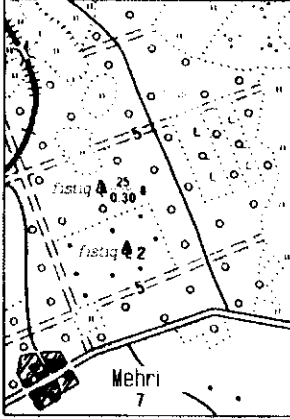
rengli basmada

Bitkilərin və qurultların
uyğunlaşdırılmış təsviri nümunələri.
(236)

planalma orijinalında

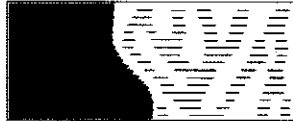
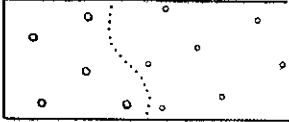
rəngli basmada

443

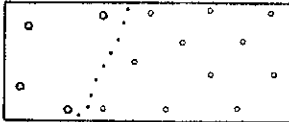
Abadlaşdırılmış yerdə müxtəlif tipli bitkilər

444

Hündür meşələr və sıxılmış (zəif inkişaf etmiş) alçaqboylu meşələr
arasında dəqiq sərhədlər

445

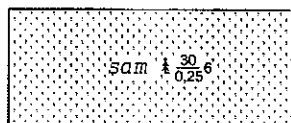
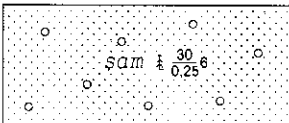
Hündür meşənin tədricən sıxılmış (zəif inkişaf etmiş) alçaqboylu
meşələrə keçməsi [168]

446

Meşənin tədricən seyrək meşələrə, kolluqlara və çəmənliklərə keçməsi

447

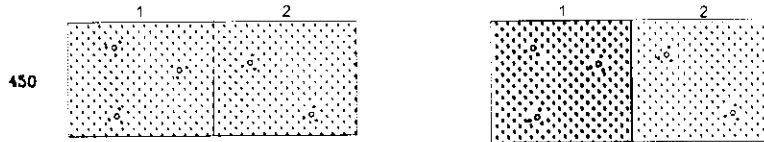
Qumluqlarda meşələr

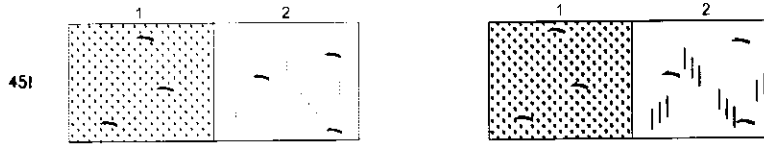
Pöhrəli seyrək meşələr

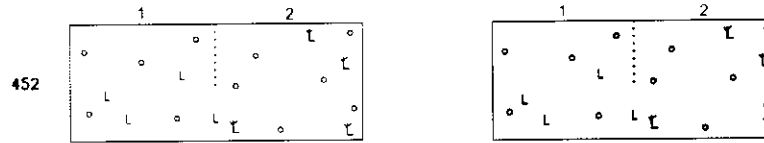
Kəsəki yerdəki mamırlı bataqlıqda seyrək meşə

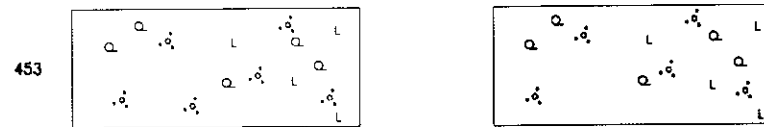
Qumluqda başdan - başa kollar (1) və qumluqda kollar qrupu (2) (237)

Şoran torpaqlarda (2) və qumluqda (1) başdan - başa saksaul cəngəlliyi (pöhrəlikləri, kolları) (238)

Qırılmış meşə pöhrələrlə (1) və yarılmış meşə pöhrələrlə (2) (188)

Qırılmış meşədə başdan - başa kolluqlu seyrək meşə

454

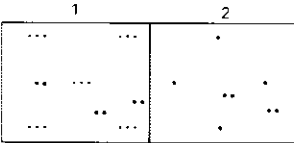
Qayalı yamaqlarda seyrek meşə
və kollar qrupu

456

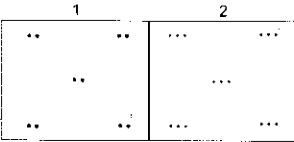

Hündürotlu bitkilərlə kollar qrupu

458

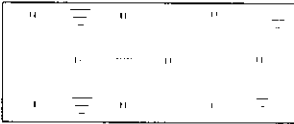

Səhra ot bitkiləri (1) arasında və gilli
torpaqlarda (2) yarımkolluqlar (225, 239)

460
*

Səhra və yarımsəhranın (1) kompleksii
seyrek kolluqlu və səhra kompleksli
ot bitkiləri (2) (240)

462

Bataqlaşmış çəmənlik

464

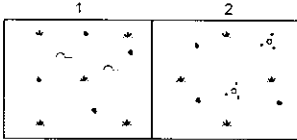
Səhrada ayrı - ayrı hündür ot
destələri və kollar qrupu

455

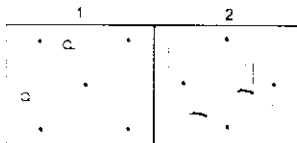
Kolcuqlu, keçilə bilən bataqlıqda sıxıntılı
alçaqboy seyrek meşə

457

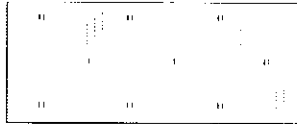
Daşlı səthdə şibyə örtüklü ayrı - ayrı yerə
sərimiş kiçik kollar qrupu (1) və kollar (2)

459

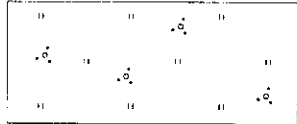
Gilli torpaqlarda seyrek meşə (1) və şoranlaşmış
gilli torpaqlarda (2) ayrı - ayrı saksaul qrupu (225)

461

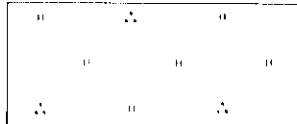
Üst səthi düz bozartılı çəmənlik

463

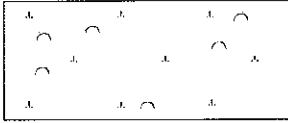
Çəmənlikdə kollar qrupu

465

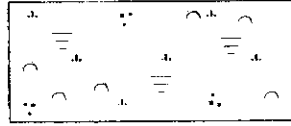
Kəsəkli çəmənliklər

466

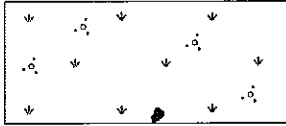
Mamir örtüklü xırda təpəli səthlər

467

Mamir - kolcuq örtüklü bataqlaşmış xırda təpəli səthlər

468

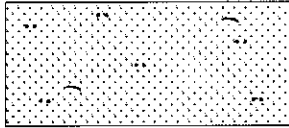

Kolluq qrupları ilə qamışlıq

469

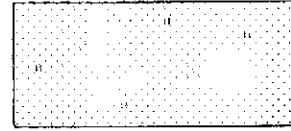
Mamir - ot örtüyü
(241)

470

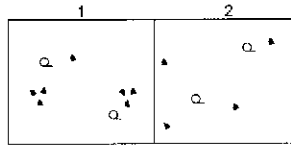
Yarım kollarla bərkidilmiş, qumda ayrı - ayrı saksaul qrupu

471

Ot bitkiləri ilə bərkidilmiş qumluqlar

472

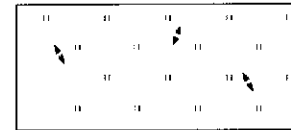
Dağıntılı daşların (1) və üst səthi daş olan sahədəki (2) seyrek meşə (226)

473

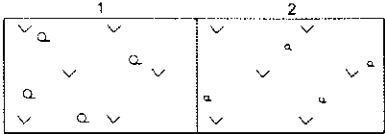
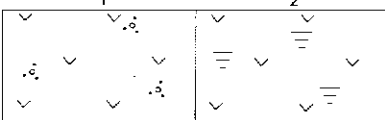
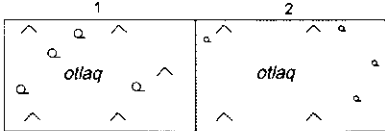
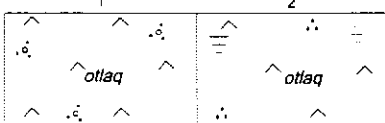
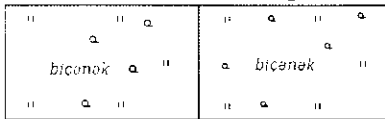
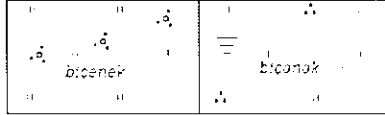

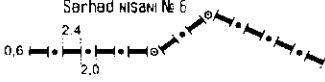
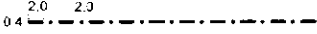
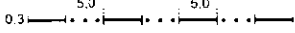
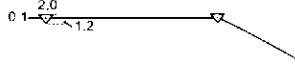
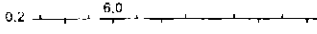
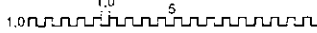
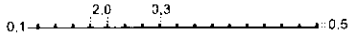
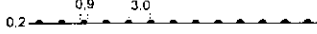

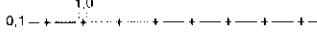
Səpələnmiş yumşaq süxurlarda seyrek meşələr və saksaul qrupları (180)

474

Daşlı çəmənlik

Şərt. işar. №№	Şərti işarələrin adları	Təsviri
475	Seyrək meşəli (1) və seyrək pöhrəli (2) dincə qoyulmuş torpaqlar	<p style="text-align: center;">Kənd təsərrüfatı torpaqlarının (uqodiyalarının) birgə təsvir olunmasının uyğunlaşdırılmış nümunəsi</p>
476	Kolluqlar qrupu (1) və bataqlaşmış (2) dincə qoyulmuş torpaqlar	
477	Seyrək meşəli (1) və seyrək pöhrəli (2) otlaqlar	
478	Kolluqlar qruplu (1) və kom - kom bataqlıq - ləşmiş (2) otlaqlar	
479	Seyrək meşəli (1) və seyrək pöhrəli (2) biçənəklər	
480	Kollar qruplu (1) və kom - kom bataqlıqlı biçənəklər (2)	

Şert. işar. №№	Şerti işarələrin adları	Təsviri
Sərhədlər və hasarlar		
481	Dövlət sərhədləri [242, 243]	
482	Rayonların sərhədləri [242, 244, 245]	
483	Şəhər torpaqlarının sərhədləri [242, 244, 246]	
484	Torpaq istifadəçisinin və ayrılmış torpaqların sərhədləri [242, 245]	
485	Dövlət qoruqlarının sərhədləri [242]	
486 *	Qədim tarixi divarlar (5-divarın hündürlüyü m-lə) [247]	
487	Gilkerpiç, kərpiç, dəmir-beton və daş hasarlar [248]	
488 *	Metal hasarlar [248]	
489	Kiçik çəpərlər, yaşıl çəpərlər, toxumalar və başqa yüngül tipli hasarlar	
490	Tikanlı meftildən hasarlar.	

Şert. işar. №№№	Obyektlərin adları	Şriftlərin adları və nümunələri
		Şriftlər yazısı nümunəsi [250, 251] Şəhərlər [252]
491	Azərbaycan Rəpublikasının paytaxtı Əhalisi 1 000 000 -dən çox olan şəhərlər.	BAKI şr. Aydın yarımqalın (A-132-8 0 b)
492	Həmçinin, ikinci və təkrarlanan adlar və vərəqlərin çərçivə kənarı yazıları üçün	BAKI şr. Aydın (A-131-5 4 b)
493	Əhalisi 500 000 -dən 1 000 000-a qədər olan şəhərlər.	TƏBRİZ şr. Aydın (A-132-7 0 b)
494	Həmçinin, ikinci və təkrarlanan adlar və vərəqlərin çərçivə kənarı yazıları üçün	TƏBRİZ şr. Aydın (A-131-4 4 b)
495	Əhalisi 100 000 -dən 500 000-ə qədər olan şəhərlər.	GƏNCƏ şr. Aydın ensiz (yarımqalın) (A-122-6 0 b)
496	Həmçinin, ikinci və təkrarlanan adlar və vərəqlərin çərçivə kənarı yazıları üçün	GƏNCƏ şr. Aydın (A-131-4 0 b)
497	Əhalisi 50 000 -dən 100 000-ə qədər olan şəhərlər.	MİNGƏÇEVİR şr. Aydın ensiz (yarımqalın) (A-122-5 5 b)
498	Həmçinin, ikinci və təkrarlanan adlar və vərəqlərin çərçivə kənarı yazıları üçün.	MİNGƏÇEVİR şr. Aydın (A-131-3 5 b)
499	Əhalisi 10 000 -dən 50 000-ə qədər olan şəhərlər.	NAXÇIVAN şr. Topoqrafik yarımqalın (T-132-5 5 b)
500	Həmçinin, ikinci və təkrarlanan adlar və vərəqlərin çərçivə kənarı yazıları üçün.	NAXÇIVAN şr. Düz kəsilmiş (D k.-131-3 5 b)
501	Əhalisi 2 000 -dən 10 000-ə qədər olan şəhərlər.	ŞAHBUZ şr. Topoqrafik yarımqalın (T-132-4 5 b)
502	Həmçinin, ikinci və təkrarlanan adlar və vərəqlərin çərçivə kənarı yazıları üçün.	ŞAHBUZ şr. Düz kəsilmiş (D.k.-131-3 0 b)
503	Əhalisi 2 000 -dən az olan şəhərlər.	CULFA şr. Topoqrafik yarımqalın (T-132-3 5 b)
504	Həmçinin, ikinci və təkrarlanan adlar və vərəqlərin çərçivə kənarı yazıları üçün.	CULFA şr. Düz kəsilmiş (D k.-131-2 5 b)

Qeyd: 1. Şriftlərin indeksasiyası və adları, məsələn "Aşkar yarımqalın" şr. (A-132-8 0 b) "Kartoqrafik şriftlər albomundan" verilmişdir (Cəvizdat. M. 1956, 1957 2 2) İndekslərdə baş hərflərin ölçüləri verilib. 2. Yaşayış məntəqələrinin ikinci adları mötəzərlərdə verilir. 3. b - baş hərif. 4. s - sətir hərifi

Şert. işar. №№	Obyektlərin adları	Şriftlərin adları və nümunələri
Şəhər tipli qəsəbələr (fəhlə, qəsəbəsi) kurort)		
505	Əhalisi 2 000-dən çox olan	LƏHƏTAG şr. Qədim kursiv yarımqalın (Q-432-4.5 b)
506	Həmçinin ikinci və təkrar adlar və vərəqlərin çərçivə kənarı yazıları üçün.	LƏHƏTAG şr. Qədim (bünövrə) kursivi (Q-431-3.4 b)
507	Əhalisi 2 000-dən az olan [253]	SALTAX 47 s. SALTAX 30 b şr. Qədim kursiv yarımqalın (Q-432)
508	Həmçinin ikinci və təkrar adlar və vərəqlərin çərçivə kənarı yazıları üçün.	HİRANƏ 30 b HİRANƏ 22 b şr. Qədim (bünövrə) kursivi (Q.g.-431)
Kənd və bağ tipli yaşayış məntəqələri evlərin sayı ilə [254,255]		
509	200-dən çox	Kolanı şr. Topoqrafik yarımqalın (T-137-4.5 s)
510	Həmçinin ikinci və təkrar adlar və vərəqlərin çərçivə kənarı yazıları üçün.	Kolanı şr. Düz kəsilmiş (D.k.-131-3.0 s)
511	100-dən 200-dən qədər	Dize şr. Topoqrafik yarımqalın (T-132-3.5 s)
512	İkinci və təkrar həmçinin vərəqlərin çərçivə kənarı adlar yazıları üçün.	Diza şr. Düz kəsilmiş (D.k.-131-2.5 s)
513	20-dən 100 qədər	Yaycı şr. Topoqrafik yarımqalın (T-132-3.0 s)
514	Həmçinin ikinci və təkrar adlar və vərəqlərin çərçivə kənarı yazıları üçün.	Yaycı şr. Düz kəsilmiş (D.k.-131-2.0 s)
515	20-dən çox	ƏRƏZİN şr. Düz kəsilmiş enli yarımqalın (D.k.-152-2.5 s)
516	Həmçinin ikinci və təkrar adlar və vərəqlərin çərçivə kənarı yazıları üçün.	ƏRƏZİN şr. Düz kəsilmiş enli (D.k.-151-1.8 s)
517	Ayrı-ayrı evlər və heyətlər.	Qarabağlar şr. Adrianovskiy (BSAM) kursivi az kontrastlı (əz ziddiyətlə) (BM-431-2.1 s)
Dəmir yol stansiyaları şr. Qədim kursiv düz (Q-431-2 1s)		
518	Stansiyalar, ayrılan yollar, platformalar, dayanacaq məntəqələri.	Culfa

Qeyd: 1959-cu ildə hərbi topoqrafiya idarəsinin Baş qarargahı tərəfindən fototipajları artırmaq üçün "Qədim bünövrə kursivi" şrifti (Q.d. - 431) işlənilib hazırlanmışdır.

Şert. işar. №№	Obyektlərin adları	Şriftlərin adları və nümunələri
	Şəhər tipli qəsəbələr dərəcəsinə rəsmi aid edilməyən sənaye müəssisələri, demir yolları stansiyaları, gəmi körpüləri yanında və s.qəsəbələr	
519	əhalisi 1 000 -dən çox	şr. Qədim bünövrə kursivi yarımqalın (Q-432) <i>Yaşıl</i> 3.8 s.
520	əhalisi 100-dən 1 000 -ə qədər	<i>Dizə</i> 3.0 s.
521	əhalisi 100-dən az	<i>Şurud</i> 2.5 s.
522	İkinci və təkrar adlar həmçinin vərəqlərin çərçivəsindən kənar yazılar üçün	şr. Qədim bünövrə kursivi (Q.d.-431) <i>Yaşıl</i> 2.7 s. <i>Dizə</i> 2.2 s. <i>Şurud</i> 1.9 s.
	İzahedicilə yazılar və xarakteristikalar	
523	Tikililərin və onların qrupunun, şaxtalann, buruq quyularının, demir yolları stansiyalarının, quyuların və s. şərti işarələrinə izahedicilə yazılar ixtisaslaşdırılmış təsərrüfatlara və fermalara yazılar [257, 258]	şax <i>kük mal (tov)</i> 2.1 s. 1.8 s. DYS SQ (Demir Yol Stansiyası: Su Quyusu 2.1 b 1.8 b şr. Adnanovskiy (BSAM) az kontrastlı kursiv (A-431)
524	İnzibati mərkəzlərin yazıları, çayların dib qruntlarının, yolların örtük materiallarının xarakteristikası.	Q.Şr. Ağ.Şr. 1.7 b. D.Şr. Ağ.Şr. 1.3 b. şr. Düz kəsilmiş enli (D.k.-151)
525	Tikilmiş körpü və bənd materiallarının yazıları	DB D Bətl. Torp. şr. Topoqrafik yarımqalın (T-132-1.7 b.)
526	Aşırımların fəaliyyət dövrü və ayları, bu ərəfədə quruyan və s. suyun olması.	(V X) (K X) şr. Düz kəsilmiş enli yarımqalın (D.k.-152-1.7)
527	Kilometr direklerinin rəqəmlənməsi, meşə, kvartallarının və sərhəd işarələrinin nömrələnməsi.	17 27 №6 şr. Adnanovskiy (BSAM) az kontrastlı kursiv (zidd rəngli) (A-431-1.6)
528	Komanda yüksəkliklərinin işarələri.	243,8 şr. Topoqrafik yarımqalın (T-132-2.5)
529	Su səthinin səviyyəsi və yüksəkliyi	360.5 70.5 şr. Topoqrafik yarımqalın (T-132-1.9)
530	Yaşayış məntəqələrində evlərin sayı [258] Kəmiyyət xarakteristikaları: 1) binaların (mərtəbəliliyi), tökmələrin, təpələrin, terrikonların, qədim divarların, elektrik xətlərinin, dayaq direklerinin, dağlıq-yanğınların, tək daşların, çalaların, çuxurların, karxanaların, şose yollarının, bərələrin, çay keçidlərinin, çayların, axma sürətlərinin, ciğirlərin, meşə ciğirlərinin, meşə tingliklərinin, qoruyucu, meşə zolaqlarının, kolların və s.	23 1 12 8(12) 0,3 2 12 8(12) 0,3 şr. Topoqrafik 2 (T ₁ -131-1.7) şr. Topoqrafik 2 (T ₁ -132-1.3)

Şərt. işar. №№	Obyektlərin adları	Şriflərin adları və nümunələri	
	2) körpülərin, şlyuzların, torpaq bəndlərin, sədlərin, tunellərin, ağac bəndlərin.	2 $\frac{24}{0,25} \frac{5}{30} \frac{3}{90}$ şr. Topoqrafik (T ₂ -131-1,7)	$\frac{24}{0,25} \frac{50-8}{30} \frac{3}{90}$ şr. Topoqrafik (T ₂ -131-1,3)
	3) horizontalların, uçurumların, sahil sədlərinin yarğanların, çala-çuxurların və s.	3 120 3 $\frac{5}{3}$ şr. Topoqrafik (T ₂ -131-1,7)	120 $\frac{5}{3}$ şr. Topoqrafik (T ₂ -131-1,3)
	4) dərinliklərin, izobatların, çay və kanalların (eni və dərinliyi), şəlalələrin, bataqlıqların, quyuların.	4 20 $\frac{20}{1,2}$ şr. Topoqrafik (T ₂ -131-1,7)	$\frac{20}{1,2}$ şr. Topoqrafik (T ₂ -131-1,3)
	5) buzlaqlarda və firn sahələrində horizontalların.	5 3 700 şr. Topoqrafik (T ₂ -131-1,7)	
531	Küçələrin, meydançaların dönqələrin adları.	Saleh Cəfərov küç. 1,5 b. Saleh Cəfərov Meyd. 1,2 b. H. Cavid pr. 1,0 b şr. Düz kəsimiş enli (D.k.-151)	

Şert. iştir. №№	Yazı şriftlərinin nümunələri	
532 [259]	<p>Okeanların, dənizlərin, buxtaların, kiçik körfəzlərin, fiordların, limanların və böyük göllərin adları.</p> <p>şr. Akademik kursiv (431)</p> <p>XƏZƏR D. 6.0 b</p> <p>XƏZƏR DƏN. 5.0 b</p> <p>XƏZƏR DƏNİZİ 4.0 b.</p> <p>XƏZƏR DƏNİZİ 3.0 b</p> <p>Qızılağac kör. 4.0 s</p> <p>Qızılağac kör. 3.0 s.</p> <p>Qızılağac kör. 2.5 s</p> <p>Qızılağac kör 2.0 s.</p> <p>Boğazların adları</p> <p>şr. Akademik kursiv (431)</p>	<p>Həmçinin ikinci adlar və vərəqlərin çərçivə ətrafı yazıları üçün.</p> <p>şr. Adreanovskiy(BSAM) kursiv gövdə 2 (A.g₂ - 431)</p> <p>XƏZƏR DƏNİZİ 4.5 b</p> <p>XƏZƏR DƏNİZİ 3.4 b.</p> <p>XƏZƏR DƏNİZİ 3.0 b.</p> <p>XƏZƏR DƏNİZİ 2.2 b.</p> <p>Qızılağac kör. 3.0 s</p> <p>Qızılağac kör. 2.2 s</p> <p>Qızılağac kör. 1.9 s</p> <p>Qızılağac kör 1.5 s</p> <p>Həmçinin ikinci adlar və vərəqlərin çərçivə ətrafı yazıları üçün.</p> <p>şr. Adreanovskiy(BSAM) kursiv gövdə 2 (A.g₂ - 431)</p>
533 [259]	<p>BOSFOR 6.0 b</p> <p>BOSFOR 5.0 b</p> <p>BOSFOR 4.0 b.</p> <p>Bosfor 4.0 s</p> <p>Bosfor 3.0 s.</p> <p>Bosfor 2.5 s.</p> <p>Bosfor 2.0 s.</p>	<p>BOSFOR 4.5 b</p> <p>BOSFOR 3.4 b.</p> <p>BOSFOR 3.0 b.</p> <p>Bosfor 3.0 s.</p> <p>Bosfor 2.2 s.</p> <p>Bosfor 1.9 s.</p> <p>Bosfor 1.5 s.</p>

Qeyd: yazıların ölçüləri obyektin həcminə və əhəmiyyətinə uyğun seçilir.

Şert. işar. №№	Yazı şifrlərinin nümunələri	
534 [259]	<p>Çayların və gəmiçiliyə yararlı kanalların adları.</p> <p>şr. Akademik kursiv (Bm - 431)</p> <p><i>ARAZ</i> 6.0 b</p> <p><i>ARAZ</i> 5.0 b.</p> <p><i>ARAZ</i> 4.0 b</p> <p><i>ARAZ</i> 3.0 b</p> <p><i>ARAZ</i> 2.0 b.</p> <p><i>ARAZ</i> 1.5 b.</p>	<p>Həmçinin ikinci adlar və vərəqlərin çərçivə ətrafı yazıları üçün.</p> <p>şr. Adreanovskiy(BSAM) kursiv gövdə 2 (A.g. -431)</p> <p><i>ARAZ</i> 4.5 b</p> <p><i>ARAZ</i> 3.4 b.</p> <p><i>ARAZ</i> 3.0 b.</p> <p><i>ARAZ</i> 2.2 b.</p> <p><i>ARAZ</i> 1.5 b.</p> <p><i>ARAZ</i> 1.5 b</p>
535 [259]	<p>Çayların, kiçik çayların, göllərin nohurların, kanalların adları.</p> <p>şr. Akademik kursiv (Bm - 431)</p> <p><i>KÜR</i> 4.5 s.</p> <p><i>KÜR</i> 3.5 s</p> <p><i>KÜR</i> 3.0 s.</p> <p><i>KÜR</i> 2.5 s.</p> <p><i>KÜR</i> 2.0 s.</p>	<p>Həmçinin ikinci adlar və vərəqlərin çərçivə ətrafı yazıları üçün.</p> <p>şr. Adreanovskiy(BSAM) kursiv gövdə 2 (A.g. -431)</p> <p><i>KÜR</i> 3.4 s.</p> <p><i>KÜR</i> 2.6 s.</p> <p><i>KÜR</i> 2.2 s</p> <p><i>KÜR</i> 1.9 s.</p> <p><i>KÜR</i> 1.5 s.</p>
536 [259]	<p>Adaların, yanmadaların, çayların, burunların, şəxerlərin, bankaların, riflərin, sahil dayazlıqlarının adları.</p> <p>şr. Ədəbi az kontressili (Ə. a. k. -131)</p> <p><i>QUM</i> A. 6.0 b.</p> <p><i>QUM</i> A. 5.0 b.</p> <p><i>QUM</i> A. 4.0 b.</p> <p><i>Qum</i> a. 3.5 s.</p> <p><i>Qum</i> a. 3.0 s.</p> <p><i>Qum</i> a. 2.5 s.</p> <p><i>Qum</i> a. 2.0 s.</p>	<p>Həmçinin ikinci adlar və vərəqlərin çərçivə ətrafı yazıları üçün.</p> <p>şr. Düz kəsilmiş enli (D.k. -151)</p> <p><i>QUM</i> A. 4.5 b.</p> <p><i>QUM</i> A. 3.4 b.</p> <p><i>QUM</i> A. 3.0 b.</p> <p><i>Qum</i> a. 2.6 s</p> <p><i>Qum</i> a. 2.2 s.</p> <p><i>Qum</i> a. 1.9 s.</p> <p><i>Qum</i> a. 1.5 s.</p>

Qeyd: yazılarn ölçüləri obyektin həcminə və önəmiyyətinə uyğun seçilir.

Şərt. işar. №№	Yazı şriftlərinin nümunələri	
537 [259]	<p>Çöllərin, qumluqların şoranlıqların, bataqlıqların, təbii merzlərin, yarğanların, qobuların, vadilərin, yazılar üçün, çökəklərin adları</p> <p>şr. Akademik kursiv (431)</p> <p>QARA QUM 6.0 b</p> <p>QARA QUM 5.0 b</p> <p>QARA QUM 4.0 b</p> <p>Qara Qum 4.0 s</p> <p>Qara Qum 3.0 s</p> <p>Qara Qum 2.5 s</p>	<p>Həmçinin ikinci adlar və vərəqlərin çərçivə ətrafı yazıları üçün</p> <p>şr. Aqreanovskiy(8SAM) kursiv govde 2 (A.g.-431)</p> <p>QARA QUM 4.5 b.</p> <p>QARA QUM 3.4 b</p> <p>QARA QUM 3.0 b.</p> <p>Qara Qum 3.0 s</p> <p>Qara Qum 2.2 s</p> <p>Qara Qum 1.9 s</p>
538 [259]	<p>Dağ silsilələrinin, yüksəkəlin, qayaların, kurqanların, aşınmaların, buziaqların adları</p> <p>şr. Qədim yarımqalın (Q-432)</p> <p>DAĞ SİLSİLƏSİ 6.0 b</p> <p>DAĞ SİLSİLƏSİ 5.0 b</p> <p>DAĞ SİLSİLƏSİ 4.0 b</p> <p>Şam d. 4.5 s.</p> <p>Şam d. 3.5 s.</p> <p>Şam d. 2.5 s.</p> <p>Şam d. 2.0 s.</p>	<p>Həmçinin ikinci adlar və vərəqlərin çərçivə ətrafı yazıları üçün.</p> <p>şr. Qədim govde kursivi (Q-431)</p> <p>DAĞ SİLSİLƏSİ 6.0 b</p> <p>DAĞ SİLSİLƏSİ 5.0 b.</p> <p>DAĞ SİLSİLƏSİ 4.0 b.</p> <p>Şam d. 3.4 s.</p> <p>Şam d. 2.6 s</p> <p>Şam d. 1.9 s.</p> <p>Şam d. 1.5 s</p>
539	<p>Qoruqların adları.</p> <p>şr. Düz kəsilmiş enli (D.k.-151)</p> <p>QORUQ</p> <p>6.0 b. 5.0 b. 4.0 b. 3.5 b.</p>	<p>Həmçinin ikinci adlar və vərəqlərin çərçivə ətrafı yazıları üçün.</p> <p>şr. Düz kəsilmiş enli yarımqalın (D.k.-152)</p> <p>QORUQ</p> <p>4.5 b. 3.4 b. 3.0 b. 2.6 b.</p>
540	<p>Səthlərin elementlərinin keçirmə qabiliyyəti (yolların, çığırların, ayrı-ayrı marşrutların və s.) xarakteristikası və görüşmə şəraiti.</p> <p>şr. Düz kəsilmiş enli (D.k.-152)</p> <p>Avtoneqliyyatın hərəkəti... 2.9 s.</p> <p>Avtoneqliyyatın hərəkəti... 2.3 s.</p> <p>Avtoneqliyyatın hərəkəti... 1.8 s</p>	<p>Həmçinin ikinci adlar və vərəqlərin çərçivə ətrafı yazıları üçün.</p> <p>şr. Düz kəsilmiş enli (D.k.-151)</p> <p>Avtoneqliyyatın hərəkəti... 2.2 s.</p> <p>Avtoneqliyyatın hərəkəti... 1.7 s.</p> <p>Avtoneqliyyatın hərəkəti... 1.4 s.</p>
540	<p>20 km qədər görünmə 2.3 s.</p> <p>20 km qədər görünmə 1.8 s.</p>	

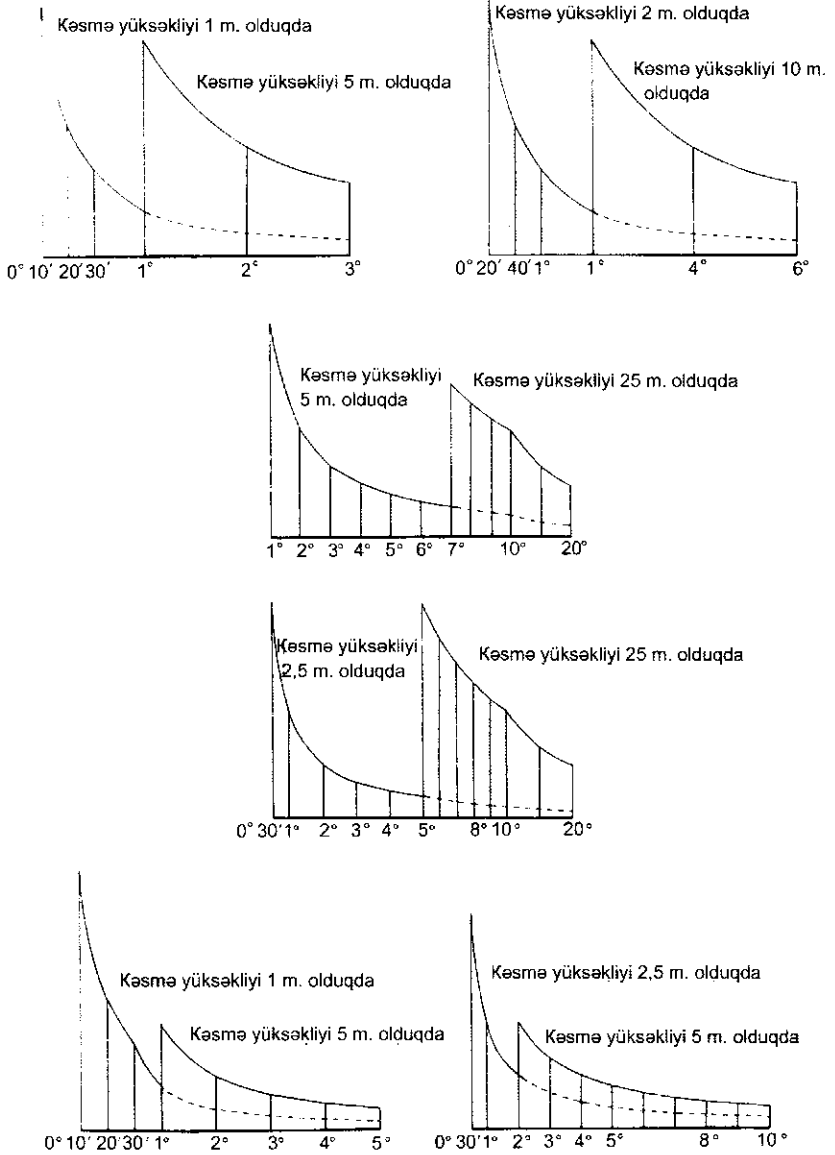
Qeyd: yazılarn ölçüləri obyektin həcminə və əhəmiyyətinə uyğun seçilir

Şərt. işar. №№	Şriftlərin adları	Yazı şriftlərinin nümunələri
541	Ədəbi az kontrastlı (Ə.a.k.-131)	<p>A B C Ç D E Ə F G Ğ H X I İ J K Q L M N O Ö P R S Ş T U Ü V Y Z</p> <p>a b c ç d e ə f g ğ h x i i j k q m n o ö p r s ş t u ü v y z</p>
542	Andrianovskiy (BSAM) kursiv gövdə 2 (Ag ₂ -431)	<p>A B C Ç D E Ə F G Ğ H X I İ J K Q L M N O Ö P R S Ş T U Ü V Y Z</p> <p>a b c ç d e ə f g ğ h x i i j k q m n o ö p r s ş t u ü v y z</p>
543	Andrianovskiy (BSAM) az kontrastlı (A - 431)	<p>A B C Ç D E Ə F G Ğ H X I İ J K Q L M N O Ö P R S Ş T U Ü V Y Z</p> <p>a b c ç d e ə f g ğ h x i i j k q m n o ö p r s ş t u ü v y z</p> <p>1 2 3 4 5 6 7 8 9 0</p>
544	Aydın ensiz yarımqalın (A - 122)	<p>A B C Ç D E Ə F G Ğ H X I İ J K Q L M N O Ö P R S Ş T U Ü V Y Z</p>
545	Aydın (A - 131)	<p>A B C Ç D E Ə F G Ğ H X I İ J K Q L M N O Ö P R S Ş T U Ü V Y Z</p>

Şert. işar. №	Şriftlərin adları	Yazı şriftlərinin nümunələri
546	Aydın yarımqalın (A - 132)	<p>A B C Ç D E Ə F G Ğ H X I J K Q L M N O Ö P R S Ş T U Ü V Y Z</p>
547	Akademik kursiv (A - 431)	<p><i>ABCÇDEƏFGĞHXIIJKQLMNO ÖPRSŞTUÜVYZ</i></p> <p><i>abcçdeəfgğhxiijkqmnoö prsštuüvyz</i></p>
548	Düz kəsilmiş (D.k.- 131)	<p>ABCÇDEƏFGĞHXIIJHQLMNO ÖPRSŞTUÜVYZ</p> <p>abcçdeəfgğhxiijkqmnoö prsštuüvyz</p>
549	Düz kəsilmiş enli (D.k.- 151)	<p>ABCÇDEƏFGĞHXIIJHQLMNO ÖPRSŞTUÜVYZ</p> <p>abcçdeəfgğhxiijkqmnoö prsštuüvyz</p>
550	Düz kəsilmiş enli yarımqalın (D.k.- 152)	<p>ABCÇDEƏFGĞHXIIJKQLMNO ÖPRSŞTUÜVYZ</p> <p>abcçdeəfgğhxiijkqmnoö prsštuüvyz</p>

Şert. işar. №№	Şriftlərin adları	Yazı şriftlərinin nümunələri
551	Topoqrafik 2 (T ₂ - 131)	1 2 3 4 5 6 7 8 9 0
552	Topoqrafik yarımqalın (T - 132)	A B C Ç D E Ə F G Ğ H X I I J K Q L M N O Ö P R S Ş T U Ü V Y Z a b c ç d e ə f g ğ h x i i j k q m n o ö p r s ş t u ü v y z 1 2 3 4 5 6 7 8 9 0
553	Qədim kursiv düz (Q- 231)	1 2 3 4 5 6 7 8 9 0
554	Qədim kursiv düz (Q- 432)	A B C Ç D E Ə F G Ğ H X I I J K Q L M N O Ö P R S Ş T U Ü V a b c ç d e ə f g ğ h x i i j k q m n o ö p r s ş t u ü v y z
555	Qədim gövde (Q.g.- 431)	A B C Ç D E Ə F G Ğ H X I I J H Q L M N O Ö P R S Ş T U Ü V Y Z a b c ç d e ə f g ğ h x i i j h q m n o ö p r s ş t u ü v y z

Enişlik miqyaslarının nümunələri

Qeyd: İki alt eniş miqyası relyefli iki dəfə kəsifən xəritə vərəqlərində tətbiq edilir.

1:10 000 miqyasında topoqrafik xəritələrin çapı üçün tətbiq edilən boya rənglərin şkalası				
1	Qara 2558-01			Kontur Yaşayış məntəqələrində heyətəyən sahələr (bostanlar)-15% nöqtəli şəbəkə 34 xət/sm-lə
2	Palıdı 2558-62			Relyef
3	Narıncı (zəifləşdirilmiş) 2558-12			Odadavamlı tikililərin, şəhər məhəllələrində üstünlük təşkil edən odadavamsız tikililərin və yaxşılaşdırılmış qurultay yolları döşəməsinin rənglənməsi
4	Göy 2558-38			Hidroqrafiya, qar talaları, buzlaqlar, buz örtükleri Su məkanı sahələri -30% nöqtəli şəbəkə 48 xət/sm-lə
5	Narıncı (zəifləşdirilmiş) 2558-45			Şəhər məhəllələrində üstünlük təşkil edən odadavamlı tikililərin, avtostrada və şose döşəmələrinin rənglənməsi
				Takırların sahələri -30% nöqtəli şəbəkə 48 xət/sm-lə
4	Yaşıl (zəifləşdirilmiş) 2558-45			Məşə və bağ sahələri Alçaqboy bitki sahələri -50% nöqtəli şəbəkə 34 xət/sm-lə (alçaqboy meşə pöhrəlik, kollar, sarılı kollar, saksaul və s.)

ŞƏRTİ İŞARƏLƏRƏ İZAHLAR

Ümumi izahlar

1. Cədvəllərdə 1:10000 miqyaslı topoqrafik xəritələrin hamısında tətbiq olunması məcburi olan və əlavə tələblərə əsasən göstərilməsi vacib olan obyektlərin şərti işarələri verilmişdir. Bu işarələrdən ixtisaslaşdırılmış topoqrafik planalmada istifadə olunanda (edilərkən) kənd təsərrüfatına yararlı (κ/t uqodyaları) və onlara uyğun torpaq sahələrinin şərti işarələrin xüsusi qrupu 49, 50, 51, 52 və 60-cı cədvəllərdə verilmişdir. Əlavə tələblərlə çəkilmiş (cızılmış) qalan işarələr (və ya onların xarakteristikaları) sütunlarda sıra nömrəsi ilə yazılmış cədvəllərdə kiçik ulduzla (*) ayrılmışlar.

2. Şəhərlərin planlarının tərtibində boya rənglərinin cədvəli (şkalası) istisna edilməklə mövcud şərti işarələr tətbiq edilə bilər.

3. Cədvəldə sıra nömrəsi ilə yazılmış şərti işarə mətninin (tekstin) sonunda kvadrat mötərizədə izahat bəndinin nömrəsi verilmişdir. İzahedici tekstin hansı şərti işarəyə aid olduğu dairəvi mötərizədə verilib.

4. Şərti işarələr lazımi hallar (ehtiyac, zərurət) üçün iki variantda verilmişdir; xəritə miqyasında əks (təsvir) oluna bilməyən topoqrafik obyektlərin göstərilməsi («a» hərfi ilə qeyd olunanlar) və miqyasda təsvir olunan obyektlər («b» hərfi ilə qeyd olunanlar).

Ölçülərinə görə xəritə miqyasında təsvir oluna bilməyən obyektlərin şərti işarələri o vaxt tətbiq oluna bilər ki, obyekt çox kiçik olsun və onu xəritə miqyasında təsvir etmək mümkün olmasın. Təcrübədə bu şərti işarələrdən o vaxt istifadə edilir ki, xəritədə əks

olunacaq obyektlərin ölçüləri mövcud miqyas üçün cədvəldə göstərilmiş şərti işarələrdən kiçik olsunlar.

5. Xəritə miqyasında əks oluna bilməyən obyektlərin işarələri xəritənin cənub çərçivəsinə perpendikulyar qeyd edilməlidir. Bu qaydanın yerdəki obyektlərin vəziyyətlərinə görə xəritədə oriyentirlənmələri mümkün olanlarına – tikintilərə, tərəvəz anbarlarına, pavlyonlara və sair yüngül tikintilərə, küzlərə, qəbiristanlıqlara, su anbarlarına, avadanlıqla təchiz edilmiş mənbələrə, gəmilərin yanılma körpülərinə, istixanalara, kiçik meşə sahələrinə aidiyyəti yoxdur. Ondan başqa, mühüm (əhəmiyyətli) obyektlərin işarələrinin köçürülməsini təmin etmək üçün onlara qonşu olan işarələri az meyilli çəkməyə (üzərində şəkil qazılmış lövhəcik, yapışdırma) icazə verilir.

6. Xəritədə yerdəki obyektlərin vəziyyətləri xəritə miqyasına uyğun olmayan şərti işarə nöqtələrinə müvafiq olmalıdırlar:

a) düz formalı işarələr üçün (daire, kvadrat, üçbucaq, ulduz və s.) işarənin mərkəzi:

b) obyektin perspektiv təsviri görünüşündəki işarələr üçün – işarə əsasının ortası;

c) oturacağı düz bucağı olan işarələr üçün – bucağın təpəsi;

ç) bir neçə fiqurların görünüşündə uyğunlaşdırılmış işarələr üçün (neft və qaz buruqları, kiçik kilsə [sovməə] və s. işarələr) – aşağı fiqurun mərkəzi.

7. Cədvəldə işarələrin şəkilləri işarə ölçüsünü millimetrlə göstərən rəqəmlə müşahidə edilir.

Bir qayda olaraq bu rəqəmlər şərti işarədən solda yazılırlar. Əgər şərti işarənin yanında iki rəqəm yazılıbsa, onda onlardan birincisi onun hündürlüyünü, ikincisi isə enini göstərir. Əgər şərti işarənin

yanında bir rəqəm yazılırsa, onda bu o deməkdir ki, işarənin eni hündürlüyünə bərabərdir.

8. Zolaq (ara) ilə yerləşdirilən şərti işarələrin sonuncusunun ölçüsü 0,2-0,3 millimetrdən az olmamalıdır. İşarələrin mərkəzləri xəritə çərçivəsində yerləşərsə, onda həmin o şərti işarələr hər iki qonşu vərəqələrdə çəkilir. Əgər işarənin mərkəzi çərçivəyə yaxın, lakin trapesiyanın daxilində olarsa, onda şərti işarə tam, çərçivə xətti isə qırıq xətlə çəkilir.

9. Xəritə vərəqlərinin orta yüklənmələri üçün bütün şərti işarələrin ölçüləri nəzərə alınmışdır. Vərəqlər çox yükləndikdə şərti işarələri göstərilən ölçüləri kiçiltmək, az yükləndikdə isə çox əhəmiyyət kəsb edən obyektləri tez nəzərə çarpdırmaq üçün onları böyütmək də olar.

Müxtəlif təsərrüfat sahələrinin işarələri kiçik konturlarda əks olunduqda işarələr arasındakı məsafə üçdə biri qədər azaldıla bilər. Konturun sahəsi xəritə miqyasında 25 sm^2 və daha çox olduqda şərti işarələr arasındakı məsafə 1,5-3 dəfə arta bilər.

10. Bəzi cədvəllərdə şərti işarələr iki sütunda verilmişdir: sol sütunda şərti işarə planalma necə çəkilməlidirsə o rəngdə də verilib; sağ sütunda isə işarə rəngli basmada (ottiskdə) verilibdir.

Əgər bu basmada şərti işarə planalma orijinalında olduğu rəngdə tərtib olunursa (çəkilirsə) onda cədvəllərdə şərti işarə yalnız bir sütunda verilir. Burada ancaq xəritələrin nəşrində göy rəngdə çap edilən ünsürlər istisna edilir (hidroqrafiya, bataqlıqlar, şoranlıqlar, firn sahələri, buzlaq dilləri və s.). Adətən bu ünsürlər nəşr üçün cədvəldə qəbul olunmuş rəngdə çap edilmişdir. Planlama orijinalında isə onları yalnız yaşıl rəngdə göstərmək qəbul olunub.

11. Tərtibat orijinaları rəngli basma üçün nəzərdə tutulmuş rənglərdə çəkilirlər. Burada yalnız meşəliklər, bağlar, ağac bitkili plantasiyalar açıq bənövşəyi rəngdə təsvir edirlər. Nəşr (tərtibata salmaq) üçün bütün şərti işarələr orijinalda qara rənglə çəkilir. Meliorasiya və kənd təsərrüfatı üçün hazırlanan bütün tərtibatçı və topoqrafik xəritələrin çöl orijinallarının surətləri qara rəngdə çıxarılıb müəssisədə saxlanılmalıdır. Meliorativ təyinatlı xəritələrin orijinallarını nəşrə hazırlayanda xəritələrin şərti işarələrlə yüklənmələri aşağıdakılar istisna edilməklə saxlanılır:

a) yüksəklik nöqtələrinə qüvvədə olan ümumi Təlimatda nəzərdə tutulduğundan çox rəqəmlərin yazılması;

b) körpü, yollar boyu borular və s. əlavə rəqəmli xarakteristikalar xəritəni çox yükləyirsə.

Kənd təsərrüfatı təyinatlı topoqrafik xəritələrin orijinalları nəşr (çap) üçün hazırlananda, əgər xüsusi göstəriş yoxdursa, yalnız əsas topoqrafik şərti işarələri ilə yüklənməlidir.

İstinad məntəqələri işarələrinin izahatı

12. (1, 2) Dövlət geodeziya məntəqələrinin şəbəkəsi şərti işarələri 1, 2, 3 və 4-cü sinif trianqulyasiya, poliqonometriya və trilaterasiya məntəqələrinin şərti işarələri ilə göstərilir.

Binalar üzərindəki dövlət geodeziya məntəqələrinin şəbəkəsi işarələrində üçbucağın mərkəzi binanın o nöqtəsinə müvafiq olmalıdır ki, onun koordinatları təyin edilmiş olsun.

13. (3, 4) 1939-cu ildə nəşr olunmuş «SSRİ-də dövlət istinad geodeziya şəbəkəsi qurulmasının əsas müddəaları»na müvafiq salınmış, II, III və IV sinif geodeziya məntəqələri şəbəkəsi, mərkəzləri

yerdə bərkidilmiş planalma nöqtələri şəbəkəsi və eləcə də 1-ci, 2-ci dərəcəli poliqonometriya və trianqulyasiya məntəqələri xəritədə eyni şərti işarələrlə göstərilirlər.

Geodezi məntəqə kimi tapılan və xəritə miqyasında öz şərti işarələri ilə təsvir edilən yerli obyektlər – zavod, fabriklər, borular və xəritə miqyasında ifadə oluna bilinməyən zavodlar, fabriklər və dəyirman boruları, qüllə tipli əsaslı qurğular, məscidlər öz koordinatlarına əsasən xəritəyə keçirilir və öz şərti işarələri ilə ifadə olunurlar (bax izahın 6-cı bəndinə).

Planalma şəbəkəsinin genişləndirilməsində koordinatları tapılmış yerdə mərkəzi bərkidilmiş müvəqqəti reperlər və mərkəzləri dağıdılmış trianqulyasiya məntəqələri xəritədə həmin şəbəkənin nöqtələrinin şərti işarəsi ilə göstərilir.

14. (1-4, 6, 7). Geodeziya şəbəkəsi məntəqələrinin şərti işarələrində məntəqə mərkəzinin üst səthinin yüksəkliyi yazılır. Nivelir marka və reperlərinin şərti işarələrində – markanın mərkəzinin, reperin isə üst tərəfinin yüksəkliyi yazılır.

Xəritədə yazılmış yüksəkliklər geodeziya məntəqələrinin kataloqları ilə (razılaşdırılmalıdır) uzlaşdırılmalıdır.

Əgər yer səthi və mərkəzlə və ya işarənin təpəsi (başı) ilə yüksəklik arasındakı fərq 0,2 metr və daha çox olarsa, onda xəritədə relyefin kəsişmə yüksəkliyi 1, 2 və ya 2,5 metr olduqda yüksəklik kəsr şəklində verilir (0,1 metrə qədər yuvarlaşdırılaraq); surətdə məntəqə mərkəzinin və ya reperin üst tərəfinin yüksəkliyi, məxrəcdə isə yer səthinin yüksəkliyi. Bu vaxt hakim təpə yüksəkliyində olan geodezi məntəqə yüksəkliyi iri şriftdə yazılır ki, başqa yüksəkliklərdən o tez gözə çarpsın.

15. (1-7) Az məskunlaşmış rayonların xəritəsində, oriyentirlərin sayı kifayət qədər olmadıqda geodeziya məntəqələrinin işarələri yanında onların adları və nömrələri yazılır. Yazılar kəsr şəklində tərtib edilir: surətdə – adlar və ya nömrələr, məxrəcdə isə yüksəkliklər yazılır.

16. (7) Qayada olan reperlərin işarələri, əgər onlar tirə və ya ayrı bir tək daşa aid edilirsə, onda müvafiq uyğun işarə ilə çəkilməlidir.

Yaşayış məntəqələrinin və tək tikililərin şərti işarələrinə izahat

17. (9, 35-37) Xəritədə şəhərləri və şəhər tipli qəsəbələri əks etdirəndə məhəllələri rəng fonu ilə odadavamlı tikintiləri üstünlük təşkil edən və odadavamsız tikintiləri üstünlük təşkil edənlərə bölürlər. Tikintinin sıxlığından asılı olmayaraq bütün məhəllələr rənglənir.

Xəritədə şəhər məhəllələrinin daxilində olan bütün daimi tikintilər – yaşayış, qeyri-yaşayış, odadavamlı, odadavamsızlığa bölünmədən göstərilirlər.

Şəhər hüdudlarında olan meşə sahələrində, bağlarda, limanlarda, parklarda, dəmiryol stansiyalarında, aerodromlarda, stadionlarda, bazarlarda rəng fonu ilə tam məhəllə yox, yalnız məhəllədəki oda davamlı tikintilər göstərilirlər.

Əgər şəhər kənarında arxa tərəfdən küçələrlə, hasarlarla arxlarla və sairələrlə məhdudlaşmayan cərgə ilə aparılmış tikintilərə rast gəlinərsə, onda həmin məhəlləni xəritədə eni ən azı 3 mm olan zolaqla ayırmaq lazımdır.

18. (9, 10, 35-39) Şəhərlərin və başqa yaşayış məntəqələrinin daxilindəki məhəllələrin sərhədləri binaların üz tərəfləri fasadları ilə küçənin işarəsi bir qayda olaraq nazik xətlə çəkilir.

Əgər binaların qabaqlarında bir sıra çəpərlər olarsa, onda küçə xətləri çəpərlərin qabaq tərəflərinə keçirilir.

Daş, dəmir-beton, kərpic və metal hasarların şərti işarələri o vaxt tətbiq edilir ki, onlar – məsələn, sənaye müəssisələri, xəstəxanalar, parklar, qəbiristanlıqlar və s. obyektlər məhəllə ərazisinin məhdudlaşmasına (azalmasına) təsir etsin.

Məhəllə daxilindəki o hasarlar göstərilir ki, onlar məhəllənin yaşayış hissəsini qeyri-yaşayış hissəsindən ayırsın və ya çox uzun olsun.

19. (9, 10, 12, 13, 35 - 41) Yaşayış məntəqələrinin məhəllələrində və xaricində daimi tikililər, bir qayda olaraq, xəritədə hamısı təsvir edilir. Tikililər sıx yerləşdikdə onların şərti işarələrinin aralarında məsafələr 0,3 mm az olarsa, əsasən ayrı qeyri-yaşayış tikililər istisna edilir. Lakin tikilən meydanların və ya onun ayrı-ayrı hissələrinin sərhədlərini təyin edən qıraq tikililər mütləq göstərilir. Tikintilərin yaşayışa və qeyri-yaşayışa bölünməsi şəhərlərdə (bax. m. 17) yaşayış məntəqələrində və başqa tiplərdə nəzərdə tutulmur.

Kənd və bağ tipli yaşayış məntəqələrində, həmçinin sənaye müəssisələri yanında qəsəbələrdə, dəmiryol stansiyalarında və körpülərdə, rəsmi şəhər tipli qəsəbələr dərəcəsinə aid edilməyən qəsəbələrdə odadavamlı və odadavamsız binalar xəritədə təsvir edilir.

Naturada bir-birinə çox yaxın olan tikintilər, xəritədə ümumi konturla təsvir edirlər. Əgər bu tikintilər odadavamlılığına görə müxtəlifdirsə, onda yaşayış məntəqələri göstərildikdə hansılarda ki, uyğun işarələr bölgüsü nəzərdə tutulub, sonuncular araları qırılmadan verilir.

Miqyasda ifadə edilməyən dairəvi tikintilər, diametri 1 mm dairəciklərlə təsvir edilir.

Tikilən binalar, tikilmiş binalar kimi təsvir edilir.

20. (9, 10, 12, 13, 35 - 41) Xəritə miqyasında əks oluna bilən məhəllə daxilindəki və yaşayış məntəqələrindən kənardakı tikintilərin ölçüləri, formaları və istiqamətləri verilir. Qalan tikintilərin hamısı istiqamətləri saxlanılmaqla xəritə miqyasına uyğun olmayan şərti işarələrlə göstərilməlidir.

Yaşayış məntəqələrindən kənardakı tikintilərdən öz oriyentir mahiyyətinə görə ətraf təsnifatdan (situasiyadan) fərqlənən tikintilərin şərti işarələrinə izahat verilməlidir (məs.: *ev, barak – taxtadan tikilmiş müvəqqəti bina* və s.).

21. (9, 10, 12, 13, 35 - 41) Daşdan, kərpicdən, betondan, şlak-blokdan tikilmiş və damının üstü dəmirlə, şiferlə, kirəmitlə (sifalla) örtülmüş binalar odadavamlı hesab olunurlar. Ancaq saman tikintiləri və həmçinin nazik taxta, qamış, küləş, örtüklü binalar isə odadavamsızlara aid edirlər.

22. (II) Tikilməsi planlaşdırılmış və layihəsi tərtib mərhələsində olan məhəllələr xəritədə göstəriləndə, rəng fonu ilə onların odavamlılığı qeyd olunmur.

23. (14, 35 - 39) Tez gözə çarpan odadavamlı binaların şərti işarələri, şəhər və başqa yaşayış məntəqələrinin məhəllələrindəki yaşayış və qeyri-yaşayış tikintilərindən öz ölçüləri ilə fərqlənən (əsas hündürlüyünə görə) tikintilərə tətbiq edilir.

Mövcud işarə binanın faktiki ölçülərinə uyğun olmaq üçün haşiyyə binanın xarici konturunun üstü ilə çəkilməlidir. Əgər tez gözə çarpan (nəhəng) bina küçə xəttində yerləşərsə, onda bu yerdə haşiyyə verilmir, ancaq işarə fonu küçə xəttinə qədər rənglənilir.

24. (15, 35, 38, 39) Planda çox da böyük olmayan tikintilərin (binaların) mərtəbəlilik xarakteristikası verilərkən yazılar işarə həddindən kənara da çıxa bilər, işarədən tam kənarda da yazıla bilər. Bu vaxt kənardakı xarakteristika yazılarının ölçülərini 1,1 mm qədər kiçiltmək olar.

25. (18, 19) Xəritə miqyasında təsvir edilən kilsə, kostyol (polyak katolik kilsəsi) və kirkaların (lüteran kilsəsi) şərti işarələrinin içində daire çəkilir və o dairənin də daxilində xaç çəkilir. Həmin bu xaçın mərkəzi zəng qülləsinin və ya ən hündür qübbənin (künbəzin) xəritədəki mövqeyinə müvafiq olmalıdır. Əgər iki kilsə və ya kostyolun qübbələri eyni hündürlükdədirsə onda imkan daxilində iki daire çəkib daxilələrində xaç çəkmək lazımdır.

26. (24) Dağılmış və yarımdağılmış (divar qalıqları qalmış) tikintilər o vaxt xəritədə göstərilirlər ki, onlar həmin yaşayış məntəqələrini xarakterizə etsinlər, tarixi əhəmiyyətə malik və yaşayış məntəqələrindən kənarda olub oriyentir mahiyyətli olsunlar.

27. (25, 26, 35, 153) Evlərin girişlərindəki alaqaçıların, açıq həyət qaçılarının eni 4 m və daha çox olarsa onlar xəritədə göstərilirlər. İlk növbədə iri zavod, fabriq, qaraj və yük stansiyalarına gedən yolların alaqaçılarına və həyət qaçılarına xüsusi diqqət yetirilir.

Alaqaçıların altından keçib iki küçəni və ya meydanı birləşdirən yolların hamısı göstərilir. Yollarda və ya küçələrdə yerləşən tarixi (zəfər və s.) alaqaçıları və darvazaları, alaqaçıları kimi təsvir edilirlər (bax 25 sayılı şərti işarənin şərhinə). Bunlardan fərqli olaraq avtomobil yollarındakı yüngül tipli alaqaçıları 153 sayılı şərti işarə kimi göstərilir. Həyətə girişin şərti işarəsi küçə işarəsinin xəttinə nisbətən

45⁰-lik bucaq altında, əgər xəritənin həmin hissəsi çox yüklənibsə, onda həmin xətt 45⁰-dən az bucaq altında çəkilir.

28. (29) Dikliyi, pilləliyi və üzərində iri qaya parçaları olduğundan il boyu nəqliyyatın hərəkəti qeyri-mümkün olan yolların bu nahiyələri (hissələri) xəritədə yararsız küçə kimi göstərilməlidir. Keçirilməsi mümkün olmayan hissənin sərhədləri köndələn ştrixlərlə işarə edilməlidir. Qalan ştrixlər aralarındakı məsafə bir-birinə bərabər 0,8-1,5 mm olan ştrixlərlə göstərilir.

29. (30-33) Yaşayış məntəqələrindəki pavilyonlardan, talvarlardan və köşklərdən ən iriləri xəritədə göstərilir. Avadanlıqla təchiz edilmiş zirzəmilərdən yalnız kənddən kənardakılar göstərilirlər.

Binalara, hasarlara, yollara, küçələrə çox yaxın olan pavilyon və çardaqların şərti işarələrində cızıq boş xarici künclərdə çəkilir.

Xəritədə yalnız daimi tərəvəz anbarlarının, oranjereyaların və istixanaların şərti işarələri verilir. Təyinatları isə izahedici yazılarla verilir.

Yaşayış məntəqələrinin təsviri misalına izahlar

30. (35-41) Yaşayış məntəqələrinin tipləri, onun siyasi-inzibati mahiyyəti, əhalinin sıxlığı müvafiq işarələrlə çəkilir və adların yazısı şriftin ölçüsü ilə yazılır. Ondan başqa yaşayış məntəqələrinin alt tərəfində onların qısaldılmış adları, tipi – rayon mərkəzi, qəsəbə və ya kənd soveti olması göstərilir. Kənd və bağ tipli yaşayış məntəqələri üçün əlavə olaraq evlərin sayı da (ikidən çox olduqda) göstərilir.

Yaşayış məntəqələrindəki evlərin ümumi sayına ictimai təyintili binalarda (tədris müəssisələri, yeməxanalar, xəstəxanalar, istirahət

binaları, sanatoriyalar, inzibati, mədəni, ticarət, uşaqlar üçün təşkil edilmiş binalar və s.) əlavə edilərək xəritədə göstərilirlər.

Tikintilər xəritədə müvafiq izahatla əks olunurlar (*məktəb, xəstəxana, klub* və s.). Əgər xəritədə izahatların hamısını əks etdirmək mümkün deyilsə, onda onların bir hissəsini verməmək də olar.

31. (35-41) Yaşayış məntəqələrindəki bütün küçələr, döngələr, keçidlər və dalanlar göstərilir. Xəritədə onların qeydi enindən asılı olaraq aşağıdakı kimi aparılmalıdır: şəhərlərdə və şəhər tipli qəsəbələrdə – 0,6 mm və daha çox, qalanlarında isə 0,5 mm-dən çox olmalıdır. Şəhər və şəhər tipli qəsəbələrdə magistral və baş küçələrin eni - 2 mm və daha çox, başqa küçələrdə isə 1,0 mm və daha çox olmalıdır. Şəhərlərdə, şəhər tipli qəsəbələrdə (*fəhlə qəsəbəsi, kurort*), bağ qəsəbələrində, kənd tipli (evlərin sayı 200-dən çox olan) yaşayış məntəqələrində xəritədə küçənin eni 1,4 mm uzunluğu isə 2 sm-dən çox olduqda küçənin adını göstərmək lazımdır. Bağ və kənd tipli məskunlu məntəqələrdəki küçələrin eni və uzunluğu yuxarıda göstərilən ölçülərə müvafiq olsa da, onların hamısının adlarını yazmağa ehtiyac yoxdur, ilk növbədə magistral və baş küçələrin adları yazılmalıdır.

Tikintiləri sistemsiz olan yaşayış məntəqələri və geniş sahələrdə kiçik hissələrlə yerləşdirilmiş qəsəbələrdə küçələri süni olaraq ayırmağa ehtiyac yoxdur.

Avtonəqliyyatın hərəkət etdiyi baş keçidlər yolun hansı sinfə aid olmasından asılı olaraq xəritədə müvafiq şərti işarələrlə çəkilirlər.

32. (35 - 39) Şəhər tipli qəsəbələrdə və kənd yaşayış məntəqələrində [məhəllə və cərgələri (sıraları) planlaşdırılmış] avtostradlar, şose və yaxşılaşdırılmış qrunut yolları o vaxt müvafiq şərti işarə ilə

göstərilir ki, həmin küçələrin çıxışları xəritədə qeyd olunmuş yolların enindən 2-3 dəfə enli olsunlar. Qalan halların hamısında yaşayış məntəqələrinin yolları küçə kimi göstərilir.

Küçə və keçidlərdəki kiçik maneələrdən keçən elektrik və rabitə xətləri, texniki idarəetmə vasitələri və boru kəmərləri xəritədə göstərilməzlər.

33. (35- 39) Yaşayış məntəqələrinin məhəllələrində xəritədə sahəsi 1,5x2 mm və daha çox olan sitrus, meyvə, üzüm bağlarının, giləmeyvə və ağac bitkilərinin konturları naturadakı vəziyyətlərinə müvafiq ayrılmalıdır.

Xəritə miqyasında təsvir oluna bilməyən ağaclıqlar və həyətyanı sahələrdəki tək ağaclar oriyentir əhəmiyyətinə malik olmayan 350Nə-li şərti işarəyə uyğun bir-iki dairə ilə göstərilir.

34. (35-41) Yaşayış məntəqələri dairəsində olan çaylar, kiçik çaylar, göllər, nohurlar, yarıqan və uçurumlar çox kiçik olduqarı halda bəzi tikintiləri sürüsdürməklə və bəzilərində tam ixtisara salmaq (məhəllə ərazisini olduğu kimi saxlamaq şərtilə) xəritədə göstərilməlidir.

35. (40, 41, 101, 102, 105, 107) Kəndlər arasında salınmış qrunut yolların, tarla, meşə yollarının və ciğirlərin ətrafındakı tikintilərin şərti işarələri xəritədə yol və ciğirlərin şərti işarələrindən 0,2 mm və daha aralı çəkilməlidir. Əgər yol ətrafı tikinti çox yaxın olarsa, onda bu tikintilərin şərti işarələri xəritədə dəmir, şose və yaxşılaşdırılmış qrunut yollarına sıx birləşdirilirlər.

Sənaye, kənd təsərrüfatı və sosial-mədəni obyektlərin işarələrinə izahatlar

36. (42) Zavod və fabriklərin tüstü boruları bir qayda olaraq xəritənin cənub çərçivəsinə perpendikulyar yerləşdirilir. Tüstü boru-

larının hündürlüyü 50 m və daha çox olarsa, onda onların şərti işarələrinin yanında hündürlükləri də metrle yazılır. Tüstü boruları çox olduqda, xəritədə onlardan ən hündürləri, oriyentir əhəmiyyətliləri və qrupdakı kənar tüstü boruları göstərilməlidir.

Qalan tüstü borularının işarələri seçilməklə göstərilir.

37. (43, 44, 78) Zavod, fabrik və başqa sənaye müəssisələri ərazidə öz tutduqları xarici sərhədləri və tək tikililərin işarələri ilə xəritəyə keçirilir. Şəhər və şəhər tipli qəsəbələrdə bu cür tikintilər odadavamlılığına bölünmədən xəritəyə keçirilir. Ancaq müəssisə ərazisindəki məhəllələrin odadavamlılığı isə (boya) rəng fonları ilə əks etdirilir. Kəndlərdəki zavodlar, fabriklər və emalatxanalar xəritədə göstəriləndə oradakı binaların odadavamlı və ya odadavamsız olmaları da əks olunur. Bu cür ərazilərdə məhəllələrə rəng (boya) fonları verilmir.

38. (45-50) Şaxta səthindən onun dibinə girişin şərti işarəsi xəritədə şaxta girişinin üstündəki tikintinin (kopra) olduğu yerdə göstərilməlidir.

Əgər şaxtanın girişi (mədən dəhlizi - ştoln) tikintinin daxilindədirsə, onda şaxta səthindən giriş şərti işarəsi tətbiq edilmir, xəritədə tikintinin özü izahatlarla əks olunur (*şaxta və ya ştoln*).

Şaxta girəcəyinin ağzında qoyulmuş kopraların hündürlüyü yerdən 50 m və daha çox olduqda, şaxta girəcəyinin ağzındakı işarənin yanında kopranın hündürlüyü metrle göstərilməlidir. Şaxta girəcəyi ağızlarının, ştolnların və şurfların şərti işarələri imkan daxilində xəritənin cənub çərçivəsinə perpendikulyar çəkilməlidir.

39. (51, 53) Oriyentir əhəmiyyətli tək şurflar 51 nömrəli şərti işarə ilə təsvir edilir. 53 (1) – nömrəli işarə bir xətdə bir-birindən 100 m-dən az olan məsafələrdə yerləşən geoloji şurfların göstərilməsində

tətbiq olunur. Bu vaxt işarə nöqtələri yer səthində şurfların yerləşmə xarakterini əks etdirməlidir.

40. (54) Xəritə miqyasında təsvir edilən bir neçə laylı filiz (işə yaramayan) laylarının (terrikonların) hamısı göstərilməlidir. Yalnız birinci layın (yarusun) dibi nöqtəli punktirlə göstərilir, qalan layların dibləri göstərilmir. Qeyd olunmuş layların yanında onların nisbi yüksəkliyi metrə göstərilməklə bərabər izahedici terminlərdə yazılır. Məsələn: *lay və ya layı, ter. və ya terrikon*. Hidromexaniki qurğularla yaradılmış laylar – *hidrotəpə və ya hidrolay*. Kül toplantlarından yaranan laylar və təpələr – *kül təpələri*. Lay və təpələrdə (terrikonlarda) horizontallar yalnız xüsusi göstəriş olduqda çəkilirlər (Torpaqların rekultivasiyasını təmin etmək məqsədilə və s.).

41. (55, 57) Açıq faydalı qazıntı yerlərindən (daş kömür, filiz, duz və s.) faktiki (çıxarma) istifadə olunan sahələrin (planalma anı və ya aerofotoşəkillərin deşifrə olunduğu vaxt) konturları plana keçirilir.

Fəaliyyətdə olan karxanaların (faydalı qazıntıların) yanında çıxarılan materialın adı, dərinliyi bir metr və daha çox olan karxanaların isə dərinliyi metrə yazılır.

Xəritədə fəaliyyətsiz karxanaları əks etdirəndə çıxarılan materialın adı və ya çıxarılan materialın adının yanında *fəaliyyətsiz* sözü də yazılır. Məsələn: *karxana (fəaliyyətsiz), daş karxanası (fəaliyyətsiz)*.

Bir qayda olaraq açıq işlənən karxanaların konturlarında horizontallar çəkilmir. Karxanalardakı uzunmüddətli binalar və qurğular xəritədə müvafiq şərti işarələrlə göstərilirlər; müvəqqəti qurğular, bitki qalıqları, süxurlar və bataqlıqlar isə xəritədə göstərilmirlər.

42. (56) Xəritədə, qazılmış yerlərin şərti işarələri kimi müxtəlif faydalı qazıntıların səpələnmiş sahələri və həmçinin sənaye əhə-

miyyəti olmayan köhnə mədənlər göstərilirlər. Qazılmış yerlərin konturlarında ştrix xətləri ilə horizontallar çəkilir.

Bu hal ərazinin yalnız ümumi mailliyini xarakterizə edir. Onunla belə çəkilmiş horizontallar yazılmış yüksəkliklərə uyğun olmalıdırlar.

43. (58) Xəritədə böyük ərazilərdə torf istehsalını əks etdirəndə qazıntının hansı üsulla aparıldığını izahatda vermək lazımdır. Məsələn: *frezer (torfçıxaran maşın), torf, hidrotorf.*

44. (59, 60) Buruqların və istismarda olan quyuların, neft və qaz buruqların nömrələri xəritəyə əlavə tələblərlə yazılır. Buruqların yanında onların (vışkaların) şərti işarələri qoyulmur.

Neft quyuları olan yerlərdə buruqların işarələri ona görə qoyulmur ki, onlar müvəqqəti qurğulardır və qazma işləri qurtarandan sonra onlar söküləcəklər.

45 (61, 62) Xəritə miqyasında neft axımının istiqaməti işarəsi əks oluna bilmədikdə yamacla yuxarıdan aşağıya istiqamətləndirilir.

Xəritə miqyasında təsvir oluna bilən neft çıxan sahələr, neft hovuzları və çalaları qalın ştrix xətləri ilə göstərilir. Ştrix xətləri müvafiq konturun istiqamətindən asılı olmayaraq xəritə vərəqinin cənub çərçivəsinə perpendikulyar çəkilməlidirlər.

Yod - brom sulu hövzələr xəritədə *yod –brom* izahedici sözü ilə 62 sayılı şərti işarə ilə göstərilir.

46. (63, 64) Xəritədə bakların, yanacaq sistemlərinin, qaz anbarlarının (qazholderlərin) və onların çəpərlərinin göstərilməsi (çəkilməsi) naturaya (orijinala) uyğun olmalıdır.

47. (65) Xəritədə yer olarsa, dizel yanacağı kolonkasının işarəsi yanında ona izahat da yazılır – *dizel*. Xəritə miqyasında əks oluna bilən (göstərilən) doldurma stansiyaların tikintilərinin şərti işarələrinin

yanında izahedici yazı da olmalıdır: avtomobil yanacaq doldurma stansiyaları üçün – AYDS, başqaları üçün isə – *Yan. dold.*

48. (66 – 68, 235, 236) Xəritədə yerüstü boru kəmərləri yaşayış məntəqələrindən başqa hər yerdə göstərilməlidir. Yeraltı boru kəmərlərindən yalnız o kəmərlər xəritədə göstərilir ki, onların ya baxış üçün lyukları, ya dirək – piketləri və ya aerofoto təsvirində hər hansı bir xarici əlamətləri olsun. O boru kəmərləri üçün ki, xüsusi şərti işarə nəzərdə tutulmayıb, onlar neft borusu kəmərlərinin şərti işarəsi ilə işarələnib, müvafiq izahla qeyd olunurlar. Su boru kəmərlərindən başqa bütün boru kəmərləri ən azı 5-10 sm-dən bir çəkilməlidir. Boru kəmərlərinin şərti işarələrinin kəsişdiyi yerlərdə və xəritə vərəqinin çərçivəsi yanında boru ilə (axan) nəql olunan materialın adı qısaldılmış şəkildə yazılır. Yerüstü boru kəmərlərinin şərti işarələri bitki, qrunn və sairələrin kontur xətlərini əvəz edə bilər.

49. (69) Əgər kommunikasiya dəhlizində bir neçə boru kəməri qoyulubsa və onların hamısını xəritədə göstərmək mümkün deyilsə, onda kənardakı obyektləri öz yerində, qalanlarını isə seçməklə göstərmək lazımdır. Boru kəmərlərinin hamısı və tipi izahedici sözlərlə qısaldılmış şəkildə verilir. Məsələn: 3 N, 2 Q (*yəni 3 neft, 2 qaz*).

50 (70, 76) Qaz boru kəmərlərinin kompressor stansiyalarının binaları, neft çəkib-vurma stansiyaları, nəzarət və gücləndirici məntəqələr, bunkerlər və baxış köşkləri xəritədə elə yerləşdirilməlidirlər ki, onlar ərazidəki vəziyyətlərinə müvafiq olsunlar.

51. (71) Körpü şəkilli qurğular – estakada – körpülər 121 sayılı şərti işarə ilə göstərilir. Başqa estakadalar isə – məhsul daşıyan, texnoloji əhəmiyyət kəsb edən boru kəmərlərinin, kabellərin, neft məhsullarının, buzların, səpələnən (dənəvər) materialların və s. ötürül-

məsi üçün estakadalar 71 saylı şərti işarə ilə göstərilirlər. Xəritədə estakada dayaqaları naturaya müvafiq göstərilir. Lazım olarsa, estakada dayaqalarını seçməklə də xəritədə göstərmək olar. İzahedici yazılar təfsilatlı da ola bilər. Məsələn: *neft, est.*

52 (72-74) Elektrik enerjisinin nəqli xətti (EENX) xəritədə təsvir olunanda EENX-nin hansı dayaqda – metal və ya dəmir-betonda olduğu və dayaqaların hamısının işarələri naturaya uyğun göstərilir.

Xəritədə çatı və ya dirəklər üzərindəki EENX-in qeydi vaxtı hündürlüyü 14 m və daha çox olan dirəklərin hündürlüyü metrə hər 5-6 sm-dən bir yazılmalıdır.

Əgər elektrik enerjisinin nəqli xəttində tək-tək dayaqaların (məsələn, beton dirək) hündürlüyü 14 metrdən az olarsa, onda dirəklərin hündürlüyü xəritədə tez-tez yazılmaqla hündür və qısa dirəkləri xarakterizə etmək lazımdır.

Elektrik enerjisinin nəqli xəttindəki hündürlüyü 14 metrdən az olan beton dayaqaların və ağac dayaqaların (çatılar, dirəklər) şərti işarələri, əgər onlar yerdə 150 metrdən bir və ya daha seyrək qoyulubsa naturadakı vəziyyətlərinə müvafiq qoyulur.

Əgər əlavə tələblə EENX-nin dirək və dayaqalarının hamısı öz yerində göstərilərsə, onda yer üzərində 150 m və daha çox sıx olan dirəklərin (dayaqaların) şərti işarələrinin hər birinin üstündən (üzərindən) bir ox çəkilə bilər.

Bütün hallarda EENX və rabitə xətlərinin dönüş çatıları və dirəkləri xəritədə müvafiq şərti işarə ilə göstərməlidir. EEN xətlərinin döngələrində şərti işarələrin oxu elə çəkilməlidir ki, həm dönüş bucağını xarakterizə etsin və həm də xətlərin hər iki istiqamətini göstərsin.

Əgər eyni bir dirəkdə və ya çatıda elektrik enerjisinin nəqli xəttinə və rabitə xətti və ya texniki idarəetmə qurğuları qoyulubsa, onda bu cür xətlər xəritədə EENX şərti işarəsi kimi təsvir olunmalıdır. O hallarda ki, 4-5 EENX və rabitə xətti yan-yana keçir və onların hamısını xəritədə əks etdirmək olmur, onda xətlərin bir hissəsini əks etdirməmək olar, bu şərtlə ki, kənar xətlər mütləq göstərilənlər.

53. (72-74) Dəmiryollarında, avtostradalarda, şose yollarında və onlar üçün ayrılmış zolaqda elektrik enerjisinin nəqli xətləri, rabitə xətləri və texniki idarəetmə qurğuları göstərilmir. Əgər rabitə və ya elektrik enerjisinin nəqli xətləri yollara kənardan gəlir və onlara paralel gedirsə, onda yolun şərti işarəsinin yanına ilə 1-2 sm uzunluğunda parçada (hissədə) hava xəttinin (rabitə, elektrik enerji nəqli) istiqaməti göstərilir. Yaxşılaşdırılmış qrunut və daha aşağı sinif yolları ilə salınmış elektrik enerjisinin nəqli, rabitə və texniki idarəetmə qurğularının hamısı xəritədə öz şərti işarələri ilə göstərilməlidir.

Yolun bir tərəfi ilə gedən iki rabitə xətlərindən yolun orta xəttindən daha uzaqdakı xəritədə göstərilir. Elektrik enerjisinin nəqli və rabitə xətlərinin işarələri çay və yol işarələrinin üstündən keçdikdə onlar bütöv xətlə çəkilirlər. Yaşayaş məntəqələrinin küçə girəcəklərində rabitə və elektrik enerjisinin nəqli xətləri kəsilirlər.

Torpaqların meliorasiyası üçün ərazi plana alınanda elektrik enerjisinin nəqli və rabitə xətləri, dəmiryollarına, avtostradalara və şose yollarına ayrılmış zolaq da göstərilməlidirlər. Müvafiq əlavə tələblər olarsa, onda imkan daxilində rabitə xəttinin dirəkləri naturada olduğu kimi göstərilir.

54. (66-68, 72-75, 235-237) Tikilməkdə olan, lakin özlərinin xüsusi şərti işarəsi olmayan elektrik enerjisi nəql edən və rabitə

xətləri, boru kəmərləri və sair tikilməkdə olan obyektlər üçün xəritədə fəaliyyətdə olan obyektlərin şərti işarələri ilə yanaşı, izahedici yazılarda verilir. Məsələn: *tikilən və ya tik.*

55. (78, 79) Elektrik stansiyaları, hidroelektrik stansiyaları və yarım elektrik stansiyalarının şərti işarələri yerdə qurğunun tikintisinə müvafiq – hasarlanmış bina, bənd və sairənin şərti işarələri ilə göstərilir, izahatla qeyd olunur.

Elektrik yarımstansiyalarının açıq hissələrindəki aqreqlərin xəritədə göstərilməsi tələb olunmur. Xəritə miqyasında göstərilməsi mümkün olmayan elektrik stansiyasının şərti işarəsi elektrik stansiyası düzbucaqlı olarsa, onun uzun tərəfinin yanına çəkilir.

56. (80) Dirəklər üzərindəki transformator xəritədə yalnız əlavə tələb olduqda göstərilir.

57 (85) Xəritə miqyasında təsvir edilməyən arıxanalar (arı pətəkləri) elə yerləşdirilir ki, onun bir tərəfi xəritə çərçivəsinə paralel olsun.

Xəritə miqyasında təsviri mümkün olan arıxanalar oradakı hasar, tikinti və başqa obyektlərlə izahedici izahatlarla *arı pətəyi və ya arıxana* sözləri ilə təsvir olunurlar.

58. (86) Mal-qara üçün küzlər xəritədə o vaxt təsvir olunur ki, o ərazidə oriyentir əhəmiyyətli obyekt az olsun.

59. (87) Xəritədə meteoroloji stansiyaları şərti işarə ilə əks etdirəndə şərti işarəni içində cihaz olan köşklərin qurulduğu sahənin ortasında əks etdirmək lazımdır. Əgər sahə çox böyük olarsa, onda yelqovan qoyulduğu yerin hasarı da xəritədə əks etdirilir. Tikinti üzərində qurulmuş meteoroloji stansiyalar tikintilərin şərti işarələri ilə birləşdirilir və cihazların yerləşdiyi yerə aid edilir.

60 (88, 89) Radio və televizor siqnal dirəkləri, həmçinin radiorele qüllələri xəritədə əks olunanda, obyektin hündürlüyü 50 m-dən çoxdursa, onda obyektin adı yazı ilə göstərilir.

Radiorele qüllələri və qalaçaları (kiçik bürcləri) xəritədə əks olunanda, yer qalarsa izahedici *radiorele* izahatla yazılır.

61. (90) Topoqrafik xəritədə telefon və radiotelefon kontorlarının, şöbələrinin və telefon stansiyalarının şərti işarələri kənd tipli az əhalisi olan, heç əhalisi olmayan yaşayış məntəqələrində tikintiyə müvafiq əks olunur. Əgər bu obyektləri xəritədə qrafiki əks etdirmək mümkün deyilsə, onda həmin o obyektin şərti işarəsi yaşayış məntəqəsinin adının altında çəkilir.

62. (91-94, 96, 97) Tək yerləşən abidələr, heykəltəraşlıq fiqurları, qardaşlıq qəbiristanlıqları və qəbiristanlıqların hamısı xəritədə əks olunurlar. Lakin ya oriyetir mahiyyətli və ya hündürlüyü 1 metrədən çox olan ayrı-ayrı qəbirlər, dövrlər (turlar), daş dirəklər də xəritədə göstərilirlər.

Xəritədə yaşayış məntəqələrindən kənarında olan abidələrin, heykəltəraşlıq fiqurların şərti işarələri izahedici yazılarla, yaşayış məntəqələrində isə o obyektlərin xəritədə əks olunmalarına yer olduqda verilir.

63. (95) Müsəlman və Lamaist dininə itaət edənlərin (məzhəblilərin) (yaşadıqları rayonlarda xüsusi fərqlənən) məzar, suburqan və digərlərin şərti işarələri ilə birgə oriyentir əhəmiyyətli qəbirüstü tikililər, dini ibadətqah əhəmiyyətli, torpaq tökülmüş kurqanlar da (xüsusən tək ayrıca dəfn yerləri) xəritədə əks olunurlar.

64. (96, 97, 147) Xəritə miqyasında əks oluna bilinməyən qəbiristanlıqlar öz yerdəki oriyentir vəziyyətinə görə xəritədə əks olunurlar. Miqyasdan kənar ağac bitkili qəbiristanlıqların şərti işarə-

lərində ağac növünün işarəsi xəritə çərçivəsinin cənub çərçivəsinə perpendikulyar çəkilir.

Xəritə miqyasında əks olunan qəbiristanlıqlardakı ağaclar naturaya uyğun – meşə, seyrək meşə, cavan meşə və ya tək ağac şərti işarəsi ilə əks olunurlar.

Ərazi plana alınanda orijinalda qəbiristanlıqlardakı meşələr və ya cavan meşələr göy rənglə rənglənib, izahedici – *meşə və ya cavan meşə* – sözlərinin yazılması məsləhət görülür.

Əgər qəbiristanlıq şərti işarəsinin təsvirində 5-6 və daha çox xaç yerləşərsə, onda xaçlar şahmat qaydasında sütunlara bölünərək çəkilməlidir. Qəbiristanlığın ərazisi kiçik olduqda xaçlar imkan daxilində bərabər yerləşdirilir. Ərazinin xüsusiyyətini nəzərə alaraq qəbiristanlığın şərti işarəsi xəritədə xristian dininə xas olan yalnız xaçla yox və həm də onlara müvafiq başqa dinlərin şərti işarələri ilə izahedici yazılarla göstərilir (məs: *Budd. qəbri*). Əgər xəritə miqyasında qəbiristanlığın sahəsi 4-5 sm² və daha çox olarsa, onda qəbiristanlığın əsas yolları 147 saylı (nömrəli) şərti işarə ilə göstərilir.

65. (96-98) Xəritə miqyasında əks oluna bilən qəbiristanlıq və mal qəbiristanlığını əks etdirəndə ərazidəki çəpər və ya arxlar da göstərilir.

Əgər xüsusi çəpər yoxdursa, onda qəbiristanlığın və mal qəbiristanlığının konturları qara rəngli xətlə çəkilirlər. Xəritə miqyasında əks oluna bilinməyən mal qəbiristanlığının şərti işarələrinin oturacaqları xəritə vərəqinin cənub çərçivəsinə paralel çəkilməlidir.

Dəmir yolları işarələrinə və onların yanındakı tikintilərə izahat

66. (35, 36, 38, 99-102) Yaşayış məntəqələrində dəmiryollarının şərti işarəsi 0,6 mm enində çəkilir. Xəritədə paralel dəmiryollarının

sayı yolun eninə ştrixlərlə hər 4 sm-dən bir qeyd edilir (ştrixin sayı=paralel yolların sayına). Əgər göstərilmiş məsafədə ştrixləri yerləşdirmək mümkün deyilsə, onda ştrixləri sürüşdürmək olar – 4 sm-dən çox da, az da ola bilər. Planalma orijinalında eninə ştrixlər aydın görünmək üçün onları qırmızı rəngdə çəkirlər.

67. Fəaliyyəti tam və ya müvəqqəti dayandırılmış dəmir yollarının şərti işarələri, fəaliyyətdə olan dəmiryollarının şərti işarələrinə müvafiq izahedici sözlərlə (*fəaliyyətsiz, fəal.*) çəkilir.

68. (35, 38, 101, 102, 105, 107, 127, 128) Dəmir yolları vağzallarının, stansiyalarının, yol ayrıcları, dayanacaq və ötmə məntəqələri, depolar, anbarlar, kazarmalar, köşklər, bloklar (dəmiryolunda semaforu açib-bağlamaq üçün elektrik aparatları), blok gözətçiləri, yol gözətçiləri və s. xəritədə adi binalar kimi əks olunurlar. Bunlar yalnız odadavamlı və ya odadavamsızlıqlarına görə izahedici sözlərlə ayrılırlar.

Əgər dayanacaq məntəqəsindəki yerdə heç bir tikinti yoxdursa, onda qatarın dayanacağı xəritədə yerdəki vəziyyətinə müvafiq, izahatla qeyd olunur. Məsələn: *dayan, day*. Bu haqda xəritənin xidmət kitabçasında da (formulyarında) izahat verilir.

69. (103, 119) Tək xətti (Monorelsli¹) dəmiryollarının və asma yolların dayaqlarının şərti işarələri olduğu yerə müvafiq göstərilir. Əgər çatılar asma yolların burazları (kanatları) üçün dayadırsa, onda onlar tərəfi 1 mm olan rəngli kvadrlarla göstərilirlər. Çatıların işarələri arasındakı düzbucaqlı rənglənmiş damaların şərti işarələri bərabər yerləşdirilir.

¹ "Mono" yunanca "monos" sözüdür. Mənası "tək", "bir"- deməkdir.

70. (38, 104). Sərnişin platformaları və yükləmə – boşaltma meydançaları xəritədə eni 0,8 mm və daha çox olan düzbucaqlılarla yerdəki faktiki uzunluqlarına müvafiq əks olunurlar. Platformalardakı tikintilər, çardaqlar və sairələr onlara məxsus xüsusi şərti işarələrlə göstərilirlər.

71. (36, 104, 105, 124, 128) Xəritədə yer olmasından asılı olaraq bir xəttli dəmir yolu dalanları xətləri qalınlaşdırılmış (0.7 mm) şərti işarə ilə əks olunur və yaxud nazik (0,2 mm) xətlə stansiya yollarının şərti işarəsi ilə göstərilir. Rels yollarının sonu köndələn (eninə) xətlə göstərilir.

72. (106, 126, 155, 156) Xəritədə dəmiryollarının şərti işarələrini yaşayış məntəqələrində, oriyentir əhəmiyyətli obyektlərdə [su təzyiq qüllələri, körpüləri, semaforları və svetafor (ışıq) dirəyi] qırmağa icazə verilir. Başqa vacib obyektlərin şərti işarələri dəmiryolu işarələrindən kənara sürüşdürülə bilər. Eyni səviyyədəki dəmiryolları avtomobil və at-araba yolları ilə kəsişdikdə dəmiryollarının işarələri bütöv, o birilərin işarələri isə qırılmaqla çəkilir.

73. (106, 107, 155) Xəritədə semaforlar, dirək üzərindəki svetaforlar, proyektor qüllələri, çatılı svetafor alaqaçıları əks olunurlar. Stansiyalarda belə oxşar obyektlər çox olduqda, onlardan yalnız kənardakılar (qıraqdakılar) göstərilir. Məsələn, giriş semaforları (svetaforları) adlananlar. Qalan dəmiryol signal işarələri (o cümlədən cırdan svetaforlar) xəritədə göstərilmirlər.

74. (108, 109, 112, 115, 116, 145, 146 ,155, 156, 158, 159) Dəmir və avtomobil yollarındakı tökmə torpaqların hündürlüyü və qazıntıların dərinliyi 1 m və daha çox olarsa, onlar xəritədə əks

olunmalıdır. Tökmələrin ən yüksəyinin, qazmaların isə ən dərininin qiyməti yazı ilə izah olunur.

Tökmə və ya qazma çox uzun olduqda, onların xarakteristikası hər 8-10 sm-dən bir verilməlidir. Tökmə və qazmanın uzunluğu xəritə miqyasında 3 mm-dən az, yüksəkliyi (dərinliyi) 1 m-dən az olarsa, onlar xəritədə o vaxt qeyd olunurlar ki, onlar oriyentir əhəmiyyətli olsunlar. Bu cür tökmə və qazmalar xəritədə ən azı üç ştrixlə göstərilməlidirlər. Kendarası, tarla və meşə yollarındakı torpaq tökmələrinin şərti işarələri 159 sayılı şərti işarə ilə (torpaq bənd üstə yol kimi) verilir. Bu halda torpaq bənd üstündəki yollar xəritədə 0,15 mm olan nazik xətlə çəkilir. Bənd üstündəki tarla və meşə yolları da nazik xətlə çəkilirlər. Ancaq burada fasiləsiz xətt qırıq xətlə (punktirlə) əvəz olunur. Tökmələrin və qazmaların şərti işarələrində ştrixlər təxminən hər 1 mm-dən bir çəkilməlidir. Xəritədə tökmə və qazmaların uzunluqlarını göstərən ştrixlər ortadan qıraqlara (kənarlara) getdikcə 0,3-0,4 mm-ə qədər qısaldılır. Qazma işarə ştrixləri və yol xətlərinin arasındakı məsafə 0,2 mm olmalıdır.

Qazmanın yuxarı hissəsi ərazidə yerləşdiyi yerə müvafiq çəkilir, miqyasda əks oluna bilinməyən qazmalar isə yolun şərti işarəsindən 1 mm-dən yaxın olmamalıdır.

75. (110, 111, 122, 156, 157) Xəritə miqyasında uzunluğu 5 mm və daha çox olan dayaqlı divarların (daş, kərpic, dəmir-beton və s.) hündürlüyü 1 m-dən çox olanda xəritədə əks olunurlar. Dayaqlı divarların hündürlüyü tam metrle yazılır. Həmin obyektlər oriyentir əhəmiyyətli olduqda onlar kiçik ölçüdə olsalar da belə xəritədə əks olunmalıdırlar.

76. (112,113) Sökülmüş dəmiryollarının döşəmələri xəritədə əks olunanda ştrixlər yolun oxuna 60° bucaq altında çəkilirlər. Sökülmüş dəmir yollarında qalan körpülər, borular, tökmələr və qazmalar xəritədə fəaliyyət göstərən yollardakı kimi verilir. Burada ancaq tökmənin hündürlüyü, qazmanın isə dərinliyi metrə yazılır.

Normal eni 152,4 sm tikilməkdə olan dəmiryolların xəritədə göstərilməsi üçün yolların sayına və dartıcı qüvvəsinə görə bölünməyən bir şərti işarə tətbiq edilir. Planalma aparılanda naturada olan bütün süni qurğular (tökmələr, qazmalar, körpülər, borular və s.) plana alınıb xəritədə əks olunmalıdırlar.

77. (114, 116) Dəmiryollarındakı mailliklər yolun hər 1 km-dən bir mində bir dəqiqliklə göstərməlidir. Yolun çox meyilli hissəsi – 0,020 və daha çox olanları xəritədə qeyd olunmalıdır (yəni o yerdə ki, hər bir km məsafədə eniş və yoxuş 20 metr və daha çox yüksəklik təşkil edir).

Avtomobil və dəmiryollarından fərqli olaraq eniş və yoxuşların yüksəkliyi hər 100 m məsafədən bir metrə yazılır.

78. (115, 159, 160) Ensiz dəmir yolları və tramvay xətləri yolların sayına və dartıcı qüvvənin növünə bölünmədən eyni bir şərti işarə ilə göstərilir. Yaxşılaşdırılmış şose yolu ilə gedən tramvay xəttinin işarəsi xəritədə əks olunanda şose yolunun şərti işarəsində nöqtə qoyulmur.

79. (118) Metropolitenin yerüstü xətləri xəritədə normal enli elektriklişdirilmiş dəmir yollarının şərti işarələri ilə göstərilir. Xəritədə bu yol boyu hər 10-15 sm-dən bir izahedici söz yazılır (*metro*).

80. (120) Funiklyor qısa məsafəli maili dağ dəmir yoludur. Bu yolla bir-iki vaqon hərəkt edir ki, onlar da sənişinlər üçün eninə profilli pilləkənli salondan ibarətdir.

Bremsberq – maili rels yolu (dəmiryolu) ilə yüklərin qaldırılma-
ndirilməsi üçün qurğudur. Yuxarıda göstərilən obyektlər xəritədə əks
olunanda funiklyor, *bremsberq* izahedici sözlərlə qeyd olunurlar.

81. (28, 121) Estakadaların – körpülərin (kəşişən yolların
üstündən salınan körpü) işarələri elə çəkilməlidir ki, estakadanın
uzunluğu xəritə miqyasında əks olunsun və həmin xətt 2 mm-dən qısa
olmasın. Uzunluğu 3 sm və daha çox olan estakadalar xəritədə əks
olunanda (yaşayış məntəqələrindən kənarında) izahat da verilməlidir:
estakada və ya est.

82. (122, 123) Dəmir və şose yollarını daş tökülməsindən,
uçurumlardan qorumaq üçün qalereyalarda (lağım, yeraltı yollar)
tikinti işləri aparılır. Bu vəziyyət naturada olduğu kimi xəritədə də əks
olunur. Yeni bütün tökmələr, qazmalar, dayaq divarları və s. xəritədə
göstərilməlidirlər. Qalereyanın qabaq tərəfindəki açıq yol, yolun şərti
işarəsi ilə tam xətlə, arxa tərəfindəki yol isə qırıq xətlə çəkilir.

83. (124) Xəritədə stansiya yolları naturada olduğu kimi
göstərilməlidir. Bir yoldan başqa bir yola keçən dolaşmaq (qarışıq) yollar
xəritədə əks olunurlar. Ancaq yol ayrıcıları və axırncı yollar xəritədə
dəqiq öz əksini tapmalıdır. Baş yol qalın xətlə (0,3 mm) başqalarından
fərqləndirilir.

84. (125, 126) Yol altındakı keçidlər və piyadaların keçid körpüləri
(viaduk) onlara girişlər və pilləkənli yerin pilləli hissələri girişli
oriyentirləmək üçün xəritədə naturaya uyğun göstərilməlidir.

85. (128) Döngə dairəsinin şərti işarəsində eninə xətt, yaxındakı
əsas yolun oxuna perpendikulyar olmalıdır.

Şose və qrunut yollarının işarələrinə izahatlar

86. (129, 132, 149) Xəritədə avtomobil yolları təsvir edilərkən bütün avtostaradalara, yaxşılaşdırılmış şoselərə və onlara nömrələr verilməklə yanaşı, onların xarakteristikası, eni və örtük materialı göstərilməlidir. Bu xarakteristikalar tam metrle yazılır (təxminən 8-10 sm bir) və şərti işarənin oxuna simmetrik olaraq münasib yerdə yerləşdirilir. Avtomobil yollarının örtük materialı qısaldılmış yazılarla işarə edilir: *A-asfaltbeton*, *asfalt*, həmçinin yüngül yaxşılaşdırılmış örtüklər (məsələn, *soyuq asfalt*, *qara çınqıl*, *qara qırma*, *daş və s.*) , *ÇD-çay daşı*, *DD-qırılmış daş*, *Ç-çınqıl*, *D-doğranılmış daş*, *KL-klinker*, *S- sement-beton*, *ŞL-şlak*, *QD-qırma daş* xəritələrdə örtük materialının dəyişmə yeri yolun oxuna perpendikulyar eninə xətlə işarə edilir; bu xəttin hər iki tərəfində örtüyün qısaldılmış adı yazılır. Qısaldılmış izahedici yazıları *Ç*, *ŞL*, *QD*, həmçinin yaxşılaşdırılmış qrunut yolların materiallarının xarakteristikasına əlavə olaraq tətbiq edilməlidir.

87. (129) Avtostarada yollarına o yollar aid edirlər ki, onların işlək hissəsinin eni 14 m və daha çox, yol möhkəm əsaslı və üst səthi asfalt-betonla və ya sement-betonla örtülü olsun. Bir qayda olaraq bütün avtostradaların işlək zolağının ortasında işlək olmayan ayırıcı zolaq olur. Avtostaradalar başqa yollarla müxtəlif yüksəkliklərdə kəsişə bilər. Yer in xarakterindən və başqa şəraitdən asılı olaraq avtostarada yolunun işlək hissəsi yolun ümumi əsasında da ola bilər, ayrı da. Əgər yol zolaqları arasındakı məsafə çoxdursa, onda hər bir avtostarada zolağını ayrıldıqda təkmilləşdirilmiş (yaxşılaşdırılmış) şose yolunun şərti işarəsi ilə göstərilər.

88. (30) Bərk əsasda asfalt-beton, sement-beton, asfalt, d rdt n daş, klinker, həmçinin qırma daş,  inqil örtüklü, yapıřqanlı madd l rle hopdurulmuř (qara çinqilli və qara qırma dařlı)  rt k hissəsi 6 m və daha çox end  olan avtomobil yolları yaxşılařdırılmıř řose řerti iřar leri ilə təsvir edilir.

89. (131) řose yollarına ařağıdakılar aiddirlər:  rt y  88-ci maddədə sadalanan v  eni 6 m-dən az və ya əsası möhkəm olmayan, dařlı, qumlu, bərk qruntlu, çinqilli, qırma dařlı, řlak örtüklü (yapıřqanlı madd l rle emal olan), çay v  doęarmıř daş örtüklü yollar.

90. (132). Yaxşılařdırılmıř qruntlu yollarının řerti iřar leri ilə profilli, müntəzəm düzəldilən, amma möhkəm əsasda v   rt y  olmayan yollar təsvir edilir. Belə yolların iřl k hissəsinin qruntu  inqilla, qırma dařla və ya řlakla yaxşılařdırılıbsa, onda belə sahələr eninə xətlərlə ayrılmaqla v  řerti iřar nin qısaldılmıř yazısı ilə xarakterizə edilir (bax maddə 86-ya).  lav  bařqa materiallar (qum, balıqqulağı, torf və s.) xəritələrdə, bir qayda olaraq əks etdirilmir.

91. (133) Aęac örtüklü yolların řerti iřar leri ilə ařağıdakılar göstərilirlər: iki aęaclı yollar, taxta d ř m li, aęac və ya plastelin d ř m li, eninə qoyulmuř řalbanlı v  qum üzərinə qoyulmuř aęac d z lm ř, həmçinin řalban parçaları qoyulmuř yollar.

92. (134, 135) Qruntlu kənd yollarına profili qurulmayan  rt ks z yollar v  kəndlərdə yüksək sinif yolları, dəmiryol stansiyaları v  g mil rin yan alması   n körpüləri birl řdir n yollar aiddirlər.

Tarla v  meř  yollarına isə o yollar aid edilir ki, onlardan mövsümi, ara-sıra, əsasən tarla iřl ri v  meř d  aęac tədarükü zamanı istifadə olunur. Yol ř b k si az inkiřaf etmiř rayonların xəritələrində bütün tarla v  meř  yolları göstərilir.

Yol şəbəkəsi sıx olan rayonlarda yüksək sinifli yollarla yanaşı gedən tarla və meşə yolları xəritədə əks olunmur. Yaşayış məntəqələrinin girişində yolların işarələri küçələrə uyğun çəkilməlidir (bax maddə 32-yə). O yerdə ki, yolla getmək mümkün deyil (meşə, bataqlıq və s.), onda həmin o kənd qrunտ yollarının eni xəritədə göstərilməlidir.

93. (135-138) Əhalinin az məskunlaşdığı və çətin gedilən rayonlardakı ciğirlər, nartolar¹, traktor yolları xəritədə əks olunurlar. Narto yolları ciğir yollarının şərti işarələri ilə göstərilir və izahedici sözlə – *narto* qeyd olunur.

O yollarda ki, yalnız tırtıllı nəqliyyatla hərəkət etmək olar, onlar tarla, meşə yollarının şərti işarələri ilə göstərilir və izahedici yazı ilə qeyd edilir (*traktor*). Piyada ciğirlər xəritənin o yerində əks olunurlar ki, orada heç bir başqa yol olmasın.

94. (135-137) Tarla, meşə, karvan yollarının və piyada ciğirlərinin kəsişmələri və onların qrunт, şose yollarına və xəritə vərəqinin çərçivəsinə girişləri elə hesablanıb çəkilməlidirlər ki, onlar bir-birilə punktirlə çəkilmiş xəttin intervalı ilə yox, ancaq kəsişmə və ya birləşmə mənzələlərində olsun. Bu vaxt yolun şərti işarəsi mənzələsinin bəzi uzunluğunu dəyişməyə icazə verilir.

95. (138) Qış yollarının şərti işarələri xəritədə mövsüm yolları kimi göstərilirlər. Qış yollarına donmuş bataqlıq, çay, göl və s. yollar aiddirlər. Qış avtonəqliyyat yolları xəritədə *qışavto* sözü ilə qeyd olunur.

¹ Şimalda it və ya maral qoşulan kirşə

Avtoneqliyyat üçün qış yolları – göllər, çaylar, bataqlıqlar – buz üzərinə enən və sahilə qalxan yerlər xəritədə tam (bütöv) göstərilirlər. Qış yollarının qalan hissələri xəritədə 8-10 nöqtəli qırıq maneqlərlə əks olunurlar. Maneqlər arasındakı məsafə xəritədə 10-15 mm götürülür. Qış yollarının döngələri maneqlər arasındakı intervalla yox, maneqlərlə qeyd olunmalıdır. Əgər qış yolu ensiz çay üzərindədirsə və xəritədə onu əks etdirmək mümkün deyilsə, onda şərti işarə çayın hər iki sahili ilə çəkilir. Xəritə vərəqinin daxilində keçən qış yolunun uzunluğu 2 sm-dən qısa olarsa, onda yolun o hissəsi bütöv xətlə göstərilir.

96. (139) Eni 10 m və daha çox olan mal-qara yolu xəritədə əks olunur. Hasarsız mal-qara yolunun sərhədi heyvanla taptalanmış zolağın kənarı ilə verilir.

97. (140) Tikilməkdə olan avtomobil yolları xəritədə əks olunanda, planalma vaxtı tökmələr, qazmalar, körpülər, borular və s. naturadakı süni qurğuların işarələri ilə verilir. Tikilməkdə olan yollardakı qazmaların işarələri yol işarəsinin maneqləri boyu bütöv, tökmələrin işarələri isə qırıq xətlə verilir.

98. (141) Kənd arası qruntların çətin keçilən sahələrində, belə hissələrin uzunluğu xəritədə 4 mm-dən az olmadıqda fərqləndirilir. Çətin keçilən hissələr xeyli uzun olduqda izahedici yazılarla təsvir edilir: (*çətin keç.*).

99. (142) Qruntların dağlarda çayın yatağı ilə gedirsə, bu halda şərti işarələr növbə ilə çayın hər iki sahili boyu çəkilir. Qruntların hissələri dənizin çəkildiyi zaman, yaxud su anbarında səviyyənin vaxtaşırı endiyi yerlərdən və ya dağlarda çay yatağından keçərsə, şərti işarənin təsviri aeroşekillərdən, həmçinin naturadan, yaxud da sorğu məlumatı əsasında xəritədə əks etdirilə bilər. Dənizin

çəkilməsi nəticəsində keçilən yollar quruyan sahilin keçilməsini xarakterizə edən yazılarla da göstərilir. Məs. *Çəkilmə vaxtı tırtılı maşınların hərəkəti mümkündür.*

100. (143) Faşinlər – yolların bataqlıq hissələrində eninə qoyulmuş tirlər üstündə bir-birinə şüvüllərlə sıx bağlı çubuq dəstələridir. Faşinlərin üstünə qum və ya torpaq tökülür. Çırpılar və ya şüvüllər üstünə (çox vacib yerlərdə) başdan-başa düzölmüş tir döşəmələrə şax döşəmələr deyilir.

Zolaq – bataqlıqdan keçən yollarda qrun, daş və ya qumdan ibarət hündür olmayan tökmələrdir. Yaxşılaşdırılmış və təbii qrun yollarında faşinlər, qalaqlar və ya şax döşəmələrin uzunluğu xəritənin miqyasında 2 mm-dən az olmadıqda əks etdirilir. Bu obyektlərin oriyentir əhəmiyyəti olduqda uzunluğu az olan hissələrin ölçülərini bir qədər artırmaq hesabına göstərmək olar. İşarələr boyu izahedici yazılar: *faşinlər, şax döşəmələr, qalaqlar* yerləşdirilir.

101. (144) Süni karnizlərdə – ovrinqlərdə dağ ciğirləri hissələrinin xəritədə uzunluğu və ən az eni göstərilir.

102. (148) Ağac və digər materialların endirilməsi üçün daimi novlar xəritədə verilərək onların şərti işarələrinin açıq tərəfi yamacın əksinə istiqamətləndirilir.

103. (150, 156, 158, 159) Təchiz edilmiş birləşmələrin şərti işarələri o vaxt göstərilir ki, onlar xüsusi qurulmuşdur və bərk örtüyə malikdir. Qrun yollarının yüksək sinifli yollara qoşulması isə naturaya uyğun – birləşmələrin şərti işarələri ilə və onsuz göstərilir.

104. (151-153) Avtobus, trolleybus dayanacaqlarının nişanları və yol göstəricilərinin şərti işarələri elə çəkilməlidir ki, onların oturacağı, əsası yol nişanı tərəfdə obyektin həqiqi yerləşdiyi istiqamətdə olsun.

Əgər avtobus və trolleybus dayanacaqları yolun hər iki tərəfində qarşı-qarşıya yerləşirsə, onlardan birinin göstərilməsi kifayətdir.

Kilometrik dirək və daşların şərti işarələri o yerdə qalınlaşdırılmış ştrixlə yolun işarə xəttinə perpendikulyar çəkilir ki, orada dirək və ya daş yerləşdirilmiş olsun. Yolun işarəsində dirək və ya daş ştrixi xətlərin ortasına qədər gətirilir. Yollarda tökmə torpaq və qazmaların təsviri zamanı isə dirək və ya daş işarələrinin ştrixləri iki dəfə qalınlaşdırılır. Lakin tökmə təpə və qazmaların işarələrində (ancaq bir xətt) ştrixdən hər iki tərəfə 0,5 mm azaldılır, qırılır. Dirəklərdə yerləşdirilmiş kilometr yazıları isə xəritədə ancaq oriyentirlər az olduqda təkrarlanır.

105. (154, 155, 159) Çoxcərgəli ensiz ağac və kol zolağının yol, çay, kanal və ya arx boyu xəritədə göstərilməsi üçün 344, 345 və 364 sayılı şərti işarələr tətbiq edilir. Onlardan fərqli olaraq xiyaban şəklində bir-iki sıradan ibarət ağac və kollara ətraf əkmələr, həmçinin onlara uyğun təbii bitkilər 154 (3) və 154 (4) sayılı şərti işarələrlə təsvir edilir. Əgər xətti obyektə paralel əkilmiş ağaclar arasındakı məsafə xəritə miqyasında əks olunmağa imkan verməzsə, onda yol, kanal kənarı ilə cərgə kimi tam əkilmiş ağaclar 0,6 mm diametrində dairəciklərlə hər 0,2-0,3 mm-dən bir çəkilir. Birtərəfli əkmə bitkilərin təsvirində kənar dairəciklər ağacların həqiqi mövqeyinə uyğun çəkilir, qalan dairəciklər isə onların arasında 4-6 mm-dən bir bərabər yerləşdirilir. İkitərəfli əkmələrdə isə dairəciklərin şərti işarələri şahmat qaydasında yerləşdirilir.

106. (155, 156, 158, 159) Eyni yüksəklikdən keçən şose və ya qrunut yollarının kəsişmələri aşağıdakı qaydalara əməl edilməklə çəkilir:

– iki xətlə təsvir edilən yolların işarələri qarşılıqlı olaraq qırılırlar (kəsilirlər).

– bir xətlə təsvir edilən yolların şərti işarələri, iki xətlə təsvir olunan yolların şərti işarələri ilə kəsildikdə qırılırlar.

– bütün növ avtomobil yollarının şərti işarələri dəmiryollarının şərti işarələri ilə kəsildikdə qırılırlar.

Müxtəlif yüksəkliklərdən keçən yollar kəsildikdə aşağı yüksəklikli yolun şərti işarəsi ilə kəsilirlər.

107. (161) İki xətlə təsvir edilən dağ yollarında dik enişli və yoxuşlu (8% və daha çox olan – 77saylı izaha bax) hissələr radiusu 25 m-dən az olan döngələr fərqləndirilməlidirlər. Əgər yolun dik yoxuşlu (enişli) hissəsinin xəritədə uzunluğu 1 sm və daha çoxdursa, onda diklik işarəsi təxminən 0,5 sm-dən bir çəkilir (qıraqdakı-dik yoxuşun əvvəlində və axırında). Bu zaman işarənin ucu həmişə yoxuş tərəfə istiqamətləndirilir. Dağlıq və başqa rayonlarda, yolun yaxın məsafələrdəki bir neçə döngəsinin radiusu 25 m-dən azdırsa, onda şərti işarə hər döngənin yanında yox, yolun bu cür hissəsinin yanında çəkilir.

Hidroqrafiya işarələrinə izahlar

108. (162, 171, 174, 178) Çayların və göllərin sahil xətləri suyun orta səviyyəsinə uyğun olmalıdır. Belə ki, su anbarının sahil xətti – normal üfüqi qalxma xətti ilə, dənizin sahil xətləri isə ən yüksək qabarmalarda sahildə su səviyyəsinin (o olmadıqda ləpədöyən xətləri) xətləri ilə üst-üstə düşməlidir.

Bəzən fəaliyyət göstərən su anbarlarında suyun səviyyəsi illərlə layihədəki normal üfüqi yüksəklik səviyyəsinə (NÜY) çatmır. Belə su anbarlarını əks etdirəndə faktiki sahil xətləri yüksəkliyinə çatan əks

etdirilir (hidrotexniki xidmətçilərin göstərişi ilə). Su anbarlarının sərhədləri, sahələri NÜY-də 178 sayılı işarə ilə verilir. Bu xəritədə və xidməti kitabçalarda qeyd edilməlidir.

109. (162, 164, 169, 171) Çayların və göllərin su səviyyəsinin yüksəklikləri bir qayda olaraq xəritədə suyun orta səviyyəsinə gətirilməklə verilir. Əlavə tələblə su səviyyəsinin yüksəkliyi faktiki ölçməklə verilə bilər. Bu halda suyun səviyyəsinin xarakteristikası kəsr şəklində göstərilir: surətdə – faktiki yüksəklik və onun ölçülmə tarixi, məxrəcdə isə – orta qiyməti (yəni suyun orta səviyyəsi). Su səviyyəsinin yüksəkliyi (0,1 m dəqiqliyində) su axınının hər 10-15 sm-dən bir – xəritədə sahəsi 1 sm² və daha çox olan sututarlar (az təsadüf edilənlər üçün isə sahəsindən asılı olmayaraq) yazılmalıdır.

110. (163) Mövsümlə əlaqədar suyu olan çayların və göllərin xarakteristikası əlavə tələblə xəritədə (yataq boyu və ya suyun üz səthinin təsvirində) mövsümün son ayları göstərilir ki, məhz bu vaxt çayın və ya gölün suyu olur. Məsələn: III – VI (bax: 248 sayılı şərti işarə).

111. (166) Təhlükəli dəniz sahilləri (naməlum təhlükəli) ancaq müasir naviqasiya xəritələri əsasında göstərilir (sahillərin naturada eni 20 m və daha çox olduqda).

112. (167) Mövcud işarələr dəniz sahilləri boyu qabarma-çəkilmə zolağı və su anbarlarının işləməsi (yəni səviyyənin dövrü olaraq enməsi) nəticəsində quruyan sahil zolaqlarının təsvirində tətbiq edilir. Bu zolaqlar həmçinin sahil dayazlıqları (165 sayılı işarə) xəritənin miqyasında eni 2 mm və daha çox olduqda göstərilir. Onların veyilməsi zamanı hidroqrafik *katrmaterialların* və hidrometeorologiya xidməti xəbərlərinin istifadəsi vacibdir. Dəniz akvatoriyasının təsvirinə

qabarmanın həcmi xarakteristikası üçün sahil xətlərinə paralel (göy rənglə) yazı verilir: Qabarmanın orta *həcmi... m*.

O rayonlarda ki, qurudulma zavodlarının təsvirində yol olmayan sahillərdən suyun çəkilməsi ilə keçmək mümkündür, uyğun yazılar verilir (Məsələn: *çəkilmə vaxtı avtomaşınla hərəkət etmək mümkündür*).

113. (169) Xəritənin miqyasında təsvir edilməyən, eni 1,5 mm və daha çox olan *çimərliksiz* sıldırım sahilli çayın (göllərin, su anbarı körfəzinin) göstərilməsində uçurumların işarələri sahil xəttinin işarəsi ilə birləşdirilir və göy rənglə vreyilir. Əgər çimərliksiz uçurumun proyeksiyası xəritədə eni 1 mm və daha çoxdursa, onda sahil xətti də, uçurumun yuxarı kənarı da təsvir edilir. Belə halda şərti işarənin ucları və uzunluğu uçurumun proyeksiyasına uyğun olmalıdır.

114. (171) Çaylar iki xətlə təsvir edildikdə hər xəttin qalınlığı 0,1 mm, o xətlər arasındakı məsafə isə ən azı 0,3 mm olmalıdır. Çayın dərinliyi suyun orta səviyyəsində onun ən dərin yerindəki ölçmələrlə göstərilir. Bu zaman dərinlik 5 metrə qədər olduqda metrin onda biri dəqiqliyi ilə, 5 m-dən çox olduqda isə tam metrle verilir. Dibin qurumu belə hərfi indekslərlə xarakterizə edilir. *D* – *daşlı* (*qayalı süxur çıxıntıları, iri daşlar*), *B* – *bərk* (*çaqıl daş, düz manolit, bərk gil*), *Q* – *sıx qum*, *P* – *palçıqlı* (*özlü qum, özlü gil*). Xəritədə bir xətlə çəkilən su axınının yanında axma *sürəti* göstərilmir. Başqa su axarlarında səthi axma sürətinin xarakteristikası (m/san ilə) axın istiqamətinin oxu kəsiyində təxminən 10 sm-dən bir mənbələrdə, qolların mənsəbləri və xəritənin çərçivəsi yanında yerləşdirilir.

115. (172) Növbə ilə dəyişməklə quruyan və qurumayan yataq hissələrində su sahillərinin axarları qapanmaqla göstərilir, yataq isə başdan-başa mavi rənglə verilir.

116. (174) Göllərin və nohurların sahələri xəritə miqyasda 1mm² və daha çox olduqda xəritədə göstərilir. Müalicəvi və sənaye əhəmiyyətli şirin su anbarları susuz rayonlarda və oriyentir əhəmiyyətli su anbarlarının hamısı həcmələrindən asılı olmayaraq həmçinin lazım gələrsə, ölçülərini bir qədər artırmaqla göstərilməlidir. Xüsusi adı olan, duzlu və acı – duzlu göl və çaylardan sonra qısaldılmış izahedici yazılar yerləşdirilir. Məsələn: *Masazır gölü (duz)*.

117. (175-177) Şəlalələr xəritədə iki şərti işarə ilə təsvir edilir. Belə ki, çayın eni 20 m-dən az olarsa, köndələn qalın xətlə; çayın eni 20 metrədən çox olduqda isə «pipik»lə göstərilir.

Xəritənin miqyasında təsvir edilən şəlalənin işarəsində «darağın» konfigurasiyası (yuxarı kənarı) naturaya uyğun, «pipik»lərin ucu isə suyun tökülən tərəfinə istiqamətləndirilir.

Astanalar – kandarlar (çayın dibindəki köndələn daş təpələr) çayın eni 3 m-dən 20 m-ə qədər olduqda qalın köndələn xətlə, 20 m-dən çox olduqda isə üçbucaq şəkilli işarələrlə təsvir edilir. Əgər kandarların uzunluğu axma istiqamətində xəritənin miqyasında 1 mm və daha çoxdursa, onda köndələn xətlər bərabər olaraq 1,0-1,5 mm-dən bir verilir. Bu zaman qıraq köndələn xətlər kandarın əvvəlinə və sonuna uyğun olmalıdır.

Uzunluğu xəritənin miqyasında təsvir edilən, enli çaylarda (20 m və daha çox) kandarların yanında kənar şərti işarələr elə yerləşdirilməlidir ki, kandarlı hissənin sərhədi qeyd edilsin. Bu vaxt işarənin oturacağı müxtəlif səmtə yönəlməlidir.

118. (178) Böyük çay və göllərin daşmaları nəticəsində su basan zolağın eni 1 km-dən az, daşma müddəti isə iki aydan çox olduqda onlar xəritədə əks olunurlar. Su basan sahələrdə relyef və konturlar

adi qayda ilə verilir. Tikilməkdə olan su anbarları xəritədə 178 sayılı şərti işarə ilə qeyd olunur və ona əlavə olaraq vərəqin çərçivəsindən kənarında uyğun izahlar da verilir. Məsələn: *1 May su anbarının su basan zonası (layihə materiallarına əsasən göstərilib)*. Əgər daşma sahəsi (su basan) xəritədə bütöv trapesin dördü birindən çoxunu tutarsa, onda onların ştrixlənməsi aparılmır. Bunun əvəzinə xəritədə uyğun xətt boyu yazı verilir (nəşr zamanı göy rənglə): daşmanın sərhədi və ya layihələşdirilən (tikilməkdə olan) su anbarının sərhədi. Həmçinin çərçivədən kənarında daşmanın konturunun ştrixlənmiş sxemi yerləşdirilir. Əgər trapesin bütün sahəsi daşmada su ilə örtülübse, onda su basmalarının xarakteristikası da məhdudlaşdırılmaqla çərçivədən kənarında uyğun yazılarla verilir.

119. (179-187, 189) Dəniz naviqasiyası və başqa hidroqrafik xəritələr, habelə sahilyanı ölçmə materialları mövcud olduqda topoqrafik xəritələrdə verilmiş bu işarələr, dənizin sahilyanı sahələri trapesin çərçivəsinə daxil edilməklə, göstərilir. Suüstü, sualtı və quruyan daşlar, həmçinin dənizdə sahil boyu qayaların və riflərin naturada yerləşməsi xəritədə seçimlə verilməlidir.

Əgər dənizin dərinliyi 20 m-dən azdırsa – 0,1 metr dəqiqliyində, 20-50 m olanda – 0,5 metr dəqiqliyində, 50 m və daha çox olduqda isə – 1 metr dəqiqliyində dərinlik işarəsi yanında yazılar verilir.

120. (188) Xəritədə su bitkilərinin işarəsi dəniz sahilində yosunların göstərildiyi kimi çayların və göllərin su səthinin su bitkiləri ilə örtülməsində də o cür tətbiq edilməlidir.

121. (190) Üzən ağac yığıntısına kontur verilmir. Belə olduqda yığıntının kiçik sahəsi xəritədə şərti işarənin üç və daha çox cizgilərlə əks etdirilir.

Hidrotexniki və su nəqliyyatı obyektlərinin işarələrinə izahlar

122. (191-195) Bir qayda olaraq daimi suvarma, su ilə təmin etmə və qurutma kanallarının hamısı xəritədə əks olunurlar. Kanallar və arxlar (yerüstü, yeraltı, tikilən, quru) naturadakı enindən asılı olaraq bir və ya iki xətlə təsvir edilirlər. Xəritənin miqyasında bir-birindən 2 mm-dən az məsafədən keçən kanallar seçmə üsulu ilə göstərməlidir. Kanallaşdırılmış çay hissələrinin, arxların, kanalların işarələrində düz xətlər xətkəşlə, dəqiq döngə küncləri isə düzəldilmədən naturaya uyğun verilir. Kanallardan fərqli olaraq çayın kanallaşdırılmış hissələrində də çayın başqa hissələrində olduğu kimi eyni xarakteristika verilməlidir.

123. (191, 198) Xəritədə iki xətlə təsvir edilən kanal və arxların yanında üst səthin eni və dərinliyi göstərməlidir. Əlavə tələblə, torpağın meliorasiyası üçün planalmada yazının surətində enin iki göstəricisi verilir – üst səthin eni və dibin eni.

Meliorasiya kanalı və arxları üçün dərinlik göstəricisi kimi onların ən aşağı sahil kənarının səviyyəsindən kanalın eninə profilinin mərkəzində şaqul ilə dibin səviyyəsinə qədər məsafə qəbul edilir. Sahil kənarının ən aşağı səviyyəsində, kanalın səthi, yuxarısı ilə sahillər arasındakı məsafə en kimi qəbul edilir. Xəritədə çəkilən kanal və arxların şərti işarələri onların üst səthlərinin en yazı göstəriciləri ilə uzlaşdırılmalıdır. Çox dik süni çimərliyi olmayan, uçurumlarda (qazmalarda) xəritə miqyasında eni 1,5 mm və daha çox olan kanalları sahil boyu su səthi birbaşa qazmanın işarəsinə qədər rəngləne bilər. Ən böyük kanallar sahil xətlərinin orta su səviyyəsinə və həmçinin

naturaya uyğun qazma işarələri və ya damba ilə su səviyyəsindən yuxarı bütün sahil yamacları ilə göstərilir. Axının istiqaməti, dövrü olaraq dəyişən kanalların təsvirləri əks tərəflərə istiqamətlənən iki oxla göstərilməlidir.

124. (192, 248) Açıq kanallar, arxlar, su anbarları, həmçinin hovuzların yanları və dibləri betonla, döşəmələrlə və başqa növ bərkitmələrdən olarsa, onda bunlar qara nazik xətlərlə, «kəbələnmiş» və ya «haşiyələnmiş» obyektlərin uyğun işarələrinin xarici konturu ilə və bərkitmə materialını xarakterizə edən qısaldılmış yazılarla xəritədə əks etdirilir. Çox dik və ya bərkidilmiş şaquli yamaclarda beton işarəsinin qara nazik xətləri sahil xətlərinin əvəzinə verilə bilər. Onda su səthinin mavi rəngli işarəsi qara xətlərə qədər rənglənir.

125. (193) Yeraltı drenaj şəbəkəsi ancaq əlavə tələblə, şərti işarənin tək bir xətti ilə xəritədə göstərilir.

126. (195) Quru kanalların işarələri yanğın əleyhinə, fəaliyyətsiz meliorasiya, atılmış tikinti və sair arxların (suvarma şəbəkəsi arxlarından artıq suyu axıdan arxlardan başqa), həmçinin ensiz xəndəklərin, keçmişdə səngər olanların isti havada, çox vaxt da suyu olmayanların sərhədlərini göstərmək üçün tətbiq olunur.

Naturada eni və dərinliyi 1 m və daha çox olan, xəritə miqyasında isə uzunluğu 1 sm və daha çox olan quru arxların hamısı göstərilir.

Relyefin kəsmə yüksəkliyi 1 m və dərinliyi 0,5- 1 m olan quru arxlar xəritədə əks olunurlar. Oryentir əhəmiyyətli arxların hamısı ölçüsündən asılı olmayaraq xəritədə əks olunmalıdırlar.

127. (194,196, 197, 388) Hündürlüyü 1 m və daha çox olan bəndlər (relyefin kəsmə yüksəkliyi 1 m olan xəritələrdə – əgər bu

obyektlərin hündürlüyü 0,5 m və daha çox olarsa) göstərilir. Dambaların uzunluğu xəritə miqyasında 3 mm və daha çox olarsa, xəritədə əks olunurlar. Dambanın ölçüsündən asılı olaraq və onun təpəsinin kanaldan durumuna əsasən dambaların şərti işarələri bir və yaxud iki xətlə çəkilir. Bir halda ki, analogi tərzdə arxlar göstərilir, bəndlərdən keçən belə obyektlərin fərqlərinin verilməsi üçün suyun səviyyəsinin və yüksəkliyinin, arxların xarakteristikasının və bəndlərin hündürlük yazılarının uyğun olaraq yerləşdirilməsi lazımdır. Yer olarsa, izahedici yazının tətbiqi məqsədəuyğundur – *arx yamacla*. Çəltik plantasiyalarında mərzbudama bəndləri xəritədə bir nazık (0,1 mm) xətlə göstərilir. Tikilən kanallar və arxlar boyu dambaların və bəndlərin şərti işarələri hissə-hissə yox, bütöv verilir.

128. (199, 200) Şərti işarələr cədvəlində verilmiş subölüşdürücü qurğulardan o tətbiq edilir ki, bu onun yerdəki növünə daha uyğun olsun və su ayırmalarının istiqamətini əks etdirsins. Miniklə keçilməsi mümkün olmayan subölüşdürücü qurğuların işarələri 0,3 mm qalınlığında xətlə çəkilir. Eni 1 mm və daha çox olan kanalların təsvirində yan qalınlaşdırılmış xətlər kanalın şərti işarəsinin daxili tərəfi ilə çəkilir, eni az olduqda isə xarici ilə. Bir və ikiterəfli suayırma qurğu işarələrinin qabarıq tərəfi kanaldan aşağı su axınına istiqamətləndirilir. Onun işarəsinin yanında tənzimləyicinin seçilməsi lazım olduqda izahedici yazılar yerləşdirilir: (*tənz.*)

Subölüşdürücü qurğuların və körpülərin birləşməsini xəritədə göstərəkən onların miqyasda istifadə edilən işarələri bir-birinə sıx olaraq verilir. Bu, yer çatışmazlığı ilə əlaqədar olduqda, subölüşdürən qurğunun işlək hissəsinin işarəsi 0,5 mm qalınlığında xətlə çəkilir və

uyğun yolların şərti işarələrini ona qoşurlar (yol işarəsi ilə subö-lüşdürən qurğu işarəsi arasında 0,2-0,3 mm ara saxlanılır).

129. (202, 203) Təbii və süni maneələrin keçilməsi üçün xüsusi qurğulu kanal (arx) hissələri dyukerlərin və akvedukların işarələri ilə göstərilir. Dyuker – yarğanın dibi ilə çayların, yolların altından eninə qazmalarla əyri boru görünüşündə çəkilir. Akveduklar – dayaq əsaslı, körpülərdən ibarətdir. Xəritənin miqyasında istifadə edilən uzun dyukerlər yeraltı su kəmərinin şərti işarələri ilə təsvir edilir və izahedici yazılarla qeyd olunur: (*dyuker*). Cədvəldə verilmiş akvedukların göstərilməsi zamanı kanalın enindən və növündən (su kəməri, nov, kanal) asılı olaraq ən əlverişlisi seçilir.

130. (205) Mövcud işarə nəinki boru üzərindən keçən su axınının əks etdirilməsi üçün, hətta yol kənarındakı qurğuların, torf hasilatında arxların keçmələrində, çəltik plantasiyalarında və s. verilməsində də tətbiq edilir.

131. (206-210) Keçilən bəndlərin göstərilməsində, keçilməyən bəndlərdən fərqli olaraq onların təsvirinin qıraqlarında «bığ» çəkilir (bəndin oxuna 45° bucaq altında). Suüstü bəndlərin uzunluğu xəritənin miqyasında 1 sm və daha çox olduqda işarələrin yanında aşağıdakılar yazılır: qurğunun materialı; bəndin yuxarısı ilə eni və uzunluğu (metrlə); yuxarı və aşağı byefflərin su səviyyəsinin yüksəklikləri sualtı bəndlər üçün – yalnız suyun aşağı və yuxarı byefflərinin yüksəklikləri. Bəndin tikinti materialı qısaldılmış yazılarla verilir. *bet.-beton, Bet-Torp.* – beton – torpaq, *A* – ağac, *A – Torp.* – ağac-torpaq, *DB* – dəmir-beton, *Torp.* – torpaq, *D-* daş, *M* – metal. Pipiklərinin eni (şanaları) 6 m-dən artıq olan bəndlərin şərti işarələri xəritə miqyasında çəkilir. Torpağın meliorasiyası üçün planalmada bəndlərin pipiklərinin

(şanalarının) yüksəkliyi göstərilir. Əlavə tələblə bəndin gövdəsində su buraxmaq üçün borular da təsvir edilə bilər.

132. (208) «Tam bağlı» bəndləri xarakterizə edən yazıda yüksəklik bəndin ən aşağı bünövrə nöqtəsinə müvafiq olmalıdır. Su basmış tək ağaclar kiçik dairəciklərlə əks etdirilir: - 350 sayılı şərti işarə ilə; su basmış meşə sahələri isə – 325 sayılı şərti işarənin böyük dairəcikləri ilə suyun səviyyəsinin təsvirində yerləşdirilir. Belə olduqda xəritədə konturların xətləri verilmir, amma kənar nişanlar elə yerləşdirilir ki, onlar su basmış sahənin sərhədini əks etdirdin.

133. (212-214) Şlüz darvazalarının (çəftələrinin) şərti işarələri onların naturada yerləşməsinə uyğun verilir və ucu – çayların və ya kanalların axınının əksinə istiqamətləndirilir. Əgər şlüzün darvazasının üzərində körpü qurulmuşdursa, belə halda onların işarələri uyğunlaşdırılaraq verilir. Xəritə miqyasında əks olunması mümkün olmayan şlüzlərin şərti işarələri o hallarda tətbiq edilir ki, şlüzlərin darvazaları arasındakı məsafə 20 m-dən az olsun. Şlüzlərin xarakteristikası əsas şlüz sisteminin gedişi boyu verilir və şlüzün kameralarının miqdarı göstərilir. Əgər onlar iki və daha çoxdursa, onda ən kiçik kameranın uzunluğu metrle, darvaza minimal eni və darvazanın astanasının minimal dərinliyi göstərilir. Məsələn:

$$2 \frac{90 - 30}{3,5}$$

Çoxkamaralı şlüzlərin daxili darvazaları o hallarda əks etdirilir ki, bu darvazalar arasındakı məsafə xəritədə 2,5 mm və daha çox olsun.

134. (215-220) Daşdan, betondan, dəmir-betondan və ağacdən olan sahillər, bərkidilmiş sahillərin yamaclarının uzunluğu xəritə

miqyasında 3 mm və daha çox olduqda göstərilir. Yamacların davamlılığı üçün bərkidilmiş üfüqi qurğu – üfüqi meydançadır (220 sayılı şərti işarə).

135. (221) Suölçmə postlarının şərti işarələrinin yanında, bir qayda olaraq suyun səviyyəsinin yüksəkliyi verilir – suyun orta səviyyəsi üçün (yayın ortası) çoxillik orta səviyyə götürülür. Suölçən postlar təsvir edildikdə əsas komplektə daxil olan reperlər də imkan olduqda göstərilir (müvəqqəti reperlərdən başqa).

136. (222) Körpülərlə təchiz edilmiş yanalma körpülərin (sərnişin debarkader platforması) onların həqiqi ölçülməsinə və ümumi şəklinə uyğun olaraq xəritə miqyasında təsvir edilir. Yanalma körpülərinin konturları qara nazik xətlə çəkilir və mavi rənglə rənglənmir.

137. (223) Dalğaqrıranlar, yanalma körpüləri (pirslər) xəritədə onların faktiki ölçülərinə və naturada ümumi şəklinə uyğun olaraq göstərilir.

138. (224) Lövbərsalma dayanacaqları – gəmilərin daimi dayanıqlığı, əsasən sahilə yaxın (buxtalarda, reyddə) akvatoriyada yerləşir. Onlar çox vaxt naturada buylarla (siqnal üzgəci) və ya çəlləklərlə tərtib edilirlər. Elə bu şərti işarələrlə də (sahil xətləri ilə su məkanının təsvirində yerləşdirilən) dayanma məntəqələri və qurğusuz körpülər təsvir edilirlər.

139. (226) Dalğaqrıranlar, traverslər, qalaqlar onların həqiqi ölçüsünə və ümumi şəklinə uyğun bir şərti işarə ilə xəritənin miqyasında təsvir edilirlər. Amma bu obyektlərin təsvirinin uzunluğu xəritədə 1 mm və daha çox olmalıdır. Hətta naturada qısa olsalar da belə bir-birinə yaxın yerləşən qalaqlar isə seçilməklə göstərilir (təxminən 2 mm-dən bir).

140. (227, 229, 230, 232-234) Bu obyektlər adətən dəniz naviqasiya xəritələrinə əsasən topoqrafik xəritələrdə göstərilir. Bunların bəziləri birbaşa verilə bilər. Məs., aerofototəsvirlər əsasında.

141. (227) Xüsusi göstəriş olmadan dəniz kanallarının naviqasiya təchizatı vasitələrinin təsviri tələb edilmir.

142. (231) Çayların, göllərin, su anbarlarının və dəniz sahilləri boyu naviqasiya işarələrindən oriyentir əhəmiyyəti olanlar topoqrafik xəritələrdə ona görə təsvir edilir ki, gəmi hərəkəti dəyişsə də belə, onlar naviqasiya dövründə yerlərində qalaraq orada uzun müddətə dayanırlar.

143. Quru doklar, ellinqlər və sliplər (gəmini qaldırmaq üçün çəkmək üçün qurğu) xəritədə onların həqiqi ölçülərinə və ümumi şəklinə, yeni xarici konturuna və əsas daxili planlaşdırma ünsürlərinə (detallarına) uyğun göstərilir. İşarələr izahedici yazılarla müşayiət edilir: (*док, ellinq, slip*).

Su təchizatı obyektlərinin işarələrinə izahlar

144. (235, 236, 238, 239) Yaşayış məntəqələrinin kənarından çəkilmiş su kəmərlərinin hamısı xəritədə təsvir edilir. Suyu az olan dağətəyi rayonlarda kəhrizlərin (fəaliyyətdə olan və fəaliyyətsiz), qurultularını yığıb yer səthinə çıxaran yeraltı qalereyaların hamısı göstərilir. Xəritədə kəhrizlərin şərti işarələrinin dairəcikliyi bir-birindən 1,2 sm məsafədə yerləşdirilir.

145. (237) Su ötürmək üçün novlar və novalçalar xəritədə təsvir edildikdə, onların dayaqları naturaya uyğun (lazım olduqda seçməklə) verilir.

146. (239-241) Suyu olmayan və quraq rayonlardakı quyuların hamısı xəritədə göstərilir. Seçim ancaq onların çox olan yerlərində aparılır. Quyulardan əsaslarını ayırırlar (ən çox su tutumu olanı, keyfiyyətli suyu və oriyentir əhəmiyyətlilərini). Xəritələrdə su ilə təmin edilmiş rayonlarda yaşayış məntəqələrindən kənarında olan quyuların hamısı, yaşayış məntəqələrində isə ən vacibləri boş sahələrdəki ilə göstərilirlər.

Quyuların işarələrinin yanında (yaşayış məntəqələrinin əhatəsində – qrafiki imkan olduqda) yazılır: yer səthinin yüksəkliyi, suyun səviyyəsinə qədər dərinliyi və dibinə qədər (metrlə), duzlu və ya acı-duzlu. Quyuların yanında isə onun keyfiyyət xüsusiyyətləri (*duz.. a.-duz*) yazılır. Az duzlu su quyuları, şirin sulu quyulara aid edirlər. Suyu olmayan və quraq rayonlarda quyular quru və batmış quyulara ayrılırlar və izahedici yazılarla (*quru və bat.*) və onların fəaliyyətdə olduğu aylar göstərilir, hansılarda ki, bütün il boyu su olur. Məsələn: *IV-VI*. Əsas quyuların yanında su sərfi (litr/saat) göstərilir. Xüsusi adda quyunun işarəsinin yanında, xəritə miqyasında təsvir edilməyən tikili daxilində və nasoslu quyuların işarəsi yanında qısaldılmış *q.* (*sətir hərfi ilə*), oriyentir əhəmiyyətli quyunun işarəsi yanında isə – *Q* (böyük hərflə) yazılır. Başqa quyuların hamısının işarələri üçün göstərilmiş qısaltmalar işarələrə əlavə olaraq nəzərdə tutulmur. Drenaj quyularını ayırmaq lazım gəldikdə onlar 240 sayılı şərti işarə ilə göstərilərək (*Dr.*) izahedici yazı ilə verilir.

147. (241, 244) Əlavə tələblərdən asılı olaraq mexaniki su çıxarma quyularının yanında suyun səthinə və dibinə qədər dərinliyi metrle verile bilər. Bu quyuların işarələrinin yanında naturaya uyğun (o

cümlədən suçixarma qurğulu artezian quyularının yanında) *nasos* və *ya suçix*. izahedici yazılar verilir.

148. (242-244) Küləklə işləyən mühərrikli quyular və artezian quyuların hamısı xəritədə əks olunurlar. Artezian quyuları işarəsinin yanında yer səthinin səviyyə yüksəkliyi, debiti litr/saatla göstərilir. Duzlu və acı-duzlu suyu olan quyuların yanında isə suyunun keyfiyyəti haqqında yazı verilir. Quyular üzərində qurulan çardaqlar xəritədə göstərilmir. Bir tikilidəki quyu, qüllə və suçixaran, xəritədə qülləli tikili kimi təsvir olunur və imkan olduqda onları xəritədə kombinasiya edərək izahedici yazı ilə verilir (*su, suçix. q.*).

149. (247) Səyyar nasosların dövrü qurulma nöqtələri (məs. kanal ayrılan və ya çaylardan boru kəməri ayrılan yerlərdə, su tutarlarında və s.) uyğun olaraq yerləşdirilməklə onlar üçün təyin edilmiş izahedici yazılar da verilir.

150. (248) Təchiz edilmiş açıq və örtülü su anbarları, hovuzlar, yağış çalaları, yağış və qrunt sularını toplamaq üçün qurğular və bunlara bənzər başqa obyektlər, onların həqiqi ölçüləri ilə xəritənin miqyasında təsvir edilir, həm də açıqlar – su tutarlarının işarələri ilə, örtülülər isə mövcud tikililərin işarəsi ilə və izahedici yazılarla verilir. Xəritə miqyasında təsvir edilməyən, lakin qeyd olunan obyektlər miqyasdan kənar tək bir şərti işarə ilə göstərməklə yanaşı, həm də yerli adlara uyğun izahedici yazılarla qeyd edilir. Məsələn: (*hovuz, çarhovuz, nohur* və s.) və *ya (su anb.)*.

Suyu olan, amma bütün il boyu suyu olmayan quraq rayonlarda olan qurğuların işarələrinin yanında aylar ona görə göstərilir ki, məhz həmin müddətdə su anbarı fəaliyyətdə olur. Dambaların və bu obyektlərin ətrafındakı bəndlər adi qayda ilə əks etdirilir. Bu qayda ilə

müxtəlif durulducu qurğular da xəritədə göstərilirlər. Onların işarələri «*durulducu və ya durul.*» izahedici yazılarla qeyd olunurlar.

151. (249) Əyri xətti təbii mənbələrin (qaynaqların, bulaqların) şərti işarələrində onların naturada axma istiqamətlərinə uyğun çəkilir. Yaşayış məntəqələrinin kənarındakı mənbələrin işarələrinin yanında yer səthinin yüksəkliyi yazılır. Bundan əlavə, tərkibi təyin edilməmiş mineral su mənbələrin işarələri yanında *min.*, tərkibi təyin edilmişlərdə isə «*qəl. kük., karb.*» və s. yazılar verilir.

Adi su mənbələrini (çəşmə) və ya (bulaq.) ətraf mühətdən fərqləndirmək lazım gələrsə, bu zaman onların işarələri yanında yerli terminologiyaya uyğun yazılar da verilir. Quraq və susuz rayonlarda əsas mənbələr üçün xəritələrdə onların debiti litr/saatla göstərilməlidir.

Körpülərin və keçidlərin işarələrinə izahlar

152. (155, 156, 158, 252-265, 267.) Körpünün şərti işarəsinin eni xəritənin miqyasında körpünün həqiqi eninə uyğun olmalıdır (ən az təhriflə – 0,8 mm). Dəmiryollarında, avtostradalarda, yaxşılaşdırılmış və adi şoselərdə, yaxşılaşdırılmış qrunut yollarında körpülər təsvir edildikdə, körpünün şərti işarəsinin eni yolun şərti işarəsinin enindən az olmamalıdır. Uzunluğu 13 m-dən çox olan körpülər üçün qəbul edilmiş şərti işarənin uzunluğu naturada onların həqiqi ölçülərinə uyğun olmalıdır. Körpü təsvirinin qırıq-qırıq («*biğ*») xətləri onun uzunluğuna əlavə olunmadan körpü işarəsinin xəttinə 45° bucaq altında çəkilir. Bəzi hallarda, xəritədə yer çatmadıqda, bir-iki xətti çəkməməyə icazə verilir (bax 155 sayılı şərti işarəyə). Xəritədə təsvir edilən körpülərin şərti işarələrinin uzunluğu, onların xəritədə yerləşdirilən xarakteristikası ilə uzlaşdırılmalıdır.

Xəritədə aşırımlardakı körpülər tikilmə materialına və konstruksiya xüsusiyyətlərinə görə əks olunurlar. Körpünün sahil dayağının hazırlandığı material belə hallarda nəzərə alınmır. Uzunluğu 13 m-dən çox olan körpünün ara dayaqları (körpünün özülü) naturaya uyğun xəritədə göstərilir. Ağac dirəklər üzərində tirdən tikilən körpülər və sökülüb quraşdırılan körpülərin dayaqları xəritədə göstərilmişdir. Körpülərin sahil dayaqları da xəritədə təsvir edilmir.

153. (40, 41, 155, 156, 252-267) Uzunluğu 3 m və daha çox olan avtomobil, at-araba nəqliyyatı yollarında körpülərin xarakteristikası onun işarəsi yanında kəsrlə göstərilir: surətdə – döşəmənin uzunluğu (sahil dayaqları daxil edilməklə) və işlək hissənin eni (metrlə), məxrəcdə isə körpünün yükötürmə qabiliyyəti (tonla). Gəmiçiliyə yararlı çay üzərindəki körpülərin işarələri yanında suyun orta səviyəsindən körpünün aşırım quruluşunun alt hissəsinədək hündürlüyü göstərilir. Daş, beton, dəmir-beton körpülərin işarələri yanında kəmiyyət xarakteristikasının önündə aşırım tikinti materialı qısaldılmış yazı ilə verilir: (*D*) – daş, (*Bet.*) – beton, (*DB*) – dəmir-beton)

Metal körpülərin xarakteristikasında tikinti materialı (*M-metal*) o zaman göstərilir ki, körpü 262 və ya 267-1 sayılı şərti işarə ilə təsvir edilib. Əgər körpünün yükötürmə qabiliyyəti 100 tondan çoxdursa, bu zaman xarakteristikada 100 tondan çox yazı verilir. Eyni xarakteristikalı körpülər sıx yerləşərsə, onlardan bəziləri buraxıla bilər. Yaşayış məntəqələrində körpülərin işarələri yanında boş yer olarsa, onlara xarakteristika verilir. Dəmiryol körpüləri təsvir edildikdə, uzunluğu 100 m və daha çox olan körpülər üçün də xarakteristika verilir. Bu vaxt tikinti materialı (daş, beton, dəmir-beton və s.), su və ya yerdən körpünün aşırım qurğusunun alt hissəsinədək hündürlüyü, həmçinin

aşırımın uzunluğu metrle göstərilir. Məsələn: (DB10-147) – (hündürlüyü 10 m, uzunluğu 147 m olan dəmir-beton körpü).

154. (258, 267) Buz axını və suyun gur (daşqınlar) vaxtı sökülən körpülərin işarələrinin yanında *sökül.* izahedici yazı verilir.

155. (158, 266, 267) Torpaqların meliorasiyası üçün planalmada körpülərin işarələrində döşəmənin yüksəkliyi verilməlidir. Belə yazılar yer olarsa, körpünün xarakteristikasından ayrı, yaxud ona sıx sağ tərəfdə verilir. Körpünün altından şose yolu keçərsə, eləcə də müxtəlif səviyyələrdə yollar kəsişərsə, bu zaman körpünün işarəsi yanında keçidin hündürlüyü və eni metrle verilir. Məs.: *keç. 6x8. hündürlük – 6, eni – 8.*

156. (268, 272) İki-üç tirdən ibarət müvəqqəti körpücüklər və xırda arxlar üzərindəki piyada keçidləri xəritələrdə göstərilmir.

157. (269-271) Torpağın meliorasiyası üçün planalmada uzunluğu 3 m-dən az olan körpülər və yolun altından keçən boruların xarakteristikası əlavə tələb olduğu halda xəritədə verilir. Yolların altına salınmış boruların kiçik körpülərdən fərqi ondadır ki, birincinin tağ-tavanının və yolun döşəməsinin arasında tökmə qrunտ lay olur, körpülərdə isə onun bütün hündürlüyü boyu tökmə laylar kəsilir.

158. (272-274) Xəritə miqyasında əks olunan piyada körpülərinin bütün döngə və dirsəkləri göstərilir (məsələn: bataqlıqlaşmış hissədən keçən uzun körpü və s.).

159. (275, 276) Bərələrin hamısı xəritədə əks etdirilir. Çayda o marşrutla ki, özü üzən bərə (mexaniki mühərrikli) keçir, naturaya uyğun göstərilməlidir. Məsələn: çayın enini iti bucaq altında, yan keçməklə və s.

160. (277, 278) Xəritədə ancaq daimi qayıq bərələri göstərilir. Çayın eni xəritə miqyasında 4 mm-dən az olduqda qayıq bərələrinin şərti işarələri çayın təsvirinin kənarında çəkilir. Bərə işarəsinin oturacağı («qayığın altı») təxminən cənuba və ya şərqə yönəlməlidir.

161. (279) Enli çayların bərələri təsvir edilərkən işarələrin qırıq-qırıq xətləri onun naturadakı vəziyyətinə uyğun olmalıdır. Çay təsvirinin eni 2 mm-dən az olduqda bərə işarəsinin bir ştrixi verilir.

Bərələrin göstərildiyi yerdə, bir xətlə çəkilən, su axınlarından keçən yolların işarələri kəsilmir. Eni 5 m və daha çox olan çayın bərələrinin təsviri yanında onların xarakteristikası, o cümlədən dərinliyi bərənin ən dərin yerinə uyğun göstərilməlidir.

Bərənin dib qrununun xarakteri qısaldılmış yazılarla 114-cü bəndin izahına uyğun verilir. Bərələrdə suyun dərinliyi və axma sürətinin göstəriciləri, suyun ölçmə dövrünün şərtlərini xarakterizə etməlidir.

Relyef işarələrinə izahlar

162. (280, 281) Su tutarları və iki xətlə göstərilən çay və kanallar, yarıqlar və quru yataqlar, həmçinin süni mənşəli relyef formaları filiz təpələri (bax 40-cı maddəyə) karxanalar, tökmə təpələr, qazmalar və s. istisna edilməklə, bütün topoqrafik obyektlərin təsviri zamanı xəritədə horizontallar çəkilir. Horizontalların yazı rəqəmlərinin oturacağı enişə tərəf, həm də imkan olduqda, xəritənin cənub və ya şərq cərəvəsinə istiqamətləndirilməlidir.

163. (281) Relyefin kəsmə yüksəkliyi 1,5 və 10 metr olduqda hər beşinci horizontal, kəsmələr 2,5 metrdən bir olduqda isə hər onuncu horizontal qalın xətlə çəkilir.

164. (282) Yamacların dikliyindəki dəyişiklikləri göstərmək üçün xəritədə əlavə horizontallar çəkilir və əsas horizontallarla təsvir edilməyən xarakterik formalar qeyd edilir. Beləliklə, qarşı tərəfdə duran yamaclarda da eyni adlı əlavə horizontalların verilməsi məcburidir.

165. (283) Əsas və əlavə horizontallarla göstərilməyən tək-tək relyef formalarını təsvir etmək üçün köməkçi horizontallar çəkilir və sərbəst yüksəklikdə o hesabla verilir ki, səthin mikrorelyefini tam əks etdirsən (çələləri, yalları, təpələri və s.). Belə olduqda buna cavab horizontalların çəkilməsi tələb edilmir. Köməkçi horizontallar isə bir qayda olaraq verilməlidir.

166. (284) Aşılmış yamacların (90° -dən çox) horizontalları relyefin əsas kəsmə yüksəkliyinə uyğun verilir və mütləq qara rəngli qırıq xətlərlə xəritədə uzunluğu 3 mm ştrixlərlə qeyd olunur.

167. (285) Zirvələri, çuxurları, yamacları, az meyilli sahələri əks etdirən və enişlərin istiqamətini göstərən bergştrixlər horizontallarda tətbiq olunur. Xəritə çərçivəsi yanındakı horizontallarda da bergştrixlər çəkilməlidir.

168. (286) Komanda yüksəklikləri xəritənin 2-3 vərəqinə qeyd olunurlar. Bunlar olmadıqda mövcud əhatədə ən yüksək zirvə böyük şriftlə fərqləndirilir.

169. (287, 288) Xəritənin hər vərəqinə düşən yüksəklik nöqtələrinin sayı (miqdarı) planalmanın texniki layihəsi ilə təyin edilməlidir. Bir qayda olaraq ərazinin xarakterik hər kvadrat desimetrində 5-dən 15-ə qədər nöqtə qeyd olunmalıdır. Oriyentir nöqtələrinin yüksəkliyi işarəsiz qeyd edilir.

170. (291) Qaya yarğanlarının hündürlüyü 1 m və daha çox olduqda onlar xəritədə göstərilirlər. Dağ yamacında və ya zirvəsində

olan qaya yarğanlarının nisbi yüksəkliyi onun aşağısının ən yüksək tərəfinə nisbəti kimi təyin edilir (yəni əsas yamacın yuxarı vəziyyəti ilə). Bu nöqtədə də elə yüksəklik tapılır və o qaya yarğanının işarəsinin yanında yazılır.

171. (294) Süni daş sıraları (məzrlərdə yığılmış və s.) xəritədə qara rənglə, yamaclarda tirlərin və ya dağların pipiyində aşınma nəticəsində əmələ gələn daş sıraları isə palıdı rənglə göstərilir.

172. (295) Kötük çıxıntılı bəndlərin birləşdirilmiş işarələrində bəndin nədən ibarət olduğu göstərməlidir (məsələn: *daş. qumlu qrunf, yıxılmış ağaclar* və s.).

173. (296, 297) Uçurumların və sahələrdə bərkidilmiş çıxıntıların (pillələrin) natura dərinliyi (hündürlüyü) 1 m və daha çox, uzunluğu isə 30 m və daha çox olduğu halda göstərilir. Kiçik ölçülü uçurumlar və pillələr ancaq oriyentir əhəmiyyətli olarsa, xəritədə əks olunurlar.

174. (300) Karst çökəklikləri, əhənglik və duz daşlarında çök-mələr, həmçinin yalançı karst formaları, gilli, lyoslu və müxtəlif donmuş – termokarst qruntların diametri xəritədə 2mm-dən az olduqda miqyasdan kənar şərti işarələrlə təsvir edilir. Böyük diametrlili olduğu zaman çimlə örtülü yamaclar horizontalarla, çılpaq dik yamaclar isə uçurum işarəsi ilə göstərilir.

Xəritə miqyasında ifadə edilməyənlərdən başqa öz şərti işarəsi olan bütün belə karst formalarının göstərilməsində izahedici yazıların tətbiqi nəzərdə tutulmuşdur. Məsələn: *karst* (horizontalarla yaxud çalaların işarəsi ilə təsvir edilən qıfların yanında), *gilli karst*, *lyos*, *karst*, *termokrast*.

175. (301) Çox sulu yerlərin və dalğalanma ləkələri dairələrinin şərti işarələri torpağın meliorasiya təminatı üçün kartoqrafik planal-

mada əlavə tələblə tətbiq edilir. Sulu yerlər – isti mövsüm boyu həddən artıq nəmlənmiş «duz nəlbəki»yə bənzər suayıncı yerlərdir. Onlar ərazinin xarakterindən asılı olaraq qapalı horizontallarla və yaxud göy ştrixli konturla və izahedici yazılarla qeyd edirlər. Sovrulma ləkələri isə (deflyasiya oyuqları) mikrorelyef əmələgəlmələri olub, külək eroziyasının ilkin mərhələsini yaradır.

176. (302) Kaha və mağaralara giriş işarələrinin oturacaqları xəritənin cənub çərçivəsinə paralel çəkilir.

177. (305, 306) Çimlə örtülü yamaclar dikliyindən asılı olmayaraq horizontallarla təsvir edirlər. Çimli dik yamaclar çəkiləndə horizontallar arasındakı məsafə 0,3 mm olduqda, onların qovuşmasına yol verilir. Xəritənin miqyasında belə yamacların uzunluğu 1 sm-dən az olarsa, onda qalınlaşdırılmış horizontalların hamısı yox, bir neçəsi çəkilir. Başqa əsas horizontallar dik yamacın təsvirinə çatdıqda qırılırlar.

178. (307) Çimlənmiş pillələrin işarələri (kənarları) horizontallarla təsvir edilməyən və uzunluğu xəritənin miqyasında 0,5 sm və daha çox olan yamacların göstərilməsində tətbiq edilir. Mövcud işarə horizontallarla kəşisə bilər.

179. (308, 309) Quru yataqlar və su oymaları naturada enindən asılı olaraq bir, yaxud iki xətlə çəkilirlər (Çaylar və kiçik çaylar da (bax 171 sayılı işarəyə). Enli (30 m və daha çox) quru yataqların yanında, qəbul edilmiş relyefin kəsmə yüksəkliyindən asılı olaraq sahillər (308 sayılı şərti işarə kimi) uçurumlarla, çimlənmiş pillələrlə və ya horizontallarla göstərilir. Yatağın dibi isə uyğun olaraq çılpəqlənmiş qruntların işarələri ilə (qum, çaqıl daşı) yaxud naturadakı bitkilərin işarəsi ilə təsvir edilir.

Quru yataqların və yarğanların göstərilən enlikdə (yəni verilən miqyasda 3 mm və daha çox olduqda) onların dibi ilə horizontallar çəkilir. Əgər yarğanın hündür uçurumlu yamacı varsa və xeyli uzunluqda «pipiklərlə» (belə yamacların proyeksiyasının həcminə uyğun) göstərilibsə, onda horizontallar ancaq onların talveqləri ilə – səth relyefinin alçaq yeri ilə birləşdiyi hissələrdə çəkilir. Yarğanların və oyuqların hamısının təsviri yanında 5-8 sm-dən bir dərinlik metrle yazılır, ensiz formalar üçün isə onların yuxarısı ilə eni göstərilir (xəritədə kənarların arası ilə 1 mm-dən az olmayan məsafədə). Dərinliyi 1 m-dən az olan yarğanlar üçün əlavə tələblərə uyğun xarakteristikalar metrin onda biri dəqiqliyi ilə təyin edilərək yazılır.

180. (310-312, 473) Xəritədə sürüşmələr naturaya uyğun yarğanların işarəsi ilə və ya onsuz göstərilir. Töküntülər uçurumun işarəsi ilə o halda təsvir edilir ki, onun hündürlüyü horizontallarla relyefin kəsməsindən çox olsun. Əgər uçurum kəsmənin həcmindən azdırsa bu zaman qıraqlar xətlə çəkilir. Xətsiz isə o halda verilir ki, bu qıraqlar səthdə dəqiq olmasın. Töküntü işarələrində horizontallardan bəziləri nazik xətlə ona görə çəkilir ki, onlar qalınlaşdırılmış horizontallara uyğun gəlirlər. Ən çox maili töküntü hissələrinin təsviri zamanı qrafiki imkan olarsa, əsas kəsmə horizontallarının hamısı çəkilə bilər.

Sürüşmə və töküntülərdəki bitki sahələri təyin edilmiş şərti işarələrlə naturaya uyğun göstərilir.

181. (313) Topoqrafik xəritədə qayalı uçurumlar iki üsulla qeyd edilir:

1) onlar üçün təyin edilmiş işarə ilə (əgər xəritə miqyasında uçurumun sahəsi kifayət qədərdirsə);

2) adi uçurumun işarəsini (296 sayılı ş.i.) izahedici yazı ilə uyğunlaşmaqla. Məsələn: *qaya. – az dərinlikli (hündürlükdə).*

182. (315) Yalların işarəsi mürəkkəb bərk süxurdan ibarət silsilənin göstərilməsi üçün tətbiq edilir. Bu halda, onların səthi fərqlənməklə, həm də tez-tez ümumi meyllə uzlaşması pozulur. Yalların ölçülərinə və onun yamaclarının xarakterinə uyğun mövcud silsilələr ensiz ayalı pipiklər kimi və ya «pipikli» bənd kimi uçuruma tərəf, həmçinin nisbi yüksəklik xarakteristikası (metrlə) verilir (bax 170 sayılı izaha).

183. (316) Zirvədə uçqunlar və aşınma materiallarının dağ yamacı və dayaz dərələrlə vadilərə sürüşən qırıntı zolağı (xəritədə uzunluğu 0,5 sm və daha çox) daş çayların şərti işarəsi ilə göstərilir.

184. (317, 319, 323) Fir (bərk qar – buzlaq üçün mənbə) sahələrinin sərhəd işarəsi o zaman xəritədə göstərilir ki, onların qaya və yarğan növündə həddi yoxdur. Fir sahələri və buzlaq dilləri konturlara bölünmürlər.

Buzlaq dillərinin xarici konturları moren və qar uçqunları ilə örtüldükdə və onların təsviri mümkün olmadıqda, buzlaq dillərinin sərhədləri bacardıqca tam dolğunluğu ilə göstərməlidir.

185. (318, 323) Kənar buzlaq çatları xəritədə tam, yerdə qalanları isə seçməklə göstərilir.

Buzlaq quyuları əsasən şaquli, ensiz (10-15 m) və buzlağın daxili boşluğu dairəvi olmaqla bərabər, həm də onun səthindən 10, bəzən 100 metrlelə dərinliyə gedir (buzlağın oturacağına kimi). Buzlaq quyuları qar suları ilə kiçik çayların buzlaq çatlarına termiki və mexaniki təsir nəticəsində əmələ gəlir.

Morenlər başqa çöküntülərlə örtülü deyilsə, topoqrafik xəritələrdə təsvir edilirlər. Buzlaq dilində səthi morenlər və onun yanlarından haşiyələnən (kənarı, ortaları) sonuncu morenlər göstərilməlidir. Yamaclardakı daş-çınqıl tökümləri xəritədə morenlərdən seçilməsi üçün (əsasən o yerdə ki, onlar bir-biri ilə birləşirlər). morenlərin şərti işarələrində nöqtələr və üçbucaqlar seyrək göstərilir.

186. (320, 323) Qar yağıntıları xəritədə o hallarda göstərilir ki, onlar isti dövrdə də ərazidə qalırlar və xəritə miqyasında 10 mm^2 və daha çox sahəni əhatə edirlər.

187. (321) Çayların subasar sahələrində və dərin donma rayonlarında yeraltı suların üzə çıxan hissələrində (və əsasən daimi donmuş) çay və qrunt buz qatlarının əmələ gəlməsi xəritədə müəyyən edilmiş və birləşdirilmiş yazılı işarə ilə – *buz. qat.* (və ya *qrunt buz qat*) o hallarda təsvir edilirlər ki, bu buzlar il boyu ərimirlər. Mövsümü buz qatı kimi yazılar isə o zaman verilir ki, isti dövr ərzində bu buzlar əridikdə talalar əmələ gəlir. Çılpaqlanmış buz talaları bitkisiz hamarlanmış sahələrə bənzəməklə yanaşı, həm də oradan keçən su axını yatağını deformasiyaya uğradır.

Qalın, illik buz qatları təsvir edildikdə (əgər xəritədə 3 sm^2 və daha çox sahə tutursa, eləcə də buzun qalınlığı relyef kəsməsinin yarısından çoxdursa) onların səthi göy rəngli horizontallarla göstərilməlidir.

Mövsümi buz qatının böyük talaları (sahəsi xəritədə 3 sm^2 -dən az olmayan) təsvir edildikdə isə onun xarici sərhədi qoşa göy nöqtələrlə, sahəsi isə naturaya uyğun (*qolları, çaqıl daş* və s.) verilir.

Bitkilərin işarələrinə izahlar

188. (324, 445, 452) Nöqtəli punktirlərlə bitki və qrun konturlarının göstərilməsində bu işarənin nöqtələri elə yerləşdirilməlidir ki, o, konturların bütün bucaq, sərt dirsək və döngələrini əks etdirsən. Əgər sonuncuların sahəsi xəritə miqyasında 1 sm²-dən azdırsa, onda nöqtələri cədvəldə verilmiş ölçülərə nisbətən diametrinin üçdə biri qədər çoxaltmaq və qısaltmaq olar.

Oriyentir əhəmiyyəti olmayan eyni uqodiyalı torpaqların qonşu konturları arasındakı məsafə xəritədə 0,5 mm-dən azdırsa, onları birləşdirmək olar. Kiçik konturları da böyük konturlara birləşdirmək lazımdır.

Xəritədə yarğanlar, oyuqlar, qıraqlar, uçurumlar, sahil xətləri, meşə zolaqları, yollar, tikililər, yerüstü su kəmərləri, hasarlar və siyasi-inzibati sərhədlərin təsvirləri konturların nöqtəli punktirləri ilə üst-üstə düşərsə, onda nöqtəli punktirlərlə konturları qonşu konturlardan ayırmağa ehtiyac qalmır.

Nəşr zamanı biri fon rənglənməsi, digəri isə tor şəbəkəsi üsulu ilə rənglənsə, onda sərhədləri aydın olmayan bitki örtüyünün konturları xəritə orijinalında tədrici keçid şərti işarəsi ilə göstərilir.

Belə ki, seyrək nöqtəli punktir şəklində olan bu işarə (planalma və tərtibat orijinallarında qırmızı rənglə) göstərilən sahələrin keçid zolağının oxu boyu çəkilməlidir. Nəşr zamanı rəngləmə, tor və ya ştrix şəkilli işarələrlə eyni cür təsvir olunan qonşu bitki konturlar (naturada – bir hissədə aydın ümumi sərhədləri, digərində isə tədrici keçid zolağı) olduqda onlar xəritədə belə göstərilir: birinci halda, nöqtəli qara

punktir verilir, ikincidə isə təcrici keçidə uyğun şərti işarələr çəkilir (bax 452 sayılı şərti işarəyə).

189. (325) Planalma orijinalında dairəcik, parlaq tonla rənglənmə şəklində meşə şərti işarəsi ilə ağaclarının orta hündürlüyü 4 metr, həmçinin ərazisi isə xəritədə 10 mm^2 və daha çox olan, az meşəli ərazilərdə isə xəritədə sahəsi 4 mm^2 və daha çox olan meşəliklərin təsviri zamanı tətbiq edilir.

Ümumi ağaclarının 80%-ə qədəri eyni növdən olan meşələr qarışıq meşələr sayılır. Qarışıq meşələrin təsviri zamanı iki əsas ağac növü göstərilir. Bu zaman üstünlük təşkil edən növün adı birinci (yuxarıda) yazılır.

Xəritə miqyasında sahəsi 10 mm^2 və daha çox olan meşə talaları göstərilir. Oriyentir əhəmiyyətli olanlar isə daha kiçik ölçülərdə olanda da təsvir edilirlər.

190. (327) İri meşə sahələrinin xarakteristikası (ağacların növü, orta hündürlüyü, yoğunluğu, aralarındakı məsafə) onların dəyişməsi əks olunmaqla verilir. Lakin bu halda xəritənin hər 1 dm^2 sahəsinə bir-iki xarakteristikadan az düşməməlidir.

Nazik və kiçik (2 sm^2 -ə qədər) meşə konturları, xüsusən az meşəli ərazilərdə ağacların xarakteristikası kontur daxilində yox, onun yanında boş yerdə yazıla bilər. Bu haldan sadələşdirilmiş xarakteristikaların verilməsində də (məsələn: yalnız ağacın növü və rəqəm göstəricisi, yaxud hündürlüyü) istifadə etmək olar.

191. (328) Ağacların bitməsi üçün əlverişsiz yerlərdə (bataqlıq, daşlıq və s.) hündürlüyü 6 metrdən az, əyri gövdəli, çətirləri zəif inkişaf etmiş meşələr, topoqrafik planalmada alçaq boylu çətiraltı meşələr

kimi əks olunurlar. Bu işarə ilə meşə-tundranın cırdan ağacları da göstərilir.

Əgər meşə ərazisindəki çətiraltı ağaclar xəritə miqyasında 25 mm² və daha çox sahə tutursa, yaxud açıq ərazilərdə 10 mm² və daha çoxdursa, onda bunlar konturla təsvir edilir. Oriyentir əhəmiyyətli nisbətən kiçik meşələr də konturla göstərilə bilər.

192. (329) Hündürlüyü 4 m-dən az cavan meşə sahələri xəritədə pöhrəliklərin işarəsi ilə təsvir edilir. Pöhrəliyin gövdəsinin yoğunluğu o halda yazılır ki, (hündürlük göstərən rəqəmin altında) planalma torpaqların meliorasiyası üçün aparılsın. Yalnız torpaqların meliorasiyası üçün topoqrafik planalmalarda pöhrəliyin gövdəsinin qalınlığı yazılır (onun hündürlüyünü göstərən rəqəmin altında). Əgər pöhrələrin hündürlüyü 1 m-dən az olarsa, onda onların hündürlüyü onda bir metr dəqiqliyində tapılıb yazılır. Pöhrəlik konturlarının göstərilməsi üçün təyin olunmuş senzlər çətiraltı meşələrdə olduğu kimidir (bax 191-ci bəndə).

193. (332) Xüsusi oriyentir əhəmiyyətli məhəlli nişanları arakəsmələrin işarəsi ilə göstərməlidir. Bitki basmış arakəsmələr də qrafik cəhətdən təmizlənmiş arakəsmələr kimi, amma onların eninin xarakteristikası olmadan təsvir edilir. Xəritənin tərtibində və planalma orijinallarında bu cür arakəsmələrin işarəsinin yanında göy rənglə «*bitki basmış*» izahedici söz yazmaq lazımdır.

194. (333-340) Əgər arakəsmələr qoşa ştrixlərlə göstərilirsə, sonuncular bir-birinin qarşısında yerləşdirilir. Arakəsmələrin kəşimləri ştrixlərin arasındakı intervallarla yox, özləri ilə göstərməlidir.

Eni 10 m və daha çox olan arakəsmələr xəritə miqyasında təsvir edilir. Bu zaman eni 10 m-dən 20 m-ə qədər olanlar qoşa ştrixlərlə, daha enli (məs.: yanğın əleyhinə və s.) olanlar arasında isə bitən

bitkiləri göstərən işarələrlə, nöqtəli punktirlə verilir. Arakəsmələri əhatə edən quru kanallar enindən asılı olaraq bir və ya iki xətlə göstərilir (bax 195 sayılı ş.i.-yə). Arakəsmədən yol keçərsə, arakəsmə işarəsi əvəzinə xəritədə uyğun sinifli yolun öz şərti işarəsi verilir. Əgər arakəsmədən ciğir keçərsə, onda bu vaxt yalnız arakəsmə göstərilir.

195. (341-343) Ağaclarının çətiri bütöv örtük əmələ gətirməyən orta qurşağın meşələrində çətirin diametri 2-5 m, daimi donan və quraq rayonlarda diametri 7 m-ə qədər olan meşələr seyrək meşə (ağacların növündən asılı olaraq) işarəsi ilə göstərilir. Çətirlər arasındakı məsafə daha böyük olduqda seyrək meşə işarəsi əvəzinə ayrı-ayrı ağacların işarəsi tətbiq edilir.

Xəritədə seyrək meşələr əsas bitki növləri göstərilməklə (kolluq, mamırlıq və s.) təsvir olunur (seyrək meşə konturlarının senzləri – şərtləri 191-ci bənddəki kimidir).

196. (344-346) Ensiz meşə zolağı və ağac əkmələrinin işarələrindəki ən kənar dairəciklər zolağın başlanğıcına və sonuna müvafiq göstərilməlidir. Zolaqdakı ağacların hündürlüyü və növünün işarəsi onun oxuna perpendikulyar verilir. Torpaqların meliorasiyası üçün topoqrafik planalarda zolaqdakı ağacların hündürlüyü zolağın eni və ağac sırasının sayı bir sətirdə yazılırlar.

197. (348, 349) Xəritədə oriyentir və mədəni-tarixi əhəmiyyəti olan ağaqlıq və ya tək ağaclar göstərilərkən, sonuncuların təsvirinin yanında «*tarixi*» sözü yazılır.

198. (351) Doğranmış (kötükləri qalmış) meşələrin təsviri üçün doğranmış meşə işarəsi müəyyənləşdirilib. Bir qayda olaraq bu işarə ərazidə bitən əsas uqodyalara uyğun verilir. Əgər kötüklər çıxarılıbsa,

onda buradakı fon (məs. ot-çəmən bitkiləri və s.) üzərində kökündən «*çıxarılmışdır*» yazısı verilir.

199. (352) Zərurət olduqda yanmış və qurumuş meşələrin sahələrində «*qurumuş.*» sözü yazılmaqla xəritədə digərindən fərqləndirilir. Ərazidə başqa bitkilər varsa, onda yanmış və ya qurumuş meşə işarəsi onların işarəsi ilə bir yerdə verilir. Bu konturların təsviri üçün müəyyən olunmuş senzilər 191-ci bənddəki kimidir.

200. (353) Ağaclarının yarından çoxu yıxılmışsa, onda bu meşələr tufandan yıxılmış meşələr işarəsi ilə göstərilir. Bu zaman seyrək meşə işarəsindən istifadə olunmur, yıxılmış meşələrin konturları isə 191-ci bənddəki kimi göstərilir.

Ağaclarının yarından azı yıxılmış çətin keçilən sahələr, meşə və tufandan yıxılmış meşələr işarəsi ilə kontursuz təsvir edilir. Belə olan halda tufandan yıxılmış meşələrin son işarələri elə yerləşdirilməlidir ki, onun təxmini sərhədlərini göstərə bilsin.

201. (354, 355) Qeyri-əlverişli şəraitdə bitən yerə sərilməmiş iynəyarpaq və enliyarpaq alçaqboy ağaclar (hündürlüyü 0,5 m-dən 3 m-ə qədər) sərili ağaclar işarəsi ilə göstərilir (dağlarda meşələrin yuxarı sərhədlərində və s.).

Yanmış sərili meşələr üçün konturlarda «*yanmış.*» sözü yazılmaqla göstərilir və nəşr zamanı bu konturlar rənglənmirlər. Kolluğun, saksaul və ya sərili kolluqların hündürlüyü 1 m-dən azdırsa, (xəritədə konturun sahəsi 2 sm^2 və daha çox olduqda), pöhrələrin hündürlüyü metrin onda biri dəqiqliyi ilə, əgər göstərilən bitkilərin hündürlüyü 1 m-dən çoxdursa, onda tam metrle yazılır. Sərili bitkilərin sahəsi xəritə miqyasında 25 mm^2 və daha çoxdursa, onda nəşr

zamanı, o, kontura alınır və yaşıl tor şəbəkəsi kimi verilir (oriyentir əhəmiyyətli nisbətən kiçik sahələr də kontura alına bilər).

202. (356, 359) Bambuk və manqır (tropik və ekvatorial zonalarda həmişəyaşıl ağac və kolluqlar) bitkilərinin işarələri xəritədə onların sahələri konturda bərabər paylanmaqla, qrafikasız təsvir olunur. Bu bitkilərin orta hündürlüyü metr dəqiqliyində yazılır. Onların konturları 201-ci maddənin tələblərinə uyğun çəkilir.

203. (361-363) Əlavə tələblər olarsa (torpaqların meliorasiyası üçün planalma və s.), bütöv kolluq sahələrində üstün növü göstərən yazı (məs., *söyüd*, *yulğun* və s.) ilə verilir. Onların konturları da 201-ci maddənin tələblərinə uyğun ayrılır.

204. (364) Xəritə miqyasında eni 1,5 mm-dən az olan ensiz kolluq zolaqları və yaşıl hasarlar (müxtəlif kol növlərindən ibarət bütöv hasarlar) ən azı üç dairəcikle göstərilməlidir. Əgər ayrı-ayrı yaşıl hasarlar müəyyən hissələrdə ağaclarla növbəli əvəzlənərsə, onda sonuncular 344-345 sayılı işarələrlə, yəni aralarında nöqtə olmayan dairəciklərlə verilir.

Əlavə tələblər olduqda ensiz kolluq zolaqları və yaşıl hasarların təsvirləri yanında onların hündürlüyü və növü də yazılır (bütöv kolluqların konturunda olduğu kimi).

205. (369-372, 374-376) Uyğun konturları kifayət qədər böyük sahə (25 mm^2 və daha çox) tutarsa, bu zaman ot (çöl, çəmən, alçaqboy və s.), mamır və şibyə bitkilərinin şərti işarələri zolağın oxu boyu nizamlı düzülür. Digər tərəfdən onların sahəsi kontura alınmadan (xəritədə eni 1,5 mm-dən az olarsa) göstərilir. Səthin xarakterinin daha tam təsviri üçün göstərilən işarələrin hamısı qrunt işarələri ilə birgə (53 sayılı cədvəl) verilə bilər.

206. (371) Ucaboy otların ayrı-ayrı topaları (alp zonasındaki alçaqboylu dağ bitkiləri, bəzi çətirlilər və yarımsəhranın bir sıra bitkiləri) digər bitkilər fonunda oriyentirdirsə, onda onlar xəritədə kontura alınmadan göstərilirlər.

207. (372), Quruda və eləcə də üst səthini bitki basmış göl və çayların su hövzəsindəki qamış və qarğılar naturada olduğu kimi göstərilirlər. Sahəsi xəritədə 25 mm^2 və daha çox olan (quruda) bitkilərin əraziləri konturlanırlar.

208. (375, 376) Əgər təsvir olunan sahədə şibyə və mamırdan hündür bitki yoxdursa, onda şibyə və mamır bitkilərinin şərti işarəsi tətbiq edilir.

209. (377-383, 388) Yaşayış məntəqələrindən kənardakı texniki bitki plantasiyaları və bağların sahəsi 10 mm^2 və daha çox olduqda ümumi topoqrafik xəritədə kontura alınır. Oriyentir əhəmiyyətlilərin sahəsi 4 mm^2 və daha çox olduqda kontura alınirlar. Sahəsi 25 mm^2 və daha çox olan meyvə bağları, texniki bitki plantasiyaları, üzümlük və çəltik tarlaları və sahəsi 10 mm^2 və daha çox olan oriyentir əhəmiyyətlilər kontura alınirlar.

Konturu uzunsov olan bağlar xəritədə göstərilərkən dairəciklərin sırası onun uzun oxuna paralel düzülür (bu ox cənub çərçivəyə nisbətən 45^0 təşkil etdiyi haldan başqa), digər bütün konturlarda, xüsusən də böyük sahə tutan mürəkkəb formalı konturlarda isə sıra cənub çərçivəsinə paralel olmalıdır.

Əlavə tələblər olduqda (meliorasiya, k/t və s.) planalmada bağların təsviri zamanı ağacların növü (məs.: *armud*, *naringi*) də yazılır.

Bağ və üzümlüklərdəki yol şəbəkəsi müəyyən edilmiş işarələrlə, sanitariya aralıqları isə çöl yolları işarəsi ilə verilir (əlavə tələblər olduqda onların eni metrə də göstərilir).

210. (385) Yaşayış məntəqələrindən kənarında müntəzəm şumlanan və kənd təsərrüfatı bitkilərinin səpilməsi üçün istifadə olunan sahələr topoqrafik planalmalarda əkin yerləri hesab edirlər. Buna görə də onların göstərilməsi üçün ayrıca işarə tələb olunmur (bostan, çəltik plantasiyaları və sairədən başqa). Çoxillik ot bitkili və herik sahələri də əkin sahəsi sayılır. Ümumi topoqrafik xəritələrdə əvvəllər əkin altında istifadə olunmuş, yaxud şum izləri qalmış dincələr də əkin yerləri kimi göstərilir (bax: maddə 217).

Təbii yem bitiklərinin yaxşılaşdırılması üçün şumlanan sahələr və bağlardakı cərgəarası səpin sahələri isə əkin sahəsi sayılmırlar.

Əlavə kənd təsərrüfatı uqodyaları işarələrinə izahlar

211. (390 - 424) Əlavə tələblə (məqsədlə) yüklənmiş kənd təsərrüfatı təyinatlı ixtisaslaşdırılmış topoqrafik xəritələr üçün 49-52 sayılı cədvəllərdə toplanmış işarələr təyin edilmişdir. Verilmiş işarələr həmçinin onların müxtəlif birləşmələri (cədvəl 60) əsas uqodyaların təsərrüfat əhəmiyyətinə görə təsvirinə imkan yaradır.

212. (390,398) Suvarma əkinçiliyi rayonlarında süni suvarma olmadan kənd təsərrüfatı bitkiləri (əsasən quraqlığa davamlı) yetişdirilən əkin və dincə qoyulmuş sahələr dəmyə adlanır.

213. (391, 400, 408, 417) Kənd təsərrüfatı bitkilərinin yetişdirilməsi üçün normal su-hava rejimini təmin edən qurutma sistemli ərazilər qurudulmuş torpaqlar sayılır. Xəritədə su rejimi ikitərəfli nizamlanan sahələrin torpaqları da bu tipə aid edilir, yəni zərurət

yaransarsa, qurudulmuş torpaqlar şlüz və ya xüsusi suvarma qurğusu olmasa belə, suvarmaya imkan verən qurğulara malikdir. Bu işarələr əlavə meliorativ tədbirlərə, yaxud suvarma sisteminin yenidən quraşdırılması və ya təmiri işlərinə ehtiyac olan sahələrin torpaqlarında da göstərilir.

214. (392, 393, 401, 402, 409, 410, 418, 419) Saz vəziyyətli və ya təmir tələb edən suvarma şəbəkəli, lakin su ilə təmin olunmayan sahələr suvarma şəbəkəli torpaqlar adlanır.

Suvarılan torpaqların işarəsindən fərqli olaraq, uyğun (müvafiq) işarələrin tətbiqi zamanı sifarişçinin göstərişi xəritə vərəqi üçün əsas götürülür. Suvarılan torpaqların əsas işarələri ilə kənd təsərrüfatına yararlı, suvarma mənbəli (suvarmanı təmin edən su ehtiyatı), daimi suvarma şəbəkəsi (kanal, nov, su kəməri) olan torpaqlar göstərilir. Faktiki olaraq suvarılan, lakin meliorativ yaxşılaşdırmaya, o cümlədən suvarma şəbəkəsinin təmirinə və ya yenidən qurulmasına ehtiyac olan sahələr də suvarılan torpaqlar hesab edirlər.

215. (394, 403, 411, 420) Yaz suları (qalınlığı 25 sm-ə qədər olan), yaxud suvarma sistemi vasitəsilə ildə bir dəfə su ilə təmin olunan və ətrafı süni tirələrlə əhatələnən sahələr liman suvarma torpaqları hesab edilir. Bu torpaqlar taxıl, tərəvəz, texniki bitkilər becərmək üçün, eləcə də biçənək və ya otlaq kimi istifadə olunur.

216. (396, 405) Daşlarla zibillənmiş əkin və dincilər aşağıdakılar sayılır:

1) zibillənmə sıxlığı 1 hektarda 20 və daha çox (şümləmə zamanı yerini dəyişməyən daşlar) bütün sahə boyu yayılan tirələr və torpağın mexaniki becərilməsini çətinləşdirənlər;

2) becərilən sahəni 10% və daha artıq azaldan çoxsaylı kiçik daşlar.

217. (397-405) Əvvəllər şumlanan, yaxud payızdan başlayaraq bir ildən çox müddət ərzində kənd təsərrüfatı bitkiləri səpilməyən və herik üçün hazırlanan torpaq sahələri dincilər adlanır. Təbii göyermək üçün saxlanan və şumlanan biçənəklər, otlaqlar dinc sahə sayılırlar.

218. (406-413) Otları əsasən biçilmək üçün nəzərdə tutulan torpaq sahələri biçənək sayılırlar.

219. (407, 416) Aparılmış tədbirlər nəticəsində (mütəmadi şumlama, ot toxumu səpmə və s.) bərpa olunan yeni yaranmış ot bitkili sahələr əsaslı yaxşılaşdırılmış biçənəklər və otlaqlar sayılırlar.

220. (412) Çayların subasarları və aşağı düzənliklərində yerləşən və 10 gündən az olmayaraq daşqın suları ilə dolan biçənək sahələri subasar biçənəyi hesab edirlər.

221. (414-422) Heyvanları otarmaq üçün yararlı və dincə qoyulmuş, biçənək olmayan torpaq sahələri otlaq adlanırlar.

222. (415) Kompleks tədbirlər nəticəsində yaxşı ot bitmiş, sistematik qulluq olunan, gübrə verilən və ətrafına çəpər çəkilməklə heyvan otarılan yerlər mədəni otlaqlar işarəsi ilə təsvir edirlər. Mədəni otlaqların çəpərləri və onların ayrı-ayrı hissələri müvafiq işarələrlə göstərilir.

Yer səthinin mikroformaları və gruntlarının işarələrinə izahlar

223. (425, 426) Ərazisi rənglənməklə göstərilən sahələrin (məs.: meşə, takır və s.) yanında olduğu haldan başqa qum və çaqıl daşların konturları topoqrafik xəritələrdə qara nöqtəli punktilə ayrılır.

Dalğalanan və bərkidilmiş qumların qonşu sahələri qara rəngli nöqtələrin qalınlaşdırılması ilə fərqləndirilir. Tam bərkidilmiş və yaribərkidilmiş qumların təsviri ərazidəki bitkilərin uyğun işarələrinin sıxlığına uyğun seçilməlidir. Nahamar qumların tipləri horizontallarla və izahedici yazılar verilməklə hamar qumların işarəsi ilə göstərilir. Məsələn: *3-5 m hündürlüklü barxan, 2-5 m dərinlikli oyuq və s.*

224. (427) Quraq rayonlarda çökəklərdə yerləşən hamar, gillicəli sahələr takır işarəsi ilə təsvir edilməlidir. Onların səthi adətən çatlar şəbəkəsi ilə örtülür. Xəritə miqyasında sahəsi 25 mm²-dən az olan takırlar kontura alınmadan və rənglənmədən, işarələrlə ayrı-ayrılıqda göstərilməlidir.

225. (428, 458, 459) Çılpaq gilli, yaxud gillicəli geniş sahələrin təsviri üçün gilli səthlər işarəsindən istifadə olunur. Belə səhralarda rast gəlinən tək-tək bitkilər (çiçəkli ləklər) mütləq öz yerində göstərilməlidir.

226. (429, 472) Daş səpgili və çinqilli səthlər iti uclu sınıma materialları ilə xarakterizə olunurlar və yaxud seçilir. Belə ki, birincilər hamar zirvələrdə, meyilli yamaclarda və dağ ətəklərində, ikincilər isə düzənliklərdə, böyük ərazilərdə yayılanlara aiddirlər. Bu işarə həm seyrək, həm də bütöv örtük əmələ gətirən ağac və ya kol işarələri ilə göstərilə bilər. Məsələn: *(səpintili) dağıntılı ərazidə meşə, çinqilli səthdə tikanlı kolluq.*

227. (430) Daşlı səthlər işarəsi çılpaq və ya nazik aşınma təbəqəsi ilə örtülü monolit süxur ərazilərinin göstərilməsi üçün istifadə olunur.

228. (431) Çoxbucaqlı sahələrin işarəsi standart olmamalıdır. Əksinə o hər bir yerdə şaxta vurmuş çoxbucaqlının həqiqi formasına uyğun olmalıdır.

229. (432) Horizontallarla əks olunmayan təpəli səthlərin işarəsi təpələrin yerdə paylanma xarakterini göstərməlidir, yəni onun sərhədi və təpələrin sıxlığının necə dəyişməsinə əks etdirməlidir.

230. (433) Təkərli nəqliyyatla keçilə bilinməyən iri kəltənli (daşlı) səthlərin təsviri zamanı əlavə göstəriş əsasında izahedici yazılar verilir. Məsələn: *hündürlüyü 0,3-0,5 m və ya hündürlüyü 0,5 m-dən çox.*

231. (434) Çökmə duz konturlarının sahəsi kiçik olarsa, bu zaman qısaldılmış yazı (*duz.*) verilməlidir.

Bataqlıq və şoranlıqların işarələrinə izahlar

232. (435, 436, 441, 442) Topoqrafik xəritələrdə daima rütubətli, rütubət sevən bitkilərlə zəngin və qalınlığı 30 sm-dən az olmayan torflu sahələr bataqlıqlar kimi göstərilir (tundradakı bataqlıqlardan başqa).

Bataqlıqlar keçilib-keçilməməzliyi və bitki örtüyünün xarakterinə görə təsvir edilir. Keçilən bataqlıqlara o bataqlıqlar aid edilir ki, oradan yay aylarında piyada istənilən istiqamətdə gedə bilsin. Qalan bataqlıqlar isə keçilməz və çətin keçilən bataqlıqların ümumi işarəsi ilə göstərilir.

Ümumi sərhədləri naturada aydın görünən hallardan başqa, keçilə bilənliyi müxtəlif dərəcəli olan bataqlıqların konturları ayrılır. Təpəli-çeyillikli komplekslərin təsviri zamanı bataqlığın keçilə bilənliyini göstərən ştrixlər elə çəkilməlidirlər ki, bu işarələrdəki xətlərin kəsiyi əsas tirələrin yerləşməsinə göstərsin. Bataqlıqlar florasına görə ucaboy otlu, alçaqboy otlu, mamırlı, göllü, kolcuqlu, meşəli və kompleks növlərə bölünürlər (onlar xəritədə uyğun işarələrlə təsvir edilir).

Bataqlıqda bütöv örtük əmələ gətirən bitkilər də daxil olmaqla bütün bitkilərin işarələri xəritədə nizamsız göstərilir.

Bərk qrunta qədər (mineral dib) bataqlıq metrin onda biri dəqiqliyi ilə 2,5 m-ə qədər ölçülür və xəritədə yazılır. Torf qatı daha qalın olduqda 2,5 m-dən «*dərin*» sözü yazılır. Torf yataqlarının planları əsasında öyrənilmiş bataqlıqların faktiki dərinliyi də xəritədə öz əksini tapır (məs., 4,5 m). Beləliklə, xəritənin hər 1 dm² sahəsinə orta hesabla bataqlığın iki dərinlik göstəricisi verilməlidir.

Torfu yanmış bataqlıq sahələri xəritədə kontura alınır və o «*yanmış bataqlıq*» yazısı ilə göstərilir. Bataqlıqların sahəsi xəritədə 25 mm² və daha çox olduqda keçilənliyinə görə fərqləndirilir. Belə ki, çətin keçilən və keçilməz bataqlıqların naturada aydın sərhədi olduqda və lazım gələrsə onun ölçüləri böyüdülməklə kontura alınır.

233. (437) Bataqlaşmış torpaqlar keçilə bilən bataqlıqlara nisbətən daha az rütubətliyi ilə seçilir və torf qatının nazik olması, ya da heç olmaması ilə müəyyən olunur. Bu torpaqlar oradakı bitkilərin xüsusiyyəti ilə seçilir (qumotu, cil, tüklücə). Əgər bitkilər bütöv örtük təşkil edərsə, onda bataqlıq işarələri nizamlı düzülür (ağac və kol bitkilərindən başqa).

234. (438, 439) Naturada xarici görünüşünə görə, birinci növbədə yer səthində duz ləkəsi və ya təbəqəsi ilə seçilən ərazilər topoqrafik xəritələrdə şoranlıqlar kimi göstərilirlər. Şoranlıqlar keçilə bilənliyinə görə qruplaşdırılır. Xəritədə sahəsi 1 sm² və daha çox olan keçilə bilən şoranlıqlar, keçilməz olan şoranlıqlar isə ölçülərinə baxmayaraq zəruri hallarda bir qədər böyüdülməklə göstərilirlər.

235. (440) Xəritə miqyasında əks olunmayan keçilə bilən şoranlıqlar və duzlaşmış torpaqlar xəritədə müvafiq işarələrin yerləş-

dirilmələri ilə fərqləndirilir. Duzlaşmış torpaqlar bu işarənin bütün kontur sahəsi boyu (üç şaquli cizgi) bərabər yerləşdirməklə (duz ləkələrinin səthə çıxdığı yerlər), keçilə bilən şoranlıqlar işarəsi isə dəqiq yerində qoyulmaqla göstərilir.

Bitki örtüyü və qruntların təsvirlərinin birləşməsi nümunələrinə izahlar

236. 56-59 sayılı cədvəllərdəki nümunələr daha çox yayılmış bitki örtüyü və qruntların topoqrafik xəritələrdə necə əks olunmalarını göstərir. Adətən bataqlıq və bataqlaşmış torpaq işarələri nəzərə alınmadan bir konturda qrunnt və bitkilərin üçdən artıq işarəsi kombine edilə bilməz (60 sayılı cədvəldə topoqrafik xəritələrdə xüsusi ixtisaslaşmış kənd təsərrüfatı təyinatlı yararlı torpaq sahələrinin birgə təsvir olunmalarının nümunələri verilmişdir).

237. (450) Əgər qumluqlardakı kolluqlarda qrup şəklində saksaul olarsa, onda onlar öz həqiqi yerində müvafiq şərti işarə ilə göstərilir.

238. (451) Qumlaq və keçilə bilən şoranlıqdakı bütöv saksauulluqlarda ayrı-ayrı qrup kolluqlar ola bilər. Əgər onlar oriyentir əhəmiyyətlidirsə, həmin kolluqlar xəritədə müvafiq şərti işarə ilə əks olunurlar.

239. (458) Uqodya fonunu yaradan səhra bitkiləri və səhrada üstünlük təşkil edən yarımkolluq qrupları xəritədə naturada olduğu kimi, əlavə kolluqlar (bitkilər) isə faktiki öz yerində işarənin çəkilməsi ilə göstərilirlər.

240. (460) Səhrələrin, yarımsəhrələrin sahələri topoqrafik xəritədə, əlavə tələblər əsasında kompleks bitki örtüyü olan müxtəlif ölçülü sahələrə ayrıla bilər. Belə ki, yerdə və ya aeroşəkillərdə onlar

ətraf mühitdən al-əlvan (rəngarəng) olmağı ilə seçilir (bitkilərin, torpaqların, nahamar relyefin, qrunut sularının mikrokompleks yerləşməsi) ki, bu da təsərrüfat üçün istifadəyə çətinliklər yaradır.

Bu sahələr kontura alınmaqla və kompleksin əsas xarakterini əks etdirən vertikal duzlaşma işarəsinin çəkilməsi ilə (üstün bitki örtüyü işarəsindən sağda) göstərilməlidir (səthdə duz izi görünmədiyi halda belə).

241. (469) Yer səthində bütöv örtük əmələ gətirən mamır-ot bitkilərin işarələri xəritədə nizamlı düzülür. Bu zaman əsas bitki işarəsi sıra boyu göstərilir, digər bitki işarəsi isə bir işarədən bir çəkilir. Daha az yayılan bitki belə vəziyyətdə bir sıradan bir və həmin sırada bir işarədən bir təsvir edilir.

Sərhədlərin və hasarların işarələrinə izahlar

242. (481-485) Xəritədə dövlət sərhədləri, siyasi-inzibati bölgü, torpaq istifadəçiliyi və qoruqların sərhədləri çəkilərkən, bu sərhədlərin yer səthindəki bütün döngə nöqtələri verilməlidir. Obyektlərə söykənən sərhəd xətti 4-6 sm-dən bir işarənin 4-5 manqası (həlqəsi) ilə təsvir edilir. Əgər sərhədlər naturada aşağıdakı kimdirsə:

a) xətti obyektin bir tərəfi ilə (məs: şose yolu) keçdikdə, müvafiq işarə manqaları (həlqələri) çəkilir;

b) ensiz xətti obyektin oxu boyu işarə çəkilə bilməzsə (məs: çəpər, qanov, meşədə arakəsmə) işarənin həlqələri növbə ilə bu obyektin hər iki tərəfindən çəkilir;

ç) xətti obyektin ortası ilə (məs: dağın zirvəsi ilə, yalla, çayla, kanalla) kifayət qədər keçirsə, işarənin həlqələri obyektin oxu boyu çəkilir;

c) əgər sərhəd nöqtəli punktir çəkilən konturla gedirsə, (üst-üstə düşürsə) bu zaman həmin hissədə yalnız sərhəd işarəsi çəkilir.

Sərhədlərin kəskin döngələri işarənin intervalları ilə yox, ştrixlərlə və ya işarənin nöqtəsi ilə göstərmək lazımdır. Sərhəd işarəsi xəritə çərçivəsinə müvafiq işarə ilə bağlanmalıdır.

243. (481) Dövlət sərhədi demarkasiya (redemarkasiya) materiallarına uyğun dəqiq və xüsusi diqqətli çəkilməlidir. Sərhəd nişanlarının (dirəklərinin) hamısı kataloqda sistemləşdirilmiş koordinatları yoxlanılmaqla çəkilməlidir. Onların işarələrinin yanında nömrə, hərfi işarə və ya xüsusi ad yazılmalıdır. Şərti işarələrin oxu sərhədin naturadakı həqiqi vəziyyətinə müvafiq olmalıdır. Dövlət sərhədi, adları və dayazlığı olan çay və göllərdən keçərsə, bu zaman işarəsi elə çəkilməlidir ki, onların hansı dövlətə mənsubiyyəti şübhə doğurmasın. Adanın mənsubiyyətini göstərmək üçün sərhəd işarəsinin həlqələri ada təsvirinin qarşısında qonşu dövlət tərəfdə çəkilir.

Dövlət sərhədi çəkilməsinin düzgünlüyü müəyyən olunmuş qaydada yoxlanılır.

244. (482-483) Siyasi-inzibati ərazinin bərkidilməmiş sərhədləri yerli hakimiyyət orqanlarının göstərişi ilə və ya xəritənin formul-yarındakı sənədlərə uyğun qeydlər edilməklə (məs: *sərhədlərin yazılı təsviri*) əks olunur.

245. (482-484) Rayon sərhədləri, torpaq istifadəçilərinin əraziləri və ayrılan torpaq sahələrinin sərhədləri xəritədə yalnız əlavə tələblər əsasında kənd təsərrüfatı üçün planalmada çəkilir.

246. (483) Şəhər torpaqların sərhədləri işarəsi ilə yalnız şəhərin ərazisi yox, həm də kənarda yerləşən və inzibati cəhətdən ona tabe olan torpaqlar da kontura alınır.

247. (486) Bu işarə ilə yaşayış məntəqələrindən kənarında yerləşən qədim tarixi divarlar göstərilir. Kəndlərin daxilindəki qədim divarlar adi daş və ya kərpic hasarlar kimi təsvir edilir.

248. (487, 488) Hasarların şərti işarələri onların xəritə miqyasında uzunluğu 0,5 sm və daha artıq olduğu təqdirdə göstərilir. Oriyentir əhəmiyyətli kiçik ölçülü divarlar xəritədə əks olunurlar. Xəritələrdə işarənin detalları hasara alınan ərazi tərəfə və ya daha az yüklənmiş sahədə əks olunur. Təsvirin mövcud göstərilən qaydası bu halda onun bütün uzunluğu boyu dəyişdirilmir.

249. Sel, yaxud uçqun əleyhinə bəndlər ərazidəki obyektlərin şərti işarələri və izahedici yazılarla təsvir edilir. Məsələn: *sel əleyhinə*, *uçqun əleyhinə*.

Şrift nümunələrinə və yazıların yerləşdirilməsinə izahlar

250. 62-67 sayılı cədvəllərdə, çərçivələrin düzəldilməsi nümunələrində xəritə üçün tətbiq olunan şriftlər verilmişdir. Belə ki, «Kartografik şriftlər albomu» (Qeoizdat. M., 1956, 1957) əsasında bu şriftlərin indeksləri, eləcə də adları göstərilmiş və baş hərflərin millimetrlə ölçüləri verilmişdir (68-70 sayılı cədvəllərdə isə bütün baş və kiçik hərflərin tam əlifbası, həm də xəritədə tətbiq olunan rəqəmlərin yazılış qaydaları öz əksini tapmışdır).

251. Şəhərlər, şəhər tipli qəsəbələr və s. yaşayış məntəqələrinin ikinci adlarının yazılması üçün, eləcə də xəritənin qonşu vərəqində onların təkrar alınan adlarının və vərəqin çərçivəsindən kənarında yerləşən adlar üçün şriftlər 62-64 sayılı cədvəllərdə əsas adların yazıları üçün uyğun şrift nümunələrindən sonra göstərilmişdir.

Fiziki-coğrafi obyektlərin (*dəniz, körfəz, çay, ada, silsilə dağ və s.*), eləcə də qoruqların ikinci adlarının yazılması üçün, həmçinin onların xəritə çərçivəsindən kənarında yerləşən adlarının yazılışı üçün şrift nümunələri 65-67 sayılı cədvəllərin sağ sütunu qarşısında göstərilmişdir.

252. (491-504) Əhalisinin sayına və inzibati əhəmiyyətinə görə şəhər ayrı-ayrı bölgülərə düşərsə, bu halda onun adının yazısı bu bölgülərdən böyüyü üzrə verilir. Şəhərlərin ayrı-ayrı hissələrinin adlarının yazılışı üçün aydın şrift (A-131) tətbiq olunur və ölçüsü şəhərin göstərilən hissəsinin böyüklüyündən asılı olaraq seçilir.

253. (507) Əhalisi 2000 nəfərdən az olan şəhər tipli qəsəbə adlarının yazılışı üçün eyni şriftin iki ölçüdə forması nəzərdə tutulur. Xəritədə qəsəbənin təsvirində bunlardan hansı daha çox uyğun gəlirsə, o da seçilir.

254. (509-517) Kənd tipli yaşayış məntəqələrinin adlarının yazısı 63 sayılı şriftlər cədvəlində verilib. Bu, əhalisinin sayı orta (nə çox sıx və nə də çox seyrək) olan rayonlar üçün nəzərdə tutulub. Əhalisi sıx olan rayonlarda yaşayış məntəqəsinin adı yazılan şriftin ölçüsü bir qradasiya qədər kiçildilə bilər. Əhalisi seyrək olan rayonlarda isə bir qradasiya qədər (şrift hündürlüyü bölgüsünün biri qədər) böyüdülə bilər. Şriftlərin hündürlüyünü göstərən cədvəldən o vaxt imtina etmək olar ki, planalma titulluna (müəllifinə) redaksiyadan göstəriş verilsin. Çoxmərtəbəli evləri olan kənd tipli yaşayış məntəqələrinin adları bir qradasiya böyük şriftlə yazılır.

255. (509-517) Əgər yaşayış məntəqəsi, orada yerləşən hər hansı bir müəssisəsinin və s. adı ilə adlanırsa, onda bu adlar xəritədə kənd tipli yaşayış məntəqələrin adlarının yazıldığı şriftlərlə yazıl-

malıdırlar. Bu qanun kənd tipli yaşayış məntəqələri olan meşə təsərrüfatı, meşə sənaye təsərrüfatı, meşə nahiyələri (sahələri), meşə məntəqələri, taxıl tədarükü, heyvan tədarükü və s. qəsəbələrinə də aiddir.

Yaşayış məntəqəsinin adı yazılanda orada həmin təsərrüfatın və ya müəssisənin nə ilə məşğul olduğu da yazılır. Məs. *taxılç. təsər.* Əgər təsərrüfat və ya müəssisə yerləşən yaşayış məntəqəsinin öz adı varsa, və təsərrüfatın adını yazmağa ehtiyac yoxdursa, onda xəritədə yalnız yaşayış məntəqəsinin öz adı yazılır.

256. Xəritə vərəqlərinin ikisində və daha çoxunda yerləşən yaşayış məntəqəsinin adının yazısı, yaşayış məntəqəsi hansı vərəqdə daha çox yer tutarsa orada yazılır. Başqa vərəqlərdə isə yaşayış məntəqəsinin adı çərçivədən kənarında yazılır.

Əgər yaşayış məntəqəsinin iki adı olarsa – rəsmi və yerli, onda xəritədə adların hər ikisi yazılır. Əvvəl rəsmi ad, onun altında ona simmetrik mötərizədə isə yerli ad qeyd olunur.

Kiçik yaşayış məntəqələrinin adları xəritədə onların təsvir olunduqları yerin tən ortasının sağında yazılır.

257. (523) Cədvəllərdə şərti işarənin yanında izahedici yazı varsa, (tam və ya qısaldılmış şəkildə) onda xəritədə həmin işarənin yanında müvafiq yazı olmalıdır. Əgər xəritədə bir-birinə yaxın bir neçə eyni adlı obyekt olarsa, onda o obyektlərdən daha əhəmiyyətli sinin yazısı verilir. Cədvəllərdəki şərti işarələrin yanında yazı veriləmyibsə, onda xəritədə o şərti işarələrə yazı verilir ki, o obyektlər oriyentir əhəmiyyətli olsunlar.

İzahedici yazılar xəritədə obyektin sağında üfüqi, az yüklənmiş yerdə yazılırlar.

258. (523, 524, 530) Yaşayış məntəqələrində evlərin sayının yazısı və onlarda rayon, qəsəbə və kənd sovetinin (bələdiyyə) (RS, QS, KS) olmasını bildiren yazılar yaşayış məntəqələrinin adlarının altında 1 mm məsafədən imkan daxilində simmetrik yazılır (40 sayılı işarəyə bax).

Kənd təsərrüfatı texnikası, səyyar mexanikləşdirilmiş dəstə və sair obyektlərin xəritədəki əksinin yanında qısa izahedici yazılar verilir. Məs. *KTT, SMD*

259. (532-538) Çay, kanal, yarıqan və tirlərin adlarının yazıları həmin obyektlərin təsvirləri (əks olunmaları) boyu xəritədə axımın yuxarı hissəsindən aşağı tərəfə xəritə boyu və xəritə vərəqinin çərçivəsinin yanı ilə hər 15-20 sm-dən bir yazılmalıdır.

Çayların (yarğanların) adları xəritənin müxtəlif yerlərində dəyişdikdə onların adlarını elə yerləşdirmək lazımdır ki, adların dəyişildiyi yerlər aydın görünsünlər.

Su hovuzlarının öz adlarını ya tam və ya qısaldılmış izahedici yazılarla vermək lazımdır. Bu yazı ümumi qəbul olunmuş formadan asılı olaraq addan əvvəldə sonra da verilə bilər.

Eyni adlı çay və kiçik çaylar bir-birinə yaxın olduqları haldan başqa çay və kiçik çayların xüsusi adlarının yanında bir qayda olaraq izahedici yazılar verilmir. Onda kiçik çayın adının yanında qısaldılmış *kiçik çay* sözü yazılır. Əgər kiçik göllərin, gölməçələrin və s. obyektlərin adları yoxdursa, onda oriyentir kimi seçilən obyekt izahedici yazı ilə qeyd olunur.

Dənizlərin, körfəzlərin, göllərin, su anbarlarının, adaların, dağ silsilələrinin, təbii sərhədlərin adları onların xəritədə əks olunduqlarının ən uzun xətti boyu yazılır. Dağ zirvələrinin, piklərin, təpələrin,

yarğanların, tirələrin, dərin dərələrin, meşələrin, çəmənliklərin, bataqlıq adaların, yarımadaların, burunların, dar meşə zolaqlarının, dillərin xüsusi adları tam və ya qısaldılmış izahedici yazılarla verilməlidir. Məsələn: *İlanlı dağ, Ağ dağ, Darı dağ, Şorlar və s.*

1:10000 miqyaslı topoqrafik xəritələrin bir neçəsinə düşən və geniş ərazi əhatə edən obyektlər, böyük coğrafi adlar, məsələn, *Yaycı düzü* və s. adları yazılmır.

İri dağ silsilələri olan xəritə vərəqində aydın görünən oroqrafik obyektlər, silsilələrin adları yazılırlar.

260. Xəritədə boş yerin olmasından asılı olaraq izahedici sözlər tam və ya qısaldılmış şəkildə verilə bilər. Coğrafi adların qısaldılmış və ya tam izahedici sözləri yazılarda topoqrafik xəritələr üçün şərti qısaldılmış sözlərin siyahısını əldə əsas tutmaq lazımdır. Bəzi qısaldılmış sözlər siyahıda iki variantda verilir. Məsələn: *Beton: beton, bet.* İzahedici sözlərin şərti qısaldılmış siyahısında nəzərdə tutulmayan yazılar qısa verilə bilər. Bu şərtlə ki, qısaldılmış söz də başa düşülən olsun və ən azı üç hərf olsun. Bu cür qısaltmanı xəritə çərçivəsinin kənarında (qırağında) açıqlamaq lazımdır.

261. Xəritə çərçivəsinin kənarındakı yazılar şərti işarə kitabına əlavə olunmuş nümunə (№1) əsasında həyata keçirilməlidir. Çərçivənin cənub tərəfinin altındakı tekstdə (mətnə) bu ərazinin əks olunduğu xəritənin yaradılması metodu (üsulu), ili haqqında aşağıdakı variantlar nəzərdə tutulub.

1. Topoqrafik planalma yolu ilə yaradılmış xəritə vərəqləri üçün (növdənən asılı olmayaraq) «..... ilin planılması». Aerofoto-topoqrafik planalmada aeroşəkillərin çöldə deşifrə olunmaları ili

göstərilməlidir. Əgər aeroşəkillər çöldə deşifrə olunmayıblarsa, onda havadan şəkilçəkmə vaxtı planalma vaxtı kimi götürülür.

2. Topoqrafik planalma materialları əsasında xəritə tərtibatı yolu ilə yaradılan xəritə vərəqləri üçün: «..... il planalma materialları əsasında tərtib olunmuşdur».

3. Topoqrafik planalma yolu və sonrada aeroşəkillərin deşifrə olunması ilə yeniləşdirilən və ərazidə tədqiqat (araşdırma) aparmaqla və ya yalnız aeroşəkillərin kameral öyrənilməsi nəticəsində yaradılan xəritə vərəqləri üçün: «.... il planalma»

«..... ildə yeniləşdirilib»

Əgər xəritə vərəqi iki və daha çox dəfə yeniləşibsə, onda yalnız sonuncu yeniləşmə ili yazılır.

4. Topoqrafik planalma materialları əsasında xəritə tərtibatı yolu və sonradan aeroşəkilləri deşifrə olunaraq yeniləşdirən və (yerdə) ərazidə araşdırma aparmaqla və ya aeroşəkillər üzərində kameral düzəliş aparmaqla yaradılan xəritə vərəqləri üçün:

«..... il planalma materialları əsasında tərtib olunmuşdur»

«..... ildə yeniləşdirilib»

Əgər xəritə vərəqi iki və daha çox dəfə yeniləşibsə, onda yalnız sonuncu yeniləşmə ili yazılır.

5. Müxtəlif metodlarla və ya illərdə alınmış materiallar əsasında tərtib olunmuş xəritə vərəqləri üçün:

a) «1..... ilin planalması

2 ilin planalması»

b) «materiallar əsasında tərtib olunub:

1 ilin planalması

2 ilin planalması»

- c) «1 ilin planalması
2 ilin planalma materialları əsasında tərtib olunub»
- ç) «1..... ilin planalması
2 ilin planalma materialları əsasında tərtib olunub
yeniləşdirilib ildə»
- d) «Materiallarla tərtib olunub:
1 ilin planalması
2 ilin planalması, yeniləşdirilib ildə»

Müxtəlif planalma materialları əsasında alınmış xəritə variantları üçün mətnin yanında xəritə vərəqinin sxemi çəkilir və rəqəmlərlə xəritə vərəqinin müvafiq sahəsi (hissəsi) göstərilir.

262. Müvafiq tələblərə uyğun olaraq xəritə çərçivəsinin kənarındakı yazılar şərti işarə kitabına əlavə olunmuş nümunə (№ 2-də – kompüter variantında) əsasında da həyata keçirilə bilər.

Şerti qısaldılmış sözlərin siyahısı

Abidə	ab.
Abraziv zavodu	abraziv.
Açılan körpü	aç. kör.
Acı-duzlu (bulaqlarda, göllərdə)	a-duz.
Ada (öz xüsusi adında)	ada.
Ad (xüsusi adın bir hissəsi)	Ad.
Aerodrom	aerd.
Aeroport	aerp.
Ağac (bənd, körpü, şlüz və s. materialı)	A.
Ağac emalı zavodu	a. z-du.
Ağac kömürü (hazırlamaq üçün soba)	a. köm.
Ağac – torpaq bəndi	A – torp. b.
Ağıl (heyvan həyatı)	ağıl.
Ağ neft (boru kəməri, kolonka və s.)	a. neft.
Ağ qızıl (istehsal məhsulu)	Ağ qız.
Akveduk	akv.
Alebastr zavodu	alb.
Almaz yatağı	almaz.
Alüminium zavodu	alümin.
Ambulatoriya	amb.
Anbar	anb.
Anilin – boyaq zavodu	anil.
Anqar	anq.
Apatit yatağı	apat.
Araq – spirt zavodu	spirt.
Arx	arx.
Armud (ağacı)	arm.
Artezan buruğu, artezian quyusu	art.b., art. q.

Asbest zavodu, karxanası, filizi, asbestləşdirici fabrik	asb., asbest.
Asfalt, asfal-tbeton (yol örtüyünün materialı)	A.
Asfalt zavodu	asf.
Asma körpu	as. kör.
Asma sahil yolu	as. sah. y.
Asma yol	as. y.
Astana	ast.
Astronomik məntəqə	astr.
Aşırım	aşır.
Atçılıq həyəti	at. həy.
Asma kanal	as.kan.
Atılmış (karxana, mədən)	atıl. kar.
Aul	aul.
Avtobus stansiyası	avtob. st.
Avtomobil zavodu	avt.
Avtonəqliyyat dəstəsi, müəssisəsi	AND.
Avtotəmir zavodu, avtotəmir emalatxanası	avto. təm.
Avtovağzal	avt. vağz.
Avtoyanacaq doldurma stansiyası	ADS.
Ayaqqabı fabriki	Ayaq. fab.
Ayrılmış quyu şurf	Ayr.şurf.
Badam (ağacı)	b.a.
Bağlanmış qazma quyusu	b.q.q.
Baziş budkası (bakençi)	bax. b.
Balıq konserv zavodu	bal. kons.
Balıq kranı	bal., kr.
Balıq vətəgəsi, balıq zavodu	bal. zav.

Banka	b.
Barak	bar.
Baramaçılıq fabriki və s.	bar. f.
Basma qurğusu (nasos)	bas. nas.
Baş (xüsusi adın bir hissəsi)	Baş.
Bataqlıq (öz adı ilə)	bat.
Bazar	baz.
Benzin, benzin baki, benzin kəməri	benz
Beton (şlyuz, körpü, bənd materialı)	bet.
Beton-torpaq bənd	bet.-torp. b
Beton zavodu	bet.
Bərə, çay keçidi	bərə.
Bərk (çay dibinin qruntu)	Bərk.
Bina qülləsi (hündürlük nöqtəsinin yazısı)	qül.
Bioloji stansiya	biol. st.
Boğaz (öz xüsusi adında)	boğ.
Boru-prokat zavodu	boru. prok.
Bostan	bost.
Boşaltma-yükləmə meydançası	yükl.- boş.
Boz. daş kömür (istehsalı)	daş. köm.
Böyük (xüsusi adın bir hissəsi)	Böy.
Brusçatka (küçələrə döşənən dördkünç daş)	Brusç.
Budda qəbirstanlığı	bud. qəb.
Burun (öz xüsusi adında)	bur.
Buxar kəməri	Bux.
Buxta (öz xüsusi adında)	bux.
Buruq quyusu	bur.q.
Bulaq	bulaq.
Bulaq (mənbə)	bulaq. m.

Bulvar (öz xüsusi adında)	bul.
Bunker	bunk.
Buzlaq (öz xüsusi adında)	buzl.
Buzlu süxur	buz. süx.
Buzxana (öz xüsusi adında)	b.
Büllur zavodu	bül.
Bütxana	büt.
Cənub	C.
Cənub-qərb	C.Q.
Cənub-şərq	C.Ş.
Cins heyvandarlıq təsərrüfatı	cins.
Cüt (hind kəndiri) zavodu	cüt.
Cövhər zavodu	cöv.z.
Çay daşı (yol örtüyü materialı)	Ç. d.
Çaqıl daş (hasilat məhsulu), çaqıl daşlar səpgisi	çaq.
Çaqıl karxanası, səpgisi	çaq. k.
Çardaq	çar.
Çatı	ç.
Çay çəpəri	ç.ç.
Çayçılıq təsərrüfatı	çayç.
Çaxır zavodu	çax. z.
Çaydan (yol örtüyü)	ç.y.ö.
Çay pilləsi	ç.p.
Çay fabriki	çay.f.
Çay (öz adında vərəqəin yuxarisında)	çay.
Çay körfəzi, tərsənəsi (öz xüsusi adında)	ç.körf.
Çay qolu (öz xüsusi adında)	ç.qol.

Çay su kəməri	ç.su.k.
Çaxır zavodu	çax.z.
Çeşidləyici stansiya	ç.st.
Çəltik təsərrüfatı	çəlt.
Çəllək, su bakı (öz xüsusi adında)	çəl.
Çətənə təsərrüfatı	çət.
Çən (rezervuar)	çən.
Çınqıl (yol örtüyü materialı)	ç.
Çınqıl karxanası	çinq.
Çini, çini-saxsı zavodu	çini.
Çirklənmiş (quyu, çay və s.)	çirk.
Çökək (öz xüsusi adında)	çök.
Çökəklik, çuxur	çök.çux.
Çörək zavodu, kombinatı	çör. z.
Çuğundur təsərrüfatı	çuğ.
Çuquntökme zavodu	çuq. z.
Çürüntülər	çür.
Dağ keçidi (öz xüsusi adında)	d.keç.
Dağlar (öz xüsusi adında)	d.
Dağılmış (qəsəbə və s.)	da.
Dalan (öz xüsusi adında)	dal.
Dalğalanma ləkəsi	dalğ.lək.
DAM postu	DAM p.
Daşınma	daş.
Daşdoğrama, daş karxanası	daş. kar.
Daşdoğrayan zavod	daş. doğr.
Daş kömürü	daş. köm.
Daşlı (çayların dayazlığının dibinin qırtu)	Daşlı

Daşlı (körpülərin, bəndlərin, binaların və s. tikilmə materialı)	Daş.
Daş sütun, dirək	daş. süt.
Dayanacaq məntəqəsi	day.mənt.
Dayaz keçid, dayazlıq	d.-keç.
Dəmir-beton (körpü, bənd və s.)	DB.
Dəmir-beton məmulatı zavodu, poliqonu	dəm.-bet.
Dəmir bulaq, dəmir soflaşdırma fabriki, dəmir filizi hasilatı yeri	dəm.
Dəmirli turş su bulağı	dəm.tur.
Dəmiryolu ayrıcısı postu	d.y.ayr.
Dəmiryolu blokpostu	d.y.b.-p.
Dəmiryolu budkası	B.
Dəmiryolunda yandan ötüb keçmə məntəqəsi	öt.mənt.
Dəmiryolu platforması	platf.
Dərinlik	dər.
Dəri zavodu	dər. zav.
Dərə (öz xüsusi adında)	dərə.
Dəyirman (un üyüdən)	dəy.
Dirək, paya	dr. paya.
Diyar (öz xüsusi adında)	diy.
Dizel yanacağı anbarı, kolonkası	dizel.
Doğranmış daş (yol örtüyü materialı)	Doğ. d.
Doldurulmuş quyu	dold. q.
Doldurucu stansiya	dold. st.
Donuzçuluq təsərrüfatı	don.
Dövlət Yol Polisi	DYP
Drenaj boru kəməri	Dr.
Durulducu hovuz	dur.hov.

Dulusçuluq zavodu	dulus.z.
Duz karxanası, mədəni	duz kar.
Duz hasil etmək üçün qurğu	duz.
Duzlu (göllərdə, çaylarda, bulaqlarda su)	duzlu.
Duzlu suların buxarlandırılması	duz.s.bux.
Duzlu müalicə su anbarı	d.m.su.anb.
Duzlu (şor) su kəməri	duz (şor) su k.
Düyü təmizləyən zavod	düy. təm. z.
Düşərgə	düş.
Dükən	dük.
Efir yağları (zavodu və s.)	ef. yağ.
Ekstrakt zavodu	ekst. z.
Elektrik stansiyası	el. st.
Elektrik yarımstansiyası	el. y. st.
Elektrotexniki zavod	el.-texn.
Elevator	elev.
Emalatxana	emal.
Estakada	est.
Evtikmə kombinatı, zavodu	evt.
Eyvan	e.
Enli yarpaqlı (ağac)	en.yar.
Əkin	Ə.
Əzgil (ağacı)	əz.
Əhəng daşı, əhəng daşı karxanası, əhəng yandıran soba	əh. s.
Ərik	ərik.
Ət kombinatı	ət. komb.

Ətriyat-kosmetika fabriki	ətr. f.
Əyalət	əy.
Əmtəlik mal stansiyası	əm.m.
Əmtəlik mal parkı	əm.m.p.
Faner zavodu, fabriki	fan.
Fanza (ipək parça)	f.
Fəaliyyətdə olmayan (karxana, dəmir yolu və s.)	fəal. olm.
Fəhlə qəsəbəsi	f.q., fəh.qəs.
Filizin işə yaramayan layı	f.i.y.l.
Firn sahəsi	firn.
Fosfor filizi karxanası	fosf.
Geoloji qazma quyusu	geol.
Geoloji təmizlənmə	geol. təm.
Gəmi təmiri, gəmi tikintisi zavodu	gəm.
Gil (çıxarılan məhsul)	gl.
Gips zavodu	gip.
Giləmeyvə bağı	gil.
Giləmeyvə təsərrüfatı	gil.-m.t.
Gil-torpaq zavodu	gl.-t.z.
Gözətçi qülləsi	göz.q.
Göl	göl.
Gömrük	göm.
Gücləndirici məntəqə	güc.mənt.
Güzgü fabriki	güzg.
Hava kəməri	H.K.
Heykəl	heyk.

Heyvan yetişdirmək müəssisəsi	hey.y.m.
Heyvandarlıq ferması	heyv.
Heyvan qəbirstanlığı	heyv. qəb.
Həmişə (daima) yaşıl ağac və kolluqlar	həm. yaş.
Həyət	həy.
Həyətyanı təsərrüfat	h.-y.təs.
Hidrant	hidr.
Hidravlika üsulu ilə torfun çıxarılması	hidr.ü.torf.
Hidroelektrostansiya	HES.
Hidrometrik lay	hid.lay.
Hidroloji stansiya	hidrol. st.
Hidravlik lay	hidr.lay.
Hidrometereoloji stansiya	hidromet.
Hidroloji buruq	hid.bur.
Hidrometrik sürgü	hidrosürgü
Hidromüşahidə (post və s.)	hidrom.
Hidroyararsız filiz layı (hidromexanizasiya yolu ilə yaradılmış yararsız filiz layı)	hidrotul.
Hovuz	hov.
Hövzə (öz xüsusi adında)	höv.
Xarabalıq (lar)	xar.
Xəstəxana	xəst.
Xəz fabriki	xəz. f.
Xəzlik heyvan təsərrüfatı	xəz. təs.
Xrom filizi, mədəni	xrom.
Xutor (öz xüsusi adında)	x., xut.

İdman qülləsi	idm.
İdman meydançası	idm. meyd.
İkinci (xüsusi adın bir hissəsi)	2-ci.
İki qolu birləşdirən çay (öz xüsusi adında)	b.ç.
İri (xüsusi adın bir hissəsi)	İ.iri.
İnstitut	inst.
İp fabriki	ip.
İstehkam, qalacıq	ist. qal.
İsti bulaq	ist.
İstixana (qazanxana)	istixana
İstilik boru kəməri	i.b.k.
İstilik elektrik mərkəzi	İ.E.M.
İstirahət evi	İ. E.
İstirahət köşkü	ist. köş.
Kabel	kab.
Kabel fabriki	kab. f.
Kağız fabriki	kağ.
Kamvol fabriki, kamvol kombinatı	kamv.
Kanal	kan.
Kanalizasiya boru kəməri	Kan.b.k.
Kanat zavodu, körpüsü	kanat. zav.
Kaolin (məhsulu), kaolin zənginləşdirici zavod	kaol.
Karantin	karant.
Karbon qazı mənbəyi	karb.-qaz.
Kauçuk zavodu, plantasiyası	kauç.
Kazarma	kaz.
Kaha (mağara)	kaha.
Keçid (xüsusi adda, körpülərin xarakteristikası)	keç.

Keçid kanalı (öz xüsusi adında)	keç. kan.
Keçmiş (öz xüsusi adında)	keç.
Keramika zavodu	keram.
Keşikçi qülləsi	keş. qül.
Kənd təsərrüfatı maşınqayırma zavodu	k.-t.maş.
Kənd təsərrüfatı texnikası	KTT.
Kərpic zavodu	kərp.
Kətançılıq təsərrüfatı	kət.
Kətan emalı zavodu	kət.e. z.
Kibrit fabriki	kibr.
Kiçik təpəlik	kiç. təp.
Kiçik çay (öz xüsusi adında)	k.çay.
Kiçik qəsəbə	k.q.
Kimya-əczaçılıq zavodu	kim.-əc.
Kimya zavodu	kim.
Kimyəvi maddələr qabı	k.q.
Kimyəvi təmizləmə	kim.təm.
Kinomatografiya sənayesi zavodu, fabriki	kin.
Kinoteatr	k-t.
Kirəmit zavodu	kirəm.
Kitabxana	kit.
Klinker (yol örtüyü materialı)	Kl.
Kətan zavodu	kət.z.
Koks-kimya zavodu	koks-kim.
Kollektor	koll.
Koma	k.
Kombinat	komb
Kompressor stansiyası	kompr. st..
Kondensator kəməri	kondens.

Konserv zavodu, kombinatı	kons.z.
Kopyor	kop.
Köç yeri (xüsusi adın bir hissəsi)	köç.y.
Köməkçi təsərrüfat	köm.təs.
Köhnə (xüsusi adın bir hissəsi)	köhn.
Körpü	kör.
Körfəz (öz xüsusi adında)	körf.
Kötükdən təmizlənən sahə	köt.təm.
Kurqan (öz xüsusi adında)	kurq.
Kurort (öz xüsusi adında)	kur.
Küçə (öz xüsusi adında)	küç.
Kükürlü bulaq, kükürd zavodu (hasilatı)	kük.
Qala	qala.
Qalaq	qalaq.
Qalantereya fabriki	qal.
Qalereya (transportyor üçün)	qaler.
Qaraj	qar.
Qara metallurgiya zavodu	q.met.
Qara şam (ağac)	qar.ş.
Qardaş qəbiristanlığı	qar. qəb.
Qar uçuşunu əleyhinə (qalereya, bənd və s.)	q.-uç.əl.
Qanov, nov	qan.
Qaya, qayalar (öz xüsusi adında)	qy.
Qazanxana	q.x.
Qaz buruğu, qaz zavodu, qaz quyusu	qaz.
Qaz kəməri	Q.
Qaz kompressor stansiyası	qaz.komp.st.
Qaz qülləsi	qaz

Qazqolder	qazq.
Qazma buruğu, neft quyusu	qaz. b.
Qazma, dəyə	qazma.
Qazma quyusu	q.q.
Qreypprut (sitrus bitkisi)	qrey.
Qəbir	qəb.
Qarışıq yem zavodu	qar.yem.
Qəbirstanlıq	qəbir.
Qələvi mənbəyi	qəl.
Qərb (xüsusi adın bir hissəsi)	qərb.
Qəsəbə (öz xüsusi adında)	qəs.
Qatran zavodu, qatran çəkilən yer	qatr.
Qırmızı (xüsusi adının bir hissəsi)	qr.
Qışlaq	qış.
Qızıl hasilatı	qız.
Qobu	q.qobu
Qol (çay qolu)	qol.
Qoruq (öz xüsusi adında)	qor.
Qoyun-dəri kürk fabriki	qoy-kür.
Qoyun-əmtəə ferması	Q.Ə.F.
Qoyun yatağı	Qoy. y.
Qoz (ağac)	q.
Qradirnya	grad.
Qospital	qos.
Qradirnya qülləsi	grad.qül.
Qranat (süleymandaşı-qiyətli daş)	qran.
Qrup qurğuları	qr.qr.
Qum (məhsulu, istehsalı), qum səpgisi	qum.
Qumlu (çay dibinin qruntu, çay keçidləri)	Q.

Qurğuşun filizi, qurğuşun mədəni	qurğ.
Quru (arx, quyu)	qr.
Qurumuş (meşə)	q.m.
Qurutmaq yeri	qr.y.
Quyu (öz xüsusi adında)	q.
Quşçuluq təsərrüfatı, ferması	quş.təs.
Qyunun su ilə dolması	dolm.
Quyu (öz xüsusi adında)	quyu.
Qüllə	qül.
Lak – boyaq zavodu	lak-b.
Laqun (öz xüsusi adında)	laq.
Layihə sərhədi	sərh.
Liman (öz xüsusi adında)	lim.
Limnoqraf, limnoqrafik post	limnoqr.
Limnoloji stansiya	Limnol. st.
Limon (ağac)	lim.
Lyos süxuru karsti	lyos.kars.
Lyuk	l.
Mahud fabriki	mah.
Makaron fabriki	mak.
Marqans filizi	marqans.
Marqarin zavodu	marq.z.
Maşınqayırma zavodu	maş.
Maya göbəkləri zavodu	maya göb.
Mazut kəməri	maz.
Mebel fabriki, mebel kombinatı	meb.
Mehmanxana	mehm.

Meydança (öz xüsusi adında)	mey.
Mexanikləşdirilmiş (axın və s.)	mexanik
Mexanikləşdirilmiş səyyar dəstə	M.S.D.
Meşəbəyi evi	meş. ev.
Meşəçilik	meş.
Meşədoğaryan zavod	meş.d.
Meşə qoruyucu stansiya	M.Q.S.
Meşə sahəsi	meş.s.
Meliorativ tikinti	Mel.tik.
Metal (körpü tikintilərinin və s. materialları)	M.met.
Metal emalı zavodu	met. em.
Metallurgiya zavodu	met.
Metereoloji stansiya	met.st.
Metropoliten (stansiyaya giriş)	M
Metropoliten (yerüstü xətlər)	metro.
Mexanikləşdirilmiş axın	mex.ax.
Meydan (xüsusi adda), meydança	meyd.
Meyvə emalı zavodu	mey.em.z.
Meyvə bağı	meyv.
Meyvə-giləmeyvə bağı	meyv.gil.
Meyvə tingliyi	meyv.ting
Mədəniyyət və istirahət parkı	məd. par.
Mədən (məhsulu hasilatı haqqında məlumat olmadıqda)	məd.
Mədəni otlaq	məd.otl.
Mədən dəhlizi (istehsal olan məhsul haqqında məlumat olmadıqda məd.dəh.)	məd.dəh.
Mədəniyyət evi və mədəniyyət sarayı	M.E.
Məftil zavodu	məf.

Məktəb	mək.
Mənbə	mənbə
Mərkəzi (xüsusi adın bir hissəsi)	M.,
Mərmər (hasilat məhsulu)	mərm.
Mineral su mənbəyi	min.su.
Mis karxanası, mədənləri	mis.
Misəritmə zavodu, kombinatı	mis.ər.
Mismar zavodu	m.z-du
Monastr	mon.
Mövsümi buzlar	mövs. buz.
Musiqi cihazları fabriki, emalatxanası	mus.f.
Müalicəxana	müal.
Müqəddəs ibadətgah (məbəd)	müq.ib.
Müşahidə qülləsi (buruğu)	müş.
Müvəqqəti (körpü və s.)	müv.
Naqil	nq.
Nar (ağac)	nar
Naringi (ağac), mandarin	narg.
Nasos stansiyası	nas.st.
Neft emalı zavodu, neft buruğu, quyusu, anbarı, estakadası	neft.
Neft kəməri, neft	neft
Neft toplama məntəqəsi	neft.mən.
Nəzarət məntəqəsi	nəz.mən.
Nərdivan	nərd.
Nikel (hasilat məhsulu), nikel filizi	nik.
Nişasta zavodu	niş.
Nizamlayıcı	niz.

Odadavamlı məmulatlar zavodu	odad.
Odun anbarı	o.anb.
Odunyığma yanalma körpüsü	o.y.k.
Oranjeriya	oranj.
Oriyentir quyu (öz xüsusi adı olmadıqda)	O.
Oriyentir məntəqəsi	or. m.
Orta (xüsusi adın bir hissəsi)	o., or.
Ot-kol basmış	ot.-k.
Otlaqların suvarılması (sulanması)	otl.su.
Ovçu koması	ov.
Oyuncaq fabriki	oy. f.
Palçıqlı (çay dibinin qruntu, keçidlər)	P.
Palçıq yanardağ	p.yan.
Pambıqçılıq zavodu, pambıq parça fabriki	pamb. z.
Paravoz təmiri zavodu, emalatxanası	paravoz t.z.
Parnik	par.
Paylayıcı, paylayıcı məntəqə	payl.
Pendir zavodu	pend.
Pətəkçilik (arıxana)	pət.
Pivə zavodu	piv.
Piyada (körpüsü və s.)	piy.
Platin (hasilat məhsulu), platinin istehsalı	plat.
Plastik kütlə zavodu	plast.
Polad əritmə zavodu	pol.ərit.
Polad karxanası, polad işlənmə	pol.kar.
Poliklinika	polikl.
Poliqrafiya kombinatı	poliqr.
Portağal	por.

Projektor, projektor qülləsi	proj.
Prospekt (öz xüsusi adında)	prosp.
Radioqülle	radio.
Radiorele qülləsi	radiorel.
Radiostansiya	radiost.
Radiozavod	rad.
Rayon	r.
Rəsədxana	rəs.
Rezin məmulatlar zavodu	rez.
Rezervuar (çən)	rez
Rapa* (duzlu müalicə su gölü)	Rapa
Rütubətdən xarab olan yer	rüt.xar.
Sabunbişirən zavod	sab.
Saflaşdırma fabriki	saf.
Sahil küçəsi (öz xüsusi adında)	sah.
Saxsı zavodu	sax.
Sanatoriya	san.
Saray (çard)	sar. (çard)
Seleksiya stansiyası	sel. st.
Sel əleyhinə (dərə, bənd və s.)	sel.əl.
Sement-beton (yol örtüyü materialı)	S.
Sement zavodu	sem.
Sərdabə	sərd.
Sərhəd (layihə)	sər.lay.
Sərhəd komendantlığı	sər.h.komend.

*Rapa – duzlu göllərin tərkibində çoxlu müxtəlif duzlar olan və müalicə üçün işlənən su

Sərhəd qarovulxanası	sərh. qar.
Səyyar nasos	səy.nas.
Sıra dağ	s.-d.
Silikat zavodu	silik.
Silos qülləsi, quyusu, xəndəyi	sil.
Sink mədəni	sink.
Sitrus bitkiləri (plantasıyası)	sitrus.
Siyirtmə plitələr (kanalizasiya şəbəkələrində)	s. plit.
Skipidar zavodu	skip.
Soyuducu	soy.
Sökülüb quraşdırılan körpü	sök.qur.
Stadion	stad.
Stansiya	st.
Strelkaçı postu	st.pos.
Su (quyusu və s.)	su
Su anbarı	su. anb.
Suaxıdılan	suax.
Suaşıran	su aş.
Su buraxan	su.bur.
Su ayıran (kanal, boru kəməri və s.)	su.a.
Su buraxıcı stansiya	su. b-cl.
Suçıxardan maşın, stansiya	suç.m.st.
Suburqanlar	sub.
Subasma buruq nasosu	sub.b.n.
Subasma maşın, stansiya	suç.m.st.
Suda axıdılan ağacı tutan çəpər	çəp.
Su dayanacağı	su.d.
Su dibi qruntunun qumlu çaqıl daşı	QÇ.
Su dibi gilli əhəngdaşlı qruntu	Gl.-ə.

Su dibinin qumlu-lilli qruntu	QL.
Su dibinin t�p�li-daşlı qruntu	TD.
Su k�m�ri	su.
Su k�m�ri stansiyası	su.k.st.
Su q�bul edici	su.q.
Su �l�m� postu	su.�.p.
Su stansiyası	su. st.
Su t�zyiqi qazma quyusu, qurğusu	su t�z.
Su t�zyiq q�ll�si	su t.q.
Su ilə doldurulan quyu	su.dol.q.
Suvarma stansiyası	su st.
Suyiğan	suy.
Su yiqici buruq quyusu	su y.
S�ni lif kombinatı, fabriki	süni lif.
S�d zavodu	s�d.
S�d �mt� ferması	S.�.F
Soya	soya.
Sayğac fabriki (şotka fabriki)	say.
Şaftalı (ağac)	şaf.
Ş�k�r zavodu	şək.
Ş�lal�	ş�l.
Ş�rab�lıq, ş�rab�k�m� zavodu	şərab.
Şərq	Ş.
Şifer zavodu	şif. z.
Şimal (xüsusi adın bir hissəsi)	Şm.
Şimal-qərb	Şm.Q.
Şimal-şərq	Şm.Ş
Şirniyyat fabriki	şirn.

Şirin (quyularda su)	ş.
Şist karxanası, mədəni	şist.
Şlak (yolun örtük materialı)	şk.
Şlüz	şl.
Şoranlıq (öz xüsusi adında)	şor.
Şüşə zavodu	şüşə.
Tağ (alaqapı) keçidi	tağ
Taxıl qurudan, quruducu	t.qur.
Tarixi (divar, ayrı-ayrı ağaclar, meşəlik)	t-xi
Tarla düşərgəsi	tar.d.
Texniki bitkilər plantasiyası, tingliyi	t.b.
Texnikum	texn.
Texniki ot bitkiləri plantasiyası	ot.
Texniki təmir stansiyası	TTS
Telefon xətti	telef.
Televiziya qülləsi	televiz.
Terrikon	ter.
Təbii sahələr – meşə, çöl, bataqlıq və s. (xüsusi adda)	T.-S.
Tədris təsərrüfatı	təd.təs.
Tərəvəzçilik təsərrüfatı, tərəvəz anbarı	tər.an.
Tək-tək qaylar	t.qy.
Təmir tikinti idarəsi	TTİ
Təmir zavodu, texniki təmir emalatxanası	Təm., TTE.
Təmizləyici stansiya, qurğu	Təm. st.
Təpə (öz xüsusi adında)	təpə
Tərəvəzçilik anbarı	Tər.anb.
Tikilməkdə olan (boru kəməri və s.)	tik.o., tk.

Tıxinti materialları zavodu	tık.mat.
Tıxinti idarəsi, sahəsi	T.İ.
Tıxinti quraşdırma idarəsi	TQİ
Tirlərdən düzəldilmiş yol örtüyü	Tir.yol.
Tinglik	tin.
Tikiş fabriki	Tik. f.
Toxuculuq fabriki	Toxuc.f.
Toxuculuq kombinatı	Toxuc. kom.
Toxumçuluq təsərrüfatı	Toxum. təs.
Tol zavodu	Tol. z.
Torf hasilatı	Torf.has.
Torpaq ayırmaları sərhədi	torp.a.sərh.
Torpaq bənd	torp.b.
Toz ağacı	toz ağ.
Traktor zavodu	Trakt. z.
Traktor stansiyası	trak. st.
Tramvay xətti	tram.
Transformator	tr.
Transformator budkası	tr.b.
Tribuna	trib.
Trikotaj fabriki	trik. f.
Tullantı təpəsi	tul.təp.
Tunel	tun.
Turşu, turşu kəməri	turşu.
Tut ağacı	tut.
Tutluq	tutl.
Tütün fabriki	tüt.

Uzaq (xüsusi adın bir hissəsi)	Uz.
Uçuş-enmə – qalxma zolağı	e.-q.meyd.
Un üyüdən zavod	un.
Uşaq evi	u.e.
Üzən nasos	üz.
Üzümçülük təsərrüfatı	üzüm.
Vadi (öz xüsusi adında)	vad.
Vağzal	vğz.
Vakuum buruq quyusu	vak.b.q.
Vaqon deposu	vaq.dep.
Vaqon təmiri, vaqonqayırma zavodu	vaq.
Veterinar məntəqəsi	vet.
Vilayət (xüsusi adda)	vil.
Yanardağ (öz xüsusi adında)	yan.dağ.
Yağbölmə, yağ anbarı	y.-b.
Yağ istehsalı zavodu	y.-i.
Yağ çəkmə zavodu	y.-ç.
Yaxın (xüsusi adın bir hissəsi)	Yax.
Yanacaq doldurma (stansiya və s.)	Y.D.
Yanacaq, sürtgü materialları anbarı	Y.S.M.
Yanğın əleyhinə (dərə, bənd və s.)	yanğ.əl.
Yanğınsöndürmə qülləsi	yanğ.
Yarğan (öz xüsusi adında)	yarğ.
Yarımada (öz xüsusi adında)	y.a.
Yarma zavodu	yar. z.
Yapışqan (çayın dibindəki qrun)	yap.

Yaylaq, yay evi	yay.
Yem zavodu	yem. z.
Yeni (xüsusi adın bir hissəsi)	yen.
Yerini dəyişən nasos	yer.d.
Yerə enmə meydanı	yer.en.
Yeraltı su anbarı (hövzəsi)	y.-a.su.anb.
Yeyinti konsentratları zavodu	yey.z.
Yeyinti sənayesi zavodu, fabriki, kombinatı	yey.kom.
Yığma körpü, yığma bənd	yığ.
Yod-brom suyu	yod-br.
Yoxlama məntəqəsi	yoxl.m.
Yol postu	yol.p.
Yol ayrıcı	yol.ayr.
Yolun maşınla çətin keçilən hissəsi	çət-keç.
Yolun piyada çətin keçilən hissəsi	Piy.çət-keç.
Yol ustası	yol.u.
Yunan qozu	yun.q.
Yuxarı (xüsusi adın bir hissəsi)	Yux.
Yunəyirmə fabriki	yun.əy.
Yurd	yurd.
Yük boşaltma meydançası	y.-b.
Yük parkı	y.parkı.
Yüksək təzyiqli sıxıcı qazma quyusu, qurğusu	yük.təz.
Yük stansiyası	y.st.
Yüksəklik (öz xüsusi adında)	Yük.
Zənginləşdirici fabrik	zən.
Zümrüd mədəni	züm.

MÜNDƏRİCAT

Gədeziya məntəqələri	3
Yaşayış məntəqələri və ayrı-ayrı tikililər.....	4
Yaşayış məntəqələrinin təsviri nümunələri	7
Kənd təsərrüfatı, sənaye və sosial mədəni obyektlər	13
Dəmir yolları və onların yanlarındakı qurğular.....	18
Şosse və qunt yolları	20
Yol şəbəkələrinin uyğunlaşdırılmış şərti işarələrinin nümunələri.....	23
Hidroqrafiya	24
Su nəqliyyatı və hidrotexniki obyektlər.....	27
Su təminatı obyektləri	32
Körpülər və keçidlər	34
Relyef	37
Bitgi	43
Əsas kənd təsərrüfatı (uqodiyaları) torpaqları	51
Yer səthinin mikroformaları və quruntları.....	55
Bitgilərin və quruntların uyğunlaşdırılmış təsviri nümunələri	58
Kənd təsərrüfatı (uqodiyalarının) torpaqlarının birgə təsvir olunmasının uyğunlaşdırılmış nümunəsi	62
Sərhədlər və hasarlar	63
Şriftlər, yazısı nümunəsi	64
Enişlik miqyaslarının nümunələri	74
1:10000 miqyasında topoqrafik xəritələrin çapı üçün tətbiq edilən boya rənglərinin şkalası	75
Şərti işarələrə izahlar	76
Şərti qısaldılmış sözlərin siyahısı	155

Azərbaycan MEA-nın müxbir üzvü,
biologiya elmləri doktoru, professor
Qərib Şamil oğlu Məmmədov

Mühəndis
İmran Hüseyn oğlu Əhmədov

**1:10000 MİQYASLI
TOPOQRAFİK XƏRİTƏLƏRİN
ŞƏRTİ İŞARƏLƏRİ**

Bakı – 2005

Nəşriyyatın direktoru **Hafiz Abiyev**
Kompüter tərtibçisi **Kərim Nəbiyev**
Korrektorlar: **Nəzrin Samir qızı**
Əhmədzadə
Səbrin Azadqızı

Çapı imzalanmışdır: 08.08.2005; formatı 70x90 1/32; həcmi 17 ç.v.
Təbaşirli kağızda, rəngli illüstrativ materiallarla; tirajı 1000 nüsxə
Qiyməti müqavilə əsasında.

Bakı AZ 1143, Azərbaycan MEA Geologiya İnstitutunun mətbəəsi,
H.Cavid Pr. 29 A, tel: 4393972.